

Creămătul școlii

CUPRINSUL

Zevedeu Barbu: Atitudinea față de minciună	91
Ion Moldoveanu: Moartea poetului, Requiem, Inima Domniței (versuri)	126
Mihail Lungianu: Siminoc împărat	128
C. S. Anderco: Veac cu blesteme (versuri)	144
Iordan Iocov: Lupul. Traducere din bulgărește de Vasile Negrea . .	145
Radu Stanca: Olimpică (versuri)	148
George Racoți: Învățământul 1867—1907	149
George Todoran: Psalm (versuri)	161

IDEI, OAMENI, FAPTE

Dumitru Isac: Sărbătorirea Prof. C. Sudețeanu	162

CĂRȚI

Dr. Gh. Vătășescu: Eugen D. Nicolau: Jean-Jacques Rousseau, Iași 1938	164
Horia Stanca: D. Braharu: Nuvela istorică în literatura română transilvană. — Ion Al. Lapedatu —	170
Horia Stanca: C. Răuleț: Epigrame	173
Zevedeu Barbu: Mihail Beniuc: „Cântece de Pierzanie”, Poeme, Colecția Abecedar 1937	175
Dumitru Isac: Paul de Kruif: Vânători de Microbi	181

REVISTE

Mihai N. Peteanu: Revista de Psihologie Teoretică și Aplicată. Vol. I. Ianuarie—Martie 1938, No. 1.	186
Alex. Tohăneanu: Revista de Pedagogie	188

REPRODUCERI

Eugen Ciuca: „Nud” 90; „Țigani” 125; „Crucea vieții”	163
Al. Tohăneanu: Acuarelă	143

INSEMNĂRI

A. Mitrea: Aniversarea Unirii Basarabiei	190
Informațiuni	192

FREAMĂȚUL ȘCOALEI

Revistă de Cultură Generală a învățătorilor din județul Cluj

COMITETUL FONDATOR:

*Dordai Augustin, Chintoanu Vasile, Popescu Damian, Găgescu Nicolae
Moldovan Vasile, Călugăru Vasile, Tăușan Dumitru, Racoți Gheorghe
Mihoc Eronim, Marin D. Nicolae, Bularda Nicolae, Pop Simion, Oros-
foian Silviu, Ciociu Pavel, Onișor Gheorghe, Vasu Dumitru, Trifu Va-
sile, Matei Simion, Mureșan Ioan, Mitrea Aurel, Pleșa Gheorghe,
și Dăneș Ioan*

Administrator:

Damian Popescu

Correspondența pt. redacție: Școala primară Nr. 18 str. Vânătorilor
BCU Cluj / Telefon: 1613. Library Cluj

Correspondența pt. administrație: D. Popescu Strada Amurg Nr. 17.

Revista apare la 1 ale fiecărei luni

*

Abonamentul **120 lei** anual.

Pentru autorități și comitetele școlare **150 lei** anual

*

Oricine primește un număr, dacă nu-l înapoiază în timp de 10 zile,
se consideră abonat

*

Primum schimb de reviste și cărți pentru recenzii

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

*

Rugăm colaboratorii revistei noastre să trimeată manuscrisele între 1—15
ale fiecărei luni la Redacția: „Freamătul Școalei”, Școala primară de Stat No.
18, Str. Vânătorilor Cluj.

FREAMĂTUL ȘCOALEI

DIRECTOR:

VASILE CHINTOANU

REDACTOR:

NICOLAE GĂGESCU

Gruparea revistei:

Zevedeiu Barbu

Vasile Călugăru

Anatole Chircev

V. Copilu Cheatră

Dumitru Isac

Ion Crișan

Nicolae Marin

Traian Morariu

Ion Moldoveanu

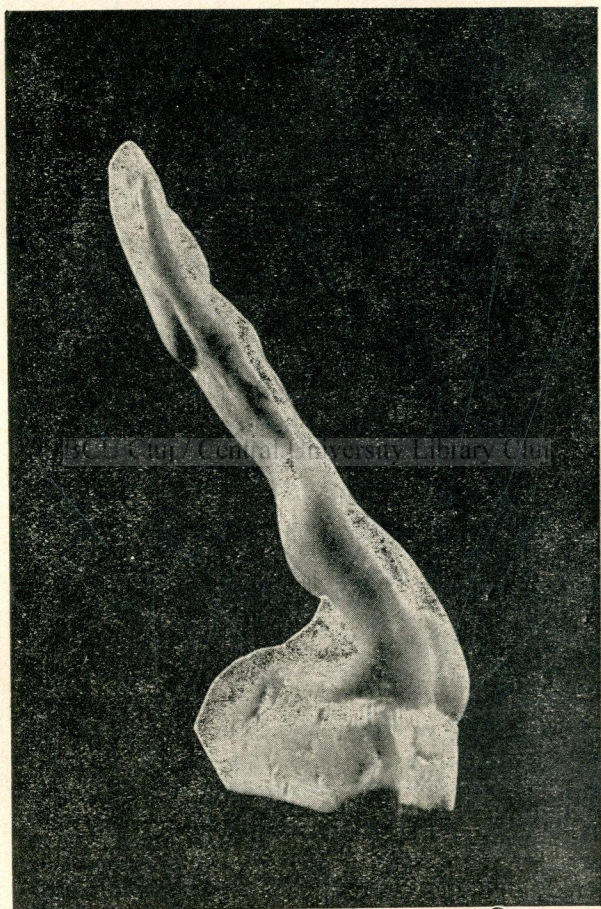
Petre Nistor

Alexandru Popescu

George Racoți

George Todoran

Alexandru Tohăneanu

Proprietatea : EUGEN CIUCA

„NUD“ (marmoră)

Atitudinea față de minciună

Zevedeiu Barbu

Când se discută atitudinea copilului față de minciună, prima întrebare care se pune este cum și când ajunge copilul să-și dea seama de minciună. Cu alte cuvinte, care sunt fazele prin care copilul trece pentru cunoașterea minciunii. Ca să ajungem la acest lucru, trebuie să cunoaștem dezvoltarea judecății în general și judecății morale în special a copilului. J. Piaget, ocupându-se de această problemă, ajunge la concluzia că până la etatea de 7-8 ani, copiii trăiesc într'un așa numit realism moral. Aceasta înseamnă că în decursul acestei epoci, copiii nu-și dau seama de regulile morale, decât ca de ceva care vine de dinafară, în cele mai dese rânduri prin impunerea sistematică a părinților. Judecățile și aprecierile morale făcute în această epocă nu se bazează pe o reflecțiune proprie, ci repetă învățăturile părinților fără ca ei înșiși (copiii) să le aplice în cazuri similare. (Sunt copii cari repetă la fiecare pas, că nu e bine să te bați, să fii rău, să necăjești pe părinți, însă ei nu ascultă de aceste precepte auzite dela părinți). O astfel de stare J. Piaget o numește *realismul moral*, deoarece copilul, făcând o apreciere numai verbală, privește normele morale ca o exterioritate constrângătoare. Sunt mulți copii care răspund la anumite întrebări într'un fel sau altul, numai să placă maturului. De ex. un copil de 10 ani, fiind întrebat dacă este bine să pârești pe frați când faci ceva rău, a răspuns „da” iar când a văzut o expresie de neplăcere pe figura examinatorului, a schimbat răspunsul. Pus în fața unui fapt, ca să-l judece, copilul, între 6—8 ani îl judecă după exterior, nefiind în stare să descopere intenția aceluia fapt. Ex. când s'a dat copiilor două povești scurte, într'una spunându-se cum un copil a spart 12 farfurii, fiindcă acestea stăteau după ușe și el nu le-a băgat de seamă, iar într'alta cum un copil vrând să

fure prăjitură sparge o farfurie, toți copiii spun că mai vinovat a fost primul, fiindcă a spart 12 farfurii. Deci aprecierile pe care acești copii le fac, nu se apropie de loc de considerarea intenției, sau condițiilor interioare, din care răsar aceste fapte, ci sunt de ordin exterior. Factorul material intră în cele mai dese cazuri pe primul plan. Acest lucru este natural, deoarece părinții de fapt îi pedepsesc, considerând acest factor material; cu cât paguba este mai mare, cu atât pedepsele sunt mai aspre. Gândirea lor morală din această epocă nu este decât o traducere a acestor proceduri. Abia pela 8—10 ani începe să se facă aprecierea actelor altora după intenție. În această epocă copilul începe să nu mai privească normele morale ca ceva pur exterior, care vin ca o constrângere asupra lui, ci vede și aspectul interior. Mediul de cooperare care-l prezintă prietenii, grupurile, și mai ales școala, îl face să simtă necesitatea interioară a anumitor norme colective de conduită. Minciuna se încadrează întru totul în evoluția morală totală a copilului.

Se poate susține că ceea ce e bine sau rău, copilul începe să priceapă la început printr'un fel de dresaj aplicat de părinți. El n'a făcut decât acte indiferente în sensul cel mai vag al cuvântului; cel mult dacă erau fapte care îi plăceau și care nu-i plăceau, ceea ce nu se confundă cu bine sau rău. Pentru unele din aceste fapte, însă a fost pedepsit, iar pentru altele lăudat, prin unele a mulțumit părinții, iar prin altele i-a supărat. Astfel, în această fază, binele și răul se confundă cu *permisul* și *nepermisul*. De aceia regulile morale aveau acest caracter de exterioritate pură, pentru că se desprindeau original tocmai din acest permis și nepermis, care era cu referință la părinți.

Cu minciuna se întâmplă același lucru.

Copilul spune lucruri indiferente. Părinții prin sistemul lor de apreciere împart aceste lucruri în adevărate și mincinoase. Faptul că la o etate de 2—3 ani spune când a făcut ceva rău, că a făcut pisica, nu are altă semnificație pentru el decât oricare alt act prin care am scăpa de neplăcere. Cu timpul însă semnificația minciunii începe să se contureze. Pe la 6—7 ani minciuna este un lucru rău, deci se cuprinde în această semnificație și ceva venit din experiența pe care a avut-o în legătură cu minciuna (pedepsele sau dojenele părinților). Însă chiar când ajunge să înțeleagă că minciuna este un lucru rău, judecă acest fenomen

după exterior, după criteriul care maturului îi pare absurd. Ex. li s'a dat copiilor următoarele două acte de minciună: Un copil, întâlnind un câine de care s'a speriat, spune că a văzut un câine cât o vacă. Un alt copil, ca să primească prăjituri dela mama sa, spune că a primit notă bună la școală (de fapt nu primise). Intrebați fiind, care dintre acești doi copii e mai mincinos, subiecții spun că amândoi sunt la fel, ba unii susțin că cel dintâi este mai mincinos, fiindcă a spus lucruri cari nu sunt (un câine cât o vacă). Iată cum înțeleg ei minciuna, apreciindu-o după un simț al realității exterioare, nu după intenție. De intenție în această epocă nu-și pot da câtuși de puțin seama; pe la 5—6 ani, copilul nu poate face distincție între minciuna propriu-zisă și greșală, în dese rânduri, clasificându-le la aceeași rubrică. Abia la 10—11 ani definesc adevărata minciună, ca intențiunea (voința) de a induce în eroare. Însă nu se poate crede prin aceasta că copilul până la această vârstă nu este în stare să judece un fapt după intenție. În ceeace privește propriile sale acte, copilul încă pe la 3—4 ani le poate judeca după intenție. Astfel un copil de această etate făcând sgomot în cameră când tatăl său îl face atent supărat, răspunde că nu l-a supărat cu voia, deci să nu-l pedepsească. Însă în ceeace privește viața altuia, copilul nu are putere să intre în interiorul ei, deci nu poate aprecia actele după intenție. Trebuie să amintim că evoluția puterii de înțelegere și apreciere a intenției actelor (intropatie) pornește dela ceva foarte vag și general. La început copilul trece într'o epocă de *intenționalism universal*, ceeace nu înseamnă altceva decât animismul copilăresc, când fiecărui lucru îi atribuie o intenție, pornind dela propria sa viață. Numai după această fază, copilul atribuie, înțelege și apreciază intenția actelor în mod real.

În sensul acesta se vede evoluția pe care o suferă semnificația minciunii în lumea copilului, începând cu indiferența față de ea, pe urmă cu conștiința că este un lucru rău, conștiință care vine în urma educației în acest sens pe care i-o dă părinții. Dela aceste considerații și aprecieri exterioare ale minciunii, copilul trece (10—11 ani) la adevărata cunoaștere și anume la aprecierea ei după intenție. Tot la această etate în unele cazuri chiar și mai repede, copilul începe să-și deie seama despre adevărata semnificație a minciunii în viața de grup. El evită minciu-

na nu numai fiindcă este un lucru oprit, impus de exterior, ci fiindcă simte și înțelege din propria lui experiență, că minciuna aduce rău tovarășilor săi și nu e bine să-ți înșeli prietenii.

După ce am văzut care este atitudinea cognitivă a copilului față de minciună, desprinzând explicația sa evolutivă, să vedem care este atitudinea afectivă față de minciună. Stările afective pe care minciuna le poate trezi depind în prima linie de natura minciunii ca atare, iar în a doua linie de caracterele specifice ale individualității. În fața propriilor minciuni, copiii pot simți în unele rânduri plăcere, în alte rânduri o simplă neplăcere, care pe o scară superioară de evoluție ajunge la regret, rușine, care duc deadreptul la dorința de a se îndrepta, respingând minciuna. Fr. Baumgarten, ocupându-se de atitudinea afectivă a copilului față de propriile sale minciuni, după datele pe care le obține, aproape nu poate trage concluzii hotărâte. În general ea crede că mulți copii se bucură când au putut minți. Acesta este un lucru foarte natural și credem că nu trebuiesc date statistice pentru a putea fi dovedit. Minciuna, fiind un mijloc de satisfacere, copilul nu poate decât să se bucure când ea a reușit, și aceasta cu atât mai mult, cu cât minciuna a fost în profitul propriilor sale interes (scăparea de pedeapsă, dobândirea unui lucru, șicana, etc.). Problema se pune însă altfel. Ce simte copilul atunci când își dă seama de propriile sale minciuni, mai mult, când este invitat să se gândească la ele? După datele lui Fr. Baumgarten, nu putem trage concluzii hotărâte. Din totalul copiilor examinați, 159 spun că s'au rușinat de minciunile lor și în consecință regretă, 187 din contră, mărturisesc că nu s'au rușinat și nici nu regretă, iar 113 spun după împrejurări, regretă, sau nu. Se vede că cifrele atât de apropiate unele de altele nu ne îndreptățesc să tragem concluzii, pentru un caz sau altul. La acest fapt trebuie să mai amintim, după cum am făcut-o în partea întâia a acestui capitol, că acești copii își dau seama că minciuna este un lucru rău, că este un păcat sau o vină, atunci când sunt invitați să definească minciuna în general. Probabil că această înțelegere a copilului, este ceva de ordin abstract, este ceva învățat care nu-l atinge. Din răspunsurile pe care subiecții lui Fr. Baumgarten le dau, reese în mod suficient acest lucru. Iată unele din aceste răspunsuri: „Eu regret minciuna mea, pentru că știu că nu trebuie să faci ceeace părinții nu-ți permit” (14 ani). Se vede cât

de exterior judecă acest copil minciuna; ca un fel de opreliște impusă de părinți. Sunt unii copii care justifică printr'o adevărată concepție lipsa lor de regret față de minciună: „Eu nu regret niciodată minciuna; când eu fac ceva rău, nu regret niciodată, pentru că prin aceasta nu pot schimba nimic”, spune un subiect de 15 ani a lui Baumgarten.

Regretul și rușinarea de propriile lor minciuni nu încep dintr'o înțelegere morală, sau dintr'un simț moral propriu zis; ele sunt stări derivate. Copiii regretă la început numai când mint pe oamenii simpatici, sau cei care s'au purtat bine cu ei, și nu regretă de loc atunci când au mințit pe cineva antipatic. Deci se vede că regretul în cazul acesta derivă dintr'un simț de recompensă de ordin foarte egoist și nu dintr'o concepție sau un simț moral superior, care dictează o repulsiune naturală față de minciună și un regret sau o rușinare față de minciuna în sine, indiferent către cine s'a adresat ea. Copiii în general regretă minciunile făcute acasă, față de părinți și nu regretă, din contră le produc plăcere, minciunile făcute în școală față de învățători. Aceasta din motivul simplu că părinții le sunt simpatici, iar învățătorii antipatici în general. În cazul acesta se vede că nu trage în cumpănă atât de mult raportul copilului cu minciuna, cât trage în cumpănă raportul copilului cu persoana mințită și din acest al doilea raport se naște atitudinea afectivă de regret, rușine sau plăcere, după natura raportului. Deaceea am spus la început că aceste afecte sunt stări derivate.

Mai concludente în această direcție sunt rezultatele lui T. Susukita. După datele acestui autor, copiii în general simt neplăcere și regret față de propriile lor minciuni (90% aproximativ). Însă atitudinea afectivă a copilului față de propriile-i minciuni, depinde în mare măsură, de felul minciunii. Din cercetările acestui autor, făcute la copii în medie de 11—12 ani, se vede că ei simt plăcere, mai corect bucurie, față de minciunile provenite din cavalerism, pe urmă din tachinare și mai puțin față de minciuna din răzbunare. Foarte rar se întâmplă ca față de minciuna provocată de egoism copiii să simtă plăcere și aproape niciodată față de minciuna provocată de călcarea cuvântului. Sentimentul plăcerii legat de minciunile din cavalerism, face pe autor să acorde o victorie a sentimentului etic la copil. De fapt și Fr. Baumgarten are câteva cazuri în cari subiecții nu regretă

minciunile prin care au făcut un bine cuiva, cu alte cuvinte minciunile eroice. Însă din aceste cazuri nu ne putem face o prea bună părere despre sentimentul etic al copilului, luând în considerare celelalte cazuri în care copilul judecă minciuna din punctul de vedere utilitar. Și apoi aceste cazuri sunt înafară de copilărie la etatea de 14—15 ani.

Justificarea minciunii. După ce copilul pricepe minciuna, nu rămâne numai la o simplă atitudine afectivă de plăcere, regret sau rușinare față de ea, ci încearcă, în conformitate cu atitudinea sa globală față de ea, din care decurge semnificația minciunii pentru el, să justifice sau să respingă principiar minciuna. Natural că atunci când copilul încearcă să formuleze această motivare, o face în mod simplu, adeseori lipsit de coerență logică, însă nu-i mai puțin adevărat că o face. Există puncte de vedere din care privind minciuna, copilul, de altfel și natural face același lucru, acceptă minciuna ca o necesitate de reacțiune și încearcă s'o justifice ca atare. Evoluția argumentelor prin care copilul încearcă să susțină minciuna sunt strâns legate de puterea sa generală de argumentare. K. Reininger ajunge la stabilirea alor trei faze prin care trece justificarea minciunii la copil.

În prima fază copilul justifică minciuna prin faptul că o vede și la cei mari. În a doua fază, prin faptul că minciuna trăește în povești, în literatură și în artă în general. În a treia fază o justifică prin faptul că minciuna poate scăpa de multe ori de învinuire care prin adevăr nu se pot ocoli.

În prima fază copiii găsesc în viața socială ocazii nenumărate în care minciuna nu numai că e necesară, dar este una dintre cele mai obișnuite forme de comportament. Astfel detectivul trebuie încontinuu să simuleze, diplomatul încontinuu să ascundă sau să dea aparența, etc. Scopul în funcție de care copilul încearcă să justifice minciuna este iarăși diferit. Pe la 8—9 ani toți accentuează că minciuna aduce anumite mulțumiri și satisfacții personale, scăpându-i de neplăceri sau făcând posibile anumite lucruri dorite (libertate, onoare). Aceasta nu-i decât faza în care minciuna este valorificată în funcție de scopurile personale și cele mai multe minciuni sunt justificate astfel: (90% la etatea de 8—9 ani). A doua fază începe când minciuna este justificată în funcție de scopuri sociale. În aceste cazuri copiii

spun că minciuna este necesară, atunci când prin ea ajutăm un prieten, părinții sau colegii. Încă pe la 10 ani începe justificarea în acest sens, prin fraze ce au cam acest conținut: „Minciuna este permisă dacă este pentru binele altuia”.

Pe la 14—16 ani apare, altă serie de scopuri în funcție de care se justifică minciuna și anume scopurile ideale. Minciuna pentru patrie, pentru o idee, pentru descoperiri și altele. Aceste cazuri sunt însă destul de târziu și nu intră în câmpul de discuție al nostru.

În termeni generali deci s'a văzut că din înțelegerea minciunii copiii caută să descopere și părțile ei necesare, justificând-o după putințele lor de argumentare. Însă dacă această atitudine pozitivă decurge dintr'o înțelegere a minciunii, tot dintr'o înțelegere, poate mai aprofundată, copilul caută să prindă o altă semnificație a minciunii prin care ea devine ceva rău nedemn și urât. Această semnificație determină atitudinea negativă a copilului față de minciună.

Respingerea minciunii. W. Stern a vorbit încă la o etate destul de fragedă (6 ani) de o perioadă de fanatism al adevărului. În aceasta se vede tendința aproape permanentă a copilului de a întrebuița riguros reprezentările a tot ceea ce aude, sau vede. De multe ori el face observații și îndreptări chiar și maturului, atunci când acesta face o abatere dela prezentarea corectă a experienței. Există însă o altă epocă, care nu este nici atât de nebuloasă, nici atât de trecătoare ca cea dintâi în care copilul simte dorința vie, de a spune și a arăta numai adevărul. Aceasta este epoca adevăratei repulsiuni față de minciună. „Când voi fi mare, atunci voi fi sincer și nu voi mai minți deloc”. Aceasta este expresia pe care K. Reininger a auzit-o dela un băiat de 12 ani și 5 luni și a auzit-o încă în mai multe forme și dela alții. Epoca în care se manifestă această tendință de respingere a minciunii, este între 11 și 14 ani. (Fr. Baumgarten o plasează între 13 și 15 ani). Explicația ei vine destul de ușor dacă examinăm modul în care exprimă înșiși copiii această stare sufletească. Se poate susține că primul mobil pentru atitudinea negativă față de minciună este educația. Sunt mulți copii care spun direct: „Vreau să scap de minciună, fiindcă voi fi primi mai puține pedepse”, alții spun fraze auzite pretutindenea dela pă-

rinți sau educatori în general: Să spui adevărul este cu mult mai onorabil, sau: Nu trebuie să-ți fie frică să arăți adevărul. În sensul acesta, prin tendințele stăruitoare ale educației, la aceasta etate copilul ajunge nu numai să aibă motive pentru a respinge, dar chiar să o simtă ca ceva neplăcut, dușman, slăbiciune, lipsă de caracter, desonorabil, etc., toate stări care deslănțuie un sistem de factori ce-l fac pe copil să disprețuiască minciuna. Motivele pe care ei le invocă, pentru susținerea acestei atitudini, sunt diferite și depind de condițiile de evoluție în care se află individul respectiv. Cele mai obișnute motive sunt de ordin social, ivindu-se cam pe la 12 ani la fete, ceva mai de timpuriu decât la băieți. Prin aceste motive copiii își justifică respingerea minciunii prin faptul că ea aduce necaz altuia, cauzează rău vieții în comun, distruge încrederea, etc. La fete pe la 13 ani, $\frac{1}{3}$ din motivele de respingere sunt de acest ordin pe când la băieți numai 10%. Aceasta explică întrucâtva și aplicația femeii spre viața socială. Motivele religioase vin mai de vreme decât motivele sociale. Acestea spun că minciuna este un păcat. Motivele etice se ivesc pe la 14 ani mai ales la băieți, prin faptul că sunt mai abstracte.

În sensul acesta am văzut ce atitudini poate lua copilul față de minciună și care sunt de fapt atitudinile cele mai obișnuite pe care le ia. Am văzut apoi evoluția care se întâmplă înăuntrul acestor atitudini, începând cu atitudinea de cunoaștere și cu cea emotivă și trecând apoi la atitudinea globală de acceptarea sau respingere. Toate atitudinile depind de evoluția integrală a copilului. În urma acestei evoluții integrale, copilul poate să cunoască minciuna, poate să trăiască anumite afecte în legătură cu ea și astfel, dându-i o semnificație, să poată lua o atitudine globală, negativă sau pozitivă. Ne mai rămâne acum un singur aspect ce reese din raportul copilului cu propria sa minciună și anume:

Mărturisirea. Este o credință bazată pe multă înțelegere psihologică, că dacă reușim să facem pe copil să recunoască oridecâteori a făcut un rău, îl facem mai repede să-l înțeleagă și astfel mai repede el singur se poate feri de el. Același lucru se întâmplă cu minciuna. Oridecâteori un copil minte și este prins de părinți sau educatori, aceștia se străduiesc în prima linie să facă pe copil să recunoască minciuna, mărturisind-o, ca

astfel să-și dea el singur seama de greșala sau urâtenia faptelor sale. Întrebarea care se pune este: În ce grad copiii, în general, mărturisesc minciunile și mai ales care sunt condițiile care-i determină să mărturisească o minciună și care sunt condițiile care i-ar face să o ascundă. Acest proces de mărturisire arată în forma cea mai adecvată care este raportul dintre copii și celelalte persoane ale mediului, față de care trebuie să mărturisească și mai ales care trebuie să fie raportul pentru ca să obținem aceasta mărturisire. De altfel trebuie spus că în mărturisire constă factorul de bază al minciunei însăși. Când copilul face o faptă rea, nepermisă, depinde de faptul dacă o mărturisește sau o ascunde ca să fie mincinos sau nu. Problema mărturisirii minciunii, se pune în felul următor: După ce copilul a spus un neadevăr și este întrebat insistent să spună așa cum s'a întâmplat faptul, el își poate recunoaște minciuna, fie spunând pur și simplu cum s'a întâmplat faptul, fie spunând direct și verbal că a mințit, cel din urmă lucru întâmplându-se mai rar.

Care sunt condițiile care duc pe copil la recunoașterea minciunii?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceste condiții, după cum spuneam mai înainte, depind direct de natura raportului cu celelalte persoane. Dacă, de ex., unii părinți ca să scoată adevărul totdeauna le promit șocolată, sau că-i duc la plimbări, jucării, etc., atunci prevalează în condițiile de mărturisire interesul practic. În cele mai obișnuite cazuri însă, se întâmplă că părinții, sau educatorii promit copilului că nu-i fac nimic dacă spun adevărul, din contră, dacă persistă în minciună, îl pedepsesc. În astfel de cazuri, frica de pedeapsă este mobilul mărturisirii. Însă aceasta se întâmplă foarte rar. În general însă s'a observat că în mare parte contribuie și atitudinea copilului față de persoana pe care a mințit-o și care-i cere să spună adevărul la faptul de a-și mărturisi sau nu minciuna. Față de persoanele care-i sunt copilului simpatice recunoaște minciuna și tot așa dacă o persoană simpatică îl întreabă. Adeseori copiii recunosc din milă, mai ales față de mamele lor, care se arată că sufăr atunci când le mint. În astfel de cazuri se observă o mărturisire spontană, împinsă de o dorință reală de a o face. Față de persoanele indifferente, însă se face mărturisirea destul de rar.

Experiențele făcute de noi cu copiii între 8—13 ani, au do-

vedit pe deplin acest lucru. În această privință am întrebuințat anumite teste de înșelăciune, întrebând la urmă copiii, dacă au înșelat sau nu, având în același timp situația sigură a înșelării sau onestității copiilor respectivi. Cu toate asigurările pe care le-am dat copiilor, eliminând prezența învățătorului sub orice formă și mai ales încercând să le inspirăm încrederea, totuși n'au recunoscut dintre cei ce au înșelat decât 30% aproximativ. Ceeace este important e că fetițele au mărturisit în număr mai mare la toate etățile decât băieții. Iată rezultatele mărturisirii pe sexe: La 8 ani din 14 care au mărturisit sunt 5 băieți și 9 fete, la 9 ani din 15, 6 băieți și 9 fete, la 10 ani din 24, 12 băieți și 12 fete, la 11 ani din 33, 12 băieți și 21 fete, la 13 ani din 30, 14 băieți și 16 fete (a se vedea rezultatele detaliate, la cap. „Considerații metodologice”). Se vede deci, că aproape la toate etățile fetele predomină în procesul de mărturisire (afară de etatea de 10 ani, la care rezultatele sunt alterate din cauza că băieții au fost în număr incomparabil mai mare). Acest rezultat ne-ar duce la concluzia că fetele sunt mai sincere cu alte cuvinte că ele mint mai puțin, tocmai contrar constatărilor din capitolul precedent. Faptul are o altă explicație. Fetele sunt mai puțin consecvente. Ele, deși știau că nu trebuie să deschidă ochii pentru rezolvarea testului (testul, în mod onest, trebuia să fie rezolvat cu ochii închiși; vezi descrierea testului la cap. „Considerații metodologice”); totuși i-au deschis, prin urmare au încercat să înșele. Aceasta înșelăciune era motivată de tendința de afirmare, copilul vrând să-și arate destoinicia că poate rezolva totul cu ochii închiși. Însă fetele nu au fost consecvente. Ele au înșelat și puțin după aceea au recunoscut că au făcut totul cu ochii deschiși. Adevărații subiecți predispuși spre minciună cunoscuți fie din test, fie din declarațiile învățătorilor, foarte rar s'a întâmplat să recunoască că au deschis ochii și aceasta cu atât mai puțin băieții. Credem că aceasta este un factor de inconsecvență, nu de onestitate întrucât subiecții nu erau amenințați nici răsplătiți cu nimic, dacă spuneau sau nu adevărul — mai mult — nu puteau să-și dea seama despre intențiile examinatorului, astfel că rămâneau la alegerea lor să fie consecvenți în declarații, cu ceea ce au făcut de fapt la testul de înșelăciune.

Cu toate însă că se prezintă un proces destul de scăzut de

copii care mărturisesc intenția de a induce în eroare, totuși sunt momente în care mulți copii simt o adevărată nevoie, ca să facă aceste mărturisiri. Fie că simt minciuna ca un lucru rău care le apasă sufletul, fie că simt milă față de persoanele care au fost mințite, copiii adeseori sunt turburați de dorința de a mărturisi: „Eu m'am rușinat de minciuna mea și n'am putut trăi până nu am chemat pe mama în altă cameră și am mărturisit tot". Astfel vorbește o fetiță de 12 ani dintre subiecții lui Fr. Baumgarten. Micile păcate ca furturi, minciuni, înșelări apasă asupra sufletului copilului în multe cazuri, așa cum apasă marile păcate asupra maturului. Conștiința răului apare la copil sub o formă riguroasă în care nu poate face distincție între diferitele grade ale vinei; toate sunt condamnabile în aceeași măsură. Aceasta conștiință câștigată în urma educației, este motivul intim care împinge pe copil la mărturisire. Intocmai ca și în lumea maturului, mărturisirea aduce un fel de ușurare după cum singură o spune fetița mai sus citată. De aici se vede câtă importanță are natura raporturilor copilului cu ceilalți membrii ai mediului. De natura acestui raport depinde ca să aibă cui i se destăinui sau să nu aibă; să rămână închis cu toate greșalele care-i apasă pe suflet, cari pot duce adeseori la turburări morale serioase. Câți dintre copii se înstrăinează tocmai în aceasta epocă în mod real de părinții lor, fiindcă aceștia au o adevărată neînțelegere față de necazurile și greșelile lor și mai ales, iau o atitudine de severitate prost plasată, încât copilul nu poate să le destăinuiască cel mai mic gând al său!

Considerațiuni metodologice

Având un fragment de viață relativ lung cum este copilăria (0—14 ani), înăuntrul căruia se întâmplă cele mai radicale transformările, e foarte greu să vorbești măcar, de cum să întrebuințezi, o metodă unică. Lucrul acesta nu l-am făcut tocmai din motivul că ar fi adus mai multe desavantajii decât avantajii.

Întrebarea esențială care ne preocupă în acest capitol este: Care sunt metodele prin care am putea diagnostica minciuna în lumea copilului, sau exprimat mai puțin pretențios, care sunt metodele prin care ne putem da seama când și cum apare și se manifestă minciuna la copil. Există o epocă în viața copilului

în care orice metodă ar fi nepotrivită înafară de observație. De altfel cunoașterea vieții copilului din primii trei ani, uneori chiar și mai târziu, se bazează numai pe această metodă principală numită observație, fie că e liberă, fie că e dirijată. Dacă mai târziu unele funcțiuni se supun la o evaluare prin metode experimentale (testele de inteligență ale lui Binet încep la 3 ani), cu funcțiunile de caracter și în special cu minciuna nu se întâmplă acest lucru. De obicei pe la 9—10 ani încep să fie aplicate primele chestionare, referitoare la minciună care în cele mai dese cazuri nu sunt metode experimentale propriu zise. Aceasta lipsă de metode este întrucâtva și motivată. Viața copilului din primii ani; nu poate fi dirijată și supusă unor condițiuni stabilite, ceea ce formează criteriul oricărei experiențe, fără să nu-și piardă în cel mai mare grad spontaneitatea și originalitatea. J. Piaget, atunci când studiază modul general al copilului de a-și reprezenta lumea, susține că orice test, sau chestionar, prezentat copilului ca o situație gata la care el trebuie să răspundă, denaturează lumea copilului. Avantagiile testelor sunt admirabile, spune acest autor, oferind o modalitate precisă de evaluare a rezultatelor, însă ele cer anumite răspunsuri din partea copilului, răspunsuri care de multe ori nu desvăluie natura intimă a lui. Aceste teste sau chestionare țin seamă de multe ori de organizarea vieții interioare a maturului; prin ele dăm anumite sugestii copilului încât el să răspundă tocmai la ceea ce noi nu ne așteptăm deloc. Acest lucru se întâmplă la copilul mic, nu numai când e vorba să vedem cum gândește el, cum leagă lucrurile, sau cum își reprezintă lucrurile, dar chiar și când e vorba de minciună. Dacă dorim să vedem care sunt condițiile intime ale minciunii, și mai ales care este funcțiunea minciunii în lumea copilului, atunci n'avem decât să observăm când minte și cum minte în mod spontan. Sunt unele cazuri când noi înșine putem dirija condițiile vieții unui copil în așa fel, încât să-l aducem în situații critice în care este invitat de împrejurări să mintă, însă acest lucru se poate face cu atât ocol, încât copilul să se simtă liber în acțiunile sale.

În studiul minciunii până la 8 ani, ne-am bazat pe date culese numai din observație, în cea mai mare parte luate din monografiile făcute asupra vieții copilului, și în unele cazuri complicate de observații proprii făcute la copii cu care au venit în

contact. Rezultatele la care s'a ajuns în ceea ce privește cunoașterea minciunii prin aceste monografii sunt neintrecute. Monografia soților *Scupin*, făcută asupra propriului lor copil, din care am avut ocazia să cităm foarte des în capitolele precedente, prezintă un material din care se pot trage unele din cele mai prețioase date, nu numai referitor la minciuna copilului, dar la psihologia infantilă în general. Deasemenea datele culese de *Clara* și *W. Stern* asupra celor trei copii ai lor. Deși aceste monografii sunt relativ puține, totuși, urmărind numai câteva din ele, dintre care două le-am indicat mai sus, pot prezenta material suficient, și datorită priceperii psihologice deosebite a autorilor lor, un material ales, încât se poate trage concluzii destul de generale în ceea ce privește manifestările minciunii. Principiul acestor monografii în fond este simplu; ele nu fac altceva decât descriu viața zilnică a copilului. Greutatea este să aleagă ceea ce este semnificativ în viața copilului pentru că absolut totul nu se poate reda. Aici intervine marele neajuns al observației. Ca să fie reușită, ea nu poate fi făcută decât de o persoană cu multă pricepere psihologică și astfel de persoane sunt destul de rare, sau dacă sunt nu au posibilitatea nemijlocită decât în cazuri excepționale să observe mai mulți ani încontinuu manifestările copilului. De aici provine faptul că sunt atât de rare monografiile într'adevăr bune ale vieții copilărești.

Însă ca observația în lumea copilului să ducă la un rezultat satisfăcător, trebuie să îndeplinească anumite condițiuni tehnice. De obicei copilul nu se lasă oricând și de oricine observat în sensul că nu este liber în manifestările sale față de oricine. Ex. când mai mulți copii sunt în grup, întreprinzând o activitate (joc, povestesc, lucrează, etc.) își schimbă reacțiunile unul față de altul când se simt observați de o persoană matură. Lumea copilului își pierde specificitatea și spontaneitatea ei, tocmai prin faptul că intră în ea un element străin care este maturul. Un copil devine spre ex. intimidat, altul vanitos, vrând să exceleze în fața maturului, altul devine străin de comunitate, etc., în tot cazul, alta este configurația psihică a grupului când este singur și alta când este alăturat de un observator. Ori tendința este tocmai să observăm copilul în intimitatea lui, în cazul de față, să vedem cum se manifestă minciuna copilărească în grup. Sunt două procedee pentru obținerea acestui lucru. Primul este ca

observatorul să rămână nevăzut, lucru destul de greu, pentru că riscă să nu audă sau să nu vadă multe lucruri importante. Al doilea caz pare mai important și este atunci când observatorul se apropie atât de mult de copil, încât egalizează cu el, cel puțin pentru un timp; întrerupe relațiile verticale care de obicei sunt între copil și între matur, și le înlocuiește cu relații orizontale. În cazul acesta copilul se poate manifesta liber, neacoperindu-și nici o parte din propria sa lume. Deci principiul este simplu. Copilul trebuie observat la el acasă în spontaneitatea lui. În Germania acest fel de observație a fost practicat în grad accentuat de *Martha Muchow*. Observatorul în acest caz se duce la copii, intră în grupurile lor, în toate formele lor de viață își însușește obiceiurile, interesele și vorbele lor, uneori rămâne mult timp între ei până ce ajunge la o cunoaștere precisă a propriei lor lumi. Fără îndoială că pentru cunoașterea lumii copilului și mai ales pentru funcțiunile pe care le îndeplinesc diferitele sale manifestări în propria sa lume, aceasat metodă rămâne neîntrecută. Ea aduce totul nealterat sau prea puțin alterat și aceasta e important în studiul vieții sufletești. Pentru studiul minciunii în primii ani, sub toate formele ei de manifestare observația a adus singura lumină posibilă.

Interview-ul. Este întrebuințat de multe ori în cazurile când vrem ca să ducem pe copil într'o situație critică, caracteristică fenomenului pe care vrem să-l studiem. Toată grija experimentatorului, în aceste cazuri, este ca întrebările să se prezinte în modul cel mai natural intereselor și directivelor interioare ale copilului.

Chestionarul. Pentru studiul minciunii la copil a fost întrebuințat în cea mai mare măsură chestionarul. Forma cea mai simplă de chestionar pentru cunoașterea minciunii este cea alcătuită de Fr. Baumgarten. Autoarea a aplicat acest chestionar în 1912 la 553 de copii și adulți între 9—18 ani. Vrând să cunoască frecvența minciunii după indivizi și mediu și totodată motivele minciunii, ea a alcătuit șase întrebări pe care le-a prezentat direct copiilor pentru a răspunde la ele:

1. Ai mințit vreodată acasă?
2. Ai mințit vreodată în școală?
3. Dă exemple de minciuni de ale tale.

4. Te-ai rușinat de minciunile tale?
5. Ai regretat minciunile tale?
6. Adu-ți aminte prima minciună!

Acest chestionar avea misiunea, după cum spune autoarea, să descopere motivele minciunii, ceea ce nu făcuse nici studiul lui Duprat nici al lui St. Hall. De fapt contribuția esențială a cercetărilor lui Fr. Baumgarten, este tocmai referitor la motivele minciunii.

Spre deosebire de observație, chestionarul avea meritul că punea pe copil într'o situație mai precisă invitându-l să răspundă la ceea ce ne interesa. Însă în felul în care el a fost pus de Fr. Baumgarten prezintă insuficiențe metodologice importante. Mai întâiu, punându-se întrebarea directă despre minciună, copilul are rezerve provenite fie din frică, fie din repulsiunea infiltrată în el de educație față de minciună, rezerve care ar putea fi dăunătoare rezultatelor cercetării. Autoarea însăși mărturisește această teamă a copiilor de a vorbi de propriile lor minciuni.

Un alt factor care isvorește tot din forma în care este prezentat chestionarul și pe care îl observă însăși autoarea, este neseriozitatea cu care copiii priveau aceste întrebări și cu care răspundeau la ele. Autoarea susține că i-a împiedecat să facă haz de întrebări, interzicându-le să-și povestească unul altuia impresiile pe care le sugerau întrebările puse (?). Deci este evident, că în forma sa chestionarul, prezentând direct lucrurile, adică vorbind fără ocol copilului despre minciună, permite îndoială asupra sincerității și mai ales asupra seriozității cu care s'a răspuns. Afară de acest lucru, întrebarea ultimă se bazează pe puterea de amintire a copilului, care poate fi de multe ori slabă tocmai asupra conținutului pe care vrem să-l cercetăm (în cazul de față asupra minciunii). Autoarea amintește că răspunsul la întrebarea: „Adu-ți aminte de prima ta minciună” nu dă prima minciună, ci prima minciună *amintită*. Aceasta înseamnă cu totul altceva. După cum am spus și în altă parte, în cazul acesta, depinde și de concepția sau mai corect de felul cum pricepe copilul minciuna, ca el să numească o categorie sau alta de gesturi minciuni, sau nu. Din acest fapt scapă cercetătorului tocmai ceea ce este esențial minciunilor copilărești și mai ales primilor minciuni copilărești.

Un chestionar asemănător cu al lui Fr. Baumgarten a fost aplicat în Japonia de *Tukassa Susukita* în 1932 la 534 copii cam de aceeași etate. Acest chestionar este formulat în felul următor:

1. Când ai mințit?
2. Pe cine ai mințit?
2. Ce fel de minciună era?
4. De ce ai mințit?
5. Ce ai simțit atunci?

Rezultatele la care s'a ajuns prin acest chestionar sunt asemănătoare cu cele atinse de Fr. Baumgarten.

Deși ambele chestionare se supun aceluiași obiecțiuni metodologice pe care le-am făcut mai înainte, totuși au adus rezultate importante în studiul minciunii la copil. Am avut ocazia să arătăm în diferitele capitole precedente aceste rezultate, de aceia nu le mai amintim, accentuăm doară că în ceea ce privește atitudinea afectivă și chiar cea globală a copilului față de propriile sale minciuni, sunt de importanță capitală.

Tot chestionare de acest fel a folosit pentru studiul minciunii în Germania *K. Reininger*. Felul cum ele au fost întrebuințate, dându-se foarte multă libertate de răspuns copilului, face ca ele să aibă caracterul unor anchete. Toate aceste cercetări spun mai mult, ceea ce crede copilul despre minciună, decât ceea ce este minciuna.

Ținând seamă de o tehnică mai evoluată *Hartshorne* și *May* au întocmit un chestionar de minciună (autorii îl numesc test). Ceea ce este caracteristic pentru acest chestionar e că se prezintă sub o formă ascunsă copilului încât el numai în rare cazuri poate bănuși că este vorba despre minciună. Prin aceasta îndeplinește tocmai golul pe care-l prezintă chestionarele de dinainte. Principiul acestui chestionar este să pună pe individ în situații în care, în mod obișnuit, este invitat să ascundă adevărul. A invitat pe copii să răspundă dacă au făcut, sau nu anumite acte care în mod obișnuit trezesc desaprobarrea socială dacă nu sunt făcute însă care sunt făcute foarte rar. În felul acesta chestionarul se adresează tendinței de afirmare a copilului fie pe plan individual, fie pe plan social. Chestionarul cuprinde 36 de întrebări de felul acestora:

7. Ai spus vreodată că pricepi un lucru fără să-l fi priceput? da ... nu.

5. Ai păstrat totdeauna liniște când învățătorul nu era în clasă? da ... nu.

29. Citești Biblia în fiecare zi? da ... nu.

În felul acesta, prin tot chestionarul se întreabă copilul, dacă a făcut lucruri care ar fi bine să fie făcute și care măresc sentimentul amorului propriu, însă care în mod obișnuit nu sunt făcute. Copilul în urma tendinței de afirmare susține că a făcut aceste lucruri (răspunde da), pe de altă parte examinatorul are un grad înaintat de certitudine că nu au fost făcute. Cotarea a fost făcută simplu; fiecare întrebare la care răspundea mințind era socotită un punct. Acest chestionar a fost supus tuturor probelor științifice. Deși în multe cazuri chestionarul respectiv poate da greș, întrucât pot fi copii care de fapt să fi făcut aceste lucruri și să răspundă în mod sincer afirmativ și totuși să le socotim un punct de minciună după criteriul general (cazurile însă sunt foarte rare), totuși prezintă avantajul că oferă copilului situații specifice pentru minciună, ferindu-se în același timp de întrebări directe, care ar putea, eventual trezi rezerve din partea lui. Chestionarul, pe care l-am aplicat la etatea de 9—14 ani se bazează pe acest chestionar. Sunt întrebări care au fost luat direct din el, altele sunt modificate, iar unele sunt introduse pentru prima dată ținând seama de condițiunile locale de experineța și mai ales de directivele copiilor dela noi. Rezultatele chestionarului aplicat de noi, precum și forma sa totală o dăm în partea ultimă a acestui studiu.

Metodele experimentale. Diagnosticarea minciunii este o problemă mai extinsă și mai gravă care aduce adevărate complicații în viața socială ca să se oprească numai la cercetările pur teoretice, așa cum se întâmplă cu chestionarele din lumea copilului. Unde s'a arătat partea cea mai importantă a problemei este în psihologia juridică și anume în problema mărturiei. Problema care se pune este următoarea: Cum putem afla când o persoană depune o mărturie falsă sau adevărată, cu alte cuvinte, când minte sau spune adevărul. Aici lucrurile par cu mult mai grave, fiindcă se cer anumite indicii precise despre falsificarea pe care a făcut-o un martor sau un acuzat, adeseori dela acest

fapt depinzând viața unuia sau mai multor indivizi. Sunt mai multe metode care se întrebuințează în astfel de cazuri. Redăm pe cele principale, neînsistând asupra descrierii amănunțite a lor și nici asupra criticilor care li s'au adus, deoarece pe noi nu ne interesează în special, pentru motivul că toate aceste metode s'au aplicat foarte rar la copii.

Metoda asociației. Aceasta metodă se bazează pe principiul psihologic al asociației, după cum însuși numele o spune. Dacă, de ex., o situație a fost trăită în mod unitar de un individ oarecare, evocând o parte din ea, în mod natural vin și alte părți. Prima dată aceasta metodă a fost folosită de *Wertheimer* și *Klein*. În termeni generali, prin aceasta metodă se urmărește să se vadă dacă un inculpat oarecare, care neagă categoric că ar fi săvârșit delictul de care este acuzat, este în legătură sau nu cu acel delict, deci dacă negația lui este o minciună sau este un adevăr. Autorii mai sus amintiți au dat o serie de cuvinte la care subiecții trebuiau să răspundă cât mai repede posibil prin alte cuvinte care le vin în minte. Printre cuvintele date sunt unele care se referă la delictul de care este acuzat individul respectiv. În felul acesta i se dă individului un crâmpei dintr'o situație trăită de el (delictul, dacă l-a săvârșit) crâmpei care în baza asociației va evoca în mod spontan alte crâmpee din acea situație, așa că se dovedește că individul a avut legătură (sau numai cunoștință dacă este martor) cu acțiunea de care este bănuit.

Dăm după *Alex. Roșca*¹⁾ un caz indicat pentru studiul de Claparède. Un individ este acuzat că a forțat sertarul unei mese de abanos pentru a fura bani. Pe biletele de bancă era o medalie de bronz, iar pe masă un papagal impenaț. Individul nega categoric că ar fi intrat cândva în această odaie. În cazul acesta i se vor da individului o serie de cuvinte alese de dinainte printre care și cuvinte critice, adică cuvinte care se referă la stuația delictului de care este acuzat. Dacă individul, la cuvintele critice mai jos date, face o asociație logică sau întâmplătoare cum este următoarea:

Masă . . . . . scaun
Sertar . . . . . dulap
bancnote . . . . bani

¹⁾ Psihologia Martorului. Cluj, 1934, pag. 122—123.

atunci pe aceasta cale nu vom avea nici un indiciu să-l credem vinovat. Însă dacă face asociația următoare:

Masă . . . . . papagal
Sertar . . . . . abanos
bancnote . . medalie

se dovedește că individul are legătură cu situația în care s'a săvârșit delictul. Asociația nu mai este făcută pe cale logică între masă și papagal, spre ex., pentru că nu există nici o afinitate logică între ele decât simpla afinitate că au fost trăite împreună.

Însă anumite persoane inteligente nu se vor trăda, alegându-și totdeauna cuvintele prin care să răspundă, așa că nu poate da nici o bănuială că ar avea vre-o legătură cu delictul. Totuși sunt alte căi prin care aceste persoane se vor trăda. Sau timpul utilizat pentru găsirea cuvântului necompromițător este neobișnuit de lung, lucru pe care-l măsurăm cu un cronometru, sau subiectul nu va găsi nimic să răspundă, sau va da un răspuns absurd.

Aceasta metodă întrebuințată de mai mulți, între care și de *R. M. Yerkes*, *C. S. Berry* și *C. B. Jung* a dat rezultate satisfăcătoare reușind să descopere în unele cazuri din mai mulți acuzați pe adevăratul făptaș.

Metodele psihofiziologice. Plecând dela constatarea că minciuna totdeauna, în momentul când are loc, este legată de o serie de turburări psihice, provenite din însăși presiunea situației respective, cum ar fi teamă, surescitare, neliniște, etc., turburări care sunt în mod necesar concomitente cu anumite modificări fiziologice, unii autori au încercat să identifice minciuna măsurând aceste modificări fiziologice. Cele mai obișnuite modificări priduse în timpul minciunii sunt în puls și respirație. *V. Benussi* a utilizat pneumograful pentru diagnosticarea minciunii prin măsurările însoțitoare fiziologice. Rezultatele sunt interesante și anume el a constatat, că în cazul minciunii, expirația este de mai lungă durată decât inspirație, pe când în caz de sinceritate este tocmai invers. *Benussi* a dat mare încredere acestei metode de a descoperi minciuna, arătându-se în primele sale experiențe că poate pune diagnostic exact, aproape în 100 de cazuri. *H. E. Burt* a introdus între simptomele fiziologice ale minciunii și pre-

siunea sanguină sistolică arătând că aceasta are o valoare diagnostică mai mare decât respirația.

Reflexul psihogalvanic. Din acest punct de vedere metodologic, se bazează pe același principiu ca și celelalte metode de până aici. Se introduce un curent galvanic prin individul acuzat, măsurându-i-se rezistența la acest curent. În timpul când curentul este introdus i se spun lucruri în legătură cu delictul. Dacă lucrurile spuse sunt în legătură cu acuzatul în mod natural se nasc turburări psihice în special emoții, care nu se nasc când se spun lucruri indiferente. Prezența emoțiilor slăbește rezistența organismului la curent, lucru pe care îl vedem printr'o mărire a curentului trecut prin organism. În felul acesta, constatând prezența emoției prin slăbirea rezistenței la curent, luăm acest fapt ca o dovadă că inculpatul are legătură cu lucrul de care este acuzat. (Acestei metode i se fac serioase critici. S'a constatat, de ex., că slăbirea rezistenței la curent se ivește în legătură cu orice activitate psihică nu numai cu emoția).

În unele cazuri se întrebuințează o metodă mixtă. În tot cazul, toate aceste metode pun diagnosticul minciunii pe baza schimbărilor fiziologice care se întâmplă când ea este făcută. Prezintă însă desavantagiul că aceste schimbări nu sunt specifice minciunii. Ele sunt de fapt concomitente turburărilor psihice întâmplare în timpul minciunii, însă acestea turburări pot surveni și din alte motive decât tendința de a minți; pot veni din frica de acuză, sau alte multe complicații care aduc cam aceleași modificări fiziologice. Din acest motiv ele nu sunt întrebuințate la copii, care dovedesc o impresionabilitate neobișnuită, încât s'ar speria mai mult de aparate decât de faptul că poate fi descoperit, mărturisind un neadevăr.

Mai amintim o metodă de care s'a făcut mult caz în criminologie, datorită experienței îndrăznețe pe care o pretinde și anume metoda clinică prin intermediarul *scopolaminei*. Prima dată a fost întrebuințată această metodă de *Dr. House*, începând primele sale experiențe încă din 1922. Scopolamina este un anestezic, care, dat printr'o injecție subcutanată în anumită doză, influențează asupra funcțiunii creierului. În prima linie scopolamina, întrerupe legătura creierului cu șira spinării. Sub influența ei în majoritatea cazurilor se distruge funcțiunea centrilor vizuali, olfactili, gustativi și tactili, rămânând numai centrul

auzului și al vorbirii de care se poate folosi subiectul. De asemenea prin acțiunea directă asupra celulei cerebrale, scopolamina distruge puterea de judecată, producând o stare de inconștiență. Distrugerea funcțiunii momentane a celulei nervoase craniene nu aduce și distrugerea funcțiunii ei anterioare deoarece experiența trecută poate reveni sub anumite forme dacă este evocată. În felul acesta, în funcțiune numai cu centrul auzului și vorbirii, subiectului i se pun întrebări referitoare la delictul săvârșit. El mărturisește totul așa cum este în memorie, neavând nici o posibilitate de a falsifica, fiindcă tocmai puterea de judecată îl lipsește (lucru important pentru minciună).

Ascultarea inculpaților sub influența scopolaminei a adus rezultate satisfăcătoare, dovedindu-se de fapt că aceștia mărturisesc faptele în mod brut, așa cum se află ele în memorie. Tehnica, însă, este complicată, experimentul fiind uneori chiar periculos, și neputându-se aplica la orice categorie de indivizi. (Sunt unii indivizi care sunt atacați pentru prima dată de efectele scopolaminei tocmai în centrul vorbirii). La copii această metodă nu se poate aplica, datorită pericolelor organice pe care le prezintă.

Testele. Trebuie accentuat dela început că teste în sensul strict al cuvântului pentru diagnosticarea minciunii nu sunt. Sunt anumite practice indirecte prin care, dela un anumit test de înșelăciune sau furt ajungem prin întrebări la descoperirea minciunii. Însă aici venim iarăși la practica chestionarului propriu zis. Acest lucru a fost făcut mai ales de cercetătorii americani în aceasta direcție. În cele ce urmează redăm câteva din aceste încercări.

Unul dintre cele mai reușite procedee îl prezintă testul de *supraevaluare* folosit de H. Wodrow și W. Bemmels. I se spune test, însă poate să i se spună tot așa de bine chestionar. Acest chestionar a fost publicat de autori în J. of Appl. Psychol. 1928, pag. 404, dându-se și toate indicațiunile cu privire la tehnica sa și mai ales la valoarea sa științifică (corelația interioară, validitatea, etc.). Principiul acestui test, ca să-i spunem așa cum îi spun autorii, este asemănător chestionarelor mai sus discutate. El face apel la tendința de afirmare a copilului, invitându-l să mintă pentru o mai deplină satisfacere a acestei tendințe. Ex-

perimentatorul în partea întâia a testului pune o serie de întrebări copiilor care se adresează cunoștințelor lor, având grija ca în prealabil să suscite tendința lor de a excela prin știință, spunându-le că el vrea să vadă cât știu ei și care știe mai mult. Dăm câteva întrebări din această parte:

Cunoști tabla înmulțirii cu 7?

Știi câte zile are luna Iulie?

Știi numele aceluia care a inventat telefonul?

În felul acesta au fost întocmite 60 de întrebări, cerându-li-se copiilor să răspundă cu *da* sau *nu*. Aceasta parte a testului se numește testul de *asertiune*, întrucât se cere copilului numai să afirme cunoștințele sale.

Partea a doua a testului se numește testul de *execuție*. În aceasta parte se cere copilului să răspundă, rezolvând întrebările puse în testul de asertiune.

Cât face 7×9 , 7×6 ?

Câte zile are Iulie?

Cine a inventat telefonul?

Este evident că cine a făcut afirmații mincinoase în testul de asertiune este prins în testul de execuție, prin faptul că nu știe ceea ce spunea că știe. În felul acesta raportul între testul de asertiune și testul de execuție ne dă gradul de minciună al copilului.

Acest test a fost aplicat la copii între 8—10 ani dând rezultate bune în ceea ce privește diagnosticarea minciunei. Prin el s'a putut diferenția care sunt copiii mai predispuși sau mai puțin predispuși spre minciună. Neajunsul lui este că măsoară minciuna numai într'o singură direcție și anume minciuna în legătură cu cunoștințele mai mult de ordin școlar. Minciuna este un fenomen cu mult mai larg în viața copilului și de aceea e important să se cunoască directiva în care se îndreaptă. Pentru aceasta ar trebui cercetată în legătură cu cele mai multe domenii de activitate copilărească. Se poate ca prin testele de cunoștință un copil să fie foarte bine cotate (în sensul că nu e mincinos), prin faptul simplu că el nu și-a făcut o vrednicie din a ști și totuși să fie mincinos în altă direcție, ex. el minte când nu și-a făcut lecția, minte colegii, minte părinții, să fie un tip absolut mincinos.

Hartshorne și May ajung la ceea ce am numit mai înainte măsurarea derivată a minciunii. Ei se bazează în cea mai mare parte pe testele de înșelăciune, pe care le întrebuințează în anumite condiții și pentru minciună. De altfel acești autori afirmă că este o mare corelație între înșelăciune, furt și minciună, cuprinzând toate factorul numit de ei *onestitate*.

Practica lor obișnuită este următoarea: Dă copiilor un test la care stabilește gradul de înșelăciune. De ex. li se dă o serie de teste să le rezolve, fără să exercite nici o supraveghere asupra subiecților încât ei pot povesti, pot fura unii dela alții, uneori dă aceste teste să le rezolve acasă. Pe urmă se dă aceleași teste însă cu o supraveghere severă. Testele care de prima dată au fost rezolvate, iar de a doua oară nu, sunt dovadă că subiecții au înșelat. În felul acesta experimentatorul știe sigur că un subiect a înșelat sau nu și gradul în care a înșelat. Ca să ajungă la minciună, experimentatorul întreabă:

Ai înșelat la vre-un test?

Te-ai uitat la vecin?

Ai întrebat pe cineva?

sau dacă subiecții mărturisesc, puse întrebarea: De ce te-ai uitat?

În felul acesta, experimentatorul pune copilul în situația de a recunoaște sau nu înșelăciunea, adică de a fi sincer sau de a minți. Minciuna nu este decât un gest de conștiință exprimat verbal, de a ascunde o realitate pe care experimentatorul o cunoaște în mod sigur. În cazul acesta, natural că se oferă copilului și mai multe motive de a minți, cum este mândria personală, că a rezolvat singur un test sau rușinea de a mărturisi înșelăciunea, uneori chiar frica.

Cercetările noastre

Luând cercetările arătate de bază, am aplicat un test de înșelăciune tocmai ca să ajungem indirect la minciună. Testul pe care l-am aplicat este o variantă a testului lui *Cady*, redat și folosit pentru înșelăciune de Hartshorne și May (a se vedea testul atașat la urmă). Testul l-am numit testul cercurilor, patratelor și labirintelor, având în vedere probele pe care

le pretinde. Testul este compus în modul următor: În prima parte am dat cinci cercuri de mărime diferită, cel mai mare cu diametrul de aproximativ 2 cm., iar cel mai mic cu diametrul aproximativ de $\frac{1}{2}$ cm. Toate aceste au fost plasate pe un alt cerc mai mare. Partea a doua se compune din 5 patrate așezate în forma concentrică, iar partea a 3-a din 3 labirinte de lungime și formă diferită.

Tema. Copiilor li s'a cerut să facă cu ochii închiși câte un punct în fiecare cerc, pe urmă s'a trecut la proba a 2-a cerându-li-se să ducă cu ochii închiși câte o linie prin mijlocul fiecărui patrat, începând dela cruciulița de dedesuptul fiecăruia, în așa fel încât să nu atingă marginile. În partea a treia, s'a cerut să ducă tot câte o linie cu ochii închiși prin fiecare labirint, să nu atingă marginile.

Testul era așa fel făcut încât această temă era imposibil, chiar și pentru maturi, să fie rezolvată cu ochii închiși. Cei care rezolvau, în parte sau în întregime, dădeau siguranța aproape 100% că au înșelat fiindcă întâmplarea în rezolvarea acestui test era aproape cu desăvârșire exclusă.

Nu am respectat întru nimic instrucțiunile lui Hartshorne și May și nici mărimea testului, deoarece nu am avut intenția să măsurăm înșăleciunea, ci pur și simplu să avem o situație sigură la care să ne putem referi mai târziu când cercetăm minciuna.

După ce testele au fost aplicate am chemat pe fiecare copil singur deoparte (de obicei la masă) și l-am întrebat:

„Ai făcut toate punctele și liniile cu ochii închiși?”

Când credeam de cuviință insistam:

„N'ai deschis deloc ochii?”

Intrebările au fost în așa fel puse, încât prin tonul lor puteau inspira încredere copilului invitându-l să spună ceea ce făcuse. Răspunsurile lor au fost însemnate cu *da* și *nu*, adică am deschis, sau nu am deschis ochii. Ca să știm dacă copilul a mințit, sau a fost sincer nu aveam decât să privim testul și dacă era rezolvat (ceea ce s'a întâmplat în majoritatea cazurilor) și copilul a spus *nu* (n'a deschis ochii), atunci aveam un indiciu sigur că mințește. După cum e evident, copiii și în acest caz erau

invitați la minciună tot din tendința de afirmare (mândrie), susținând ca ei au putut rezolva testul cu ochii închiși.

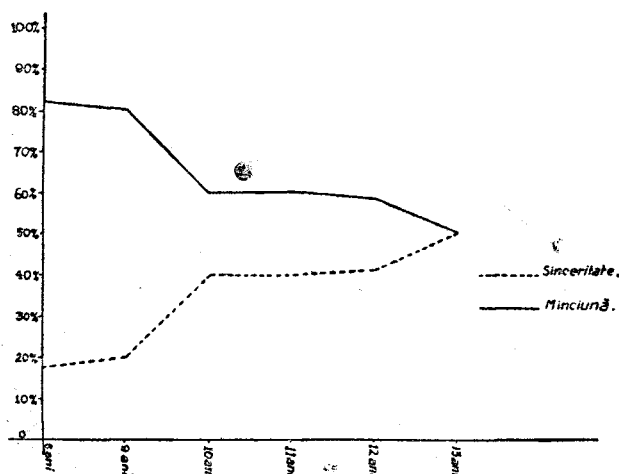
Testul a fost aplicat la 421 copii de ambele sexe dela 8—14 ani din medii diferite. Scopul acestui test a fost cunoașterea răspândirii minciunii la copii la aceste etăți și mai ales modul cum ei răspund unei situații care le prezintă condiții prielnice pentru minciună. Intenția globală era să se vadă care erau copiii mincinoși și care erau sinceri, în aceeași situație.

Rezultatele acestui test:

În general, un foarte mare procent (70%) au mințit, lucru care este explicabil prin natura situației la care au fost supuși.

Pe etăți: Prezentări grafice, în care să se vadă rezultatele pe etăți în mod detaliat (în procente) nu se pot face la acest test deoarece testul are numai 2 unități în care au fost încadrați toți subiecții: *da* și *nu*, cu alte cuvinte mincinoși și sinceri. Totuși, variația minciunii privită la toate etățile la care testul s'a aplicat (8—14 ani), prezintă rezultate care concordă întru totul cu rezultatele celor mai mulți cercetători în această direcție.

Grafica de mai jos arată aceste rezultate:

Grafica No. 1.

Evident că frecvența minciunii scade cu etatea. La etatea de 8 ani avem 82% copii care au mințit, în situația prezentată de test, la 9 ani avem 80%, la 10 ani scade la 60%, la 11 ani

rămâne în același loc, iar la 12 ani coboară la 59% și la 13 ani, la 50%. Deci frecvența scade între 8—13 ani cu 32%, lucru considerabil. În aceeași măsură crește sinceritatea, după cum arată grafica de mai sus. Explicația acestei scăderi a minciunii și a creșterii sincerității reiese din întreaga expunere a acestei lucrări. Către 12—13 ani, copilul se încadrează tot mai mult în valorile sociale între care este și respectul adevărului. La această etate apare, după cum am spus și în altă parte, fanatismul adevărului care nu este altceva decât un rezultat direct al educației și mai ales al educației morale pe care societatea o exercită asupra individului.

Totuși, urmărind aceste date, nu putem trage concluzia netă, că frecvența minciunii scade cu înaintarea în vârstă. Suntem mai mult înclinați să credem că se schimbă directiva ei și mai ales motivele pentru care este făcută. Dacă, atât la testul cât și la chestionarul nostru minciuna scade, faptul se poate interpreta și altfel. Dela o anumită etate, datorită inteligenței, copiii pot să prindă mecanismul intim al probei — cu alte cuvinte — pot să simtă că e vorba de o încercare de a-l prinde cu minciuna și în consecință, nu mint. Dacă testul și chestionarul s'ar fi prezentat modificat, mai ales conținând motive pentru minciună în conformitate proporțională cu directiva interioară a vârstei mai înaintate, probabil această scădere nu s'ar fi observat. Însă, după cum am spus și în altă parte, acest lucru este destul de dificil, tocmai prin faptul că, datorită inteligenței mai dezvoltate, nu se pot născoci probe cari să invite, fără bănuială din partea subiecților, la minciună.

Pe sexe: Și sexul prezintă un factor diferențial al minciunii după rezultatele obținute de noi. Când am vorbit despre fenomenul mărturisirii care nu este altceva decât sinceritatea în cazul nostru am arătat că statistic procentul fetelor care recunosc înșelăciunea este mai ridicat decât al băieților. Acest procent mai ridicat al fetelor sincere se vede aproape la toate etățile, după cum urmează: La 8 ani din 14 care au mărturisit înșelăciunea sunt 5 băieți și 9 fete; la 9 ani din 15: 6 băieți și 9 fete; la 10 ani din 24: 12 băieți și 12 fete; la 11 ani, din 33: 12 băieți și 21 fete; la 12 ani, din 29: 12 băieți și 17 fete; la 13 ani, din 30: 14 băieți și 16 fete. Acest fapt ne-ar duce la concluzia că fetele mint mai puțin din faptul că procentul care reprezintă recunoașterea

înselăciunii este mai mare la ele aproape la toate etățile (afară de 10 ani, unde rezultatele sunt alterate de faptul că băeții sunt într'un număr incomparabil mai mare decât fetele la care s'a aplicat acest test.

Concluziile acestea contăresc cu observația obișnuită și cu cercetările sistematice aproape a tuturor care susțin că fetele sunt mai mincinoase, de aceea credem că faptului i se poate da o altă explicare. După cum am spus și când am vorbit despre sinceritate, faptul că fetele recunosc în procent mai mare înșelăciunea poate veni și din inconsecvența lor. Ele deși știau că nu trebuie să deschidă ochii pentru rezolvarea testului totuși i-au deschis, prin urmare au încercat să înșele. Această înșelăciune era foarte motivată de tendința de afirmare, copilul vrând să-și arate destoinicia că poate rezolva testul și cu ochii închiși. Fetele însă au înșelat și după puțin timp au recunoscut că au făcut cu ochii deschiși. Adevărații subiecți predispuși spre înșelăciune cunoscuți fie prin test fie prin declarațiile învățătorilor foarte rar s'a întâmplat să recunoască că au deschis ochii și aceasta cu atât mai puțin la băeți. (Cu cât înșelăciunea era mai mare cu atât recunoașterea era mai redusă, judecând lucrurile procentual). Acest fapt ne face să credem că fetele au fost mai puțin consecvente în actul lor față de acest test în întregime. Aceasta o credem cu atât mai mult cu cât subiecții nu erau amenințați nici răsplătiți dacă spunea sau nu adevărul — mai mult — ei nu puteau să-și deie seama despre intențiile examinatorului, astfel că rămânea la alegerea lor să fie consecvenți în declarațiile lor cu ceea ce făcuseră de fapt la testul de înșelăciune, adică să acopere această înșelăciune, printr'o altă înșelăciune verbală, adică prin minciună.

Chestionarul.

Pe când prin test s'a urmărit numai diagnosticarea generală a minciunii și mai ales răspândirea ei, prin chestionar am încercat, ca pe lângă acest lucru să urmărim cunoașterea celor mai frecvente minciuni la copil și mai ales directivele în spre care se îndreaptă aceste minciuni. Acest lucru este de mare importanță pentru că nu e tot una dacă se cunoaște că un individ este mincinos sau nu, sau dacă se cunoaște ce fel de mincinos este. Sunt unii la care predomină minciuna în jurul trebuinței

de conservare, la alții în jurul trebuinței de afirmare, la alții în jurul trebuinței erotice, etc.; unii la care predomină minciuna socială, convențională, la alții minciuna antisocială, egoistă. Pentru studiul minciunii la copil, acest lucru este de cea mai mare importanță. Este important să se știe la ce etate e predominanța unui tip de minciuna și la ce etate este predominanța altui tip, așa după cum am arătat când am vorbit despre legătura minciunii cu trebuințele și mai ales cu directivele interioare generale.

Trebue să spunem că un chestionar care să urmărească toate aceste lucruri e foarte greu de alcătuit, în anumite privințe e imposibil. Mai întâiu de toate nu se găsesc moduri de întrebări așa fel puse încât să se vizeze toate tipurile de minciună sau toate directivele minciunii; nu se găsesc moduri potrivite, adică întrebările să fie puse în mod indirect, încât copilul să nu fie împiedecat întru nimic în sinceritatea sa. Ținând seama de aceste exigențe, am întocmit chestionarul următor compus din 29 de întrebări care pot urmări unele din multele directive ale minciunii copilărești. La urmă am dat o listă de cărți fictive, întrebând pe copil pe care le-a cetit.

Principiul pe care se bazează acest chestionar este cel amintit la chestionarul lui Hartshorne și May. Se cere copilului să răspundă dacă a făcut anumite lucruri care dacă nu sunt făcute aduc o desaprobar socială, o desaprobar în genere, sau o lezare a sentimentului eului, dar care sunt făcute foarte rar în mod obișnuit; sau se cere să răspundă, dacă a făcut lucruri care sunt desaprobrate de mediul social, însă care sunt făcute de copii în majoritatea cazurilor. La aceste întrebări copiii trebue să răspundă, după cum arată chestionarul de mai jos prin *da* sau *nu*. Se pune de ex. întrebarea următoare:

„Ai răs vreodată de cineva când a făcut un lucru greșit?”

Ca să pară „cum se cade” copilul spune *nu*, însă este lucru evident că minte deoarece viața obișnuită ne arată că foarte rar copiii se stăpânesc să nu râdă de greșelile altora (în școală râd când un coleg spune o prostie, pe stradă când cineva cade, în familie de neputințele fraților mai mici, etc.). Astfel se întâmplă cu toate întrebările.

Chestionarul nostru se prezintă în forma următoare:

Institutul de Psihologie, Cluj

Numele și pronumele .....
 Data nașterii: Anul..... Luna..... Ziua.....
 Sexul .....
 Originea etnică.....
 Confesiunea .....
 Profesiunea părinților.....
 Data examinării.....
 Școala..... Orașul.....

1. Ai spus vreodată în dos ceva despre învățătorul tău, ceeace n'ai îndrăzni să-i spui în față? . . . Da.....Nu
2. Ai știut totdeauna și orice te-a întrebat învățătorul? . . . . . Da.....Nu
3. Ai păstrat totdeauna ordine, când învățătorul nu era în clasă? . . . . . Da.....Nu
4. Te-au bătut, sau te-au certat vreodată părinții, fiindcă n'ai fost bun? . . . . . Da.....Nu
5. Te-ai supărat vreodată pe mama, sau pe frații tăi? . . . . . Da.....Nu
6. Ți-ar fi frică dacă ai fi acasă singur noaptea și ar veni hoții? . . . . . Da.....Nu
7. Ai spus vreodată că înțelegi un lucru, fără să-l fi înțeles? . . . . . Da.....Nu
8. Ai lăsat să fie cineva certat pentru un lucru pe care tu l-ai făcut, când ai știut că este greșala ta? . . . . . Da.....Nu
9. Ai rămas totdeauna liniștit, când un lucru ți-a mers prost? . . . . . Da.....Nu
10. Ai chinuit vreodată pisică, câinele, sau alte animale? . . . . . Da.....Nu
11. Ai bătut vreodată pe cineva, dacă ți-a făcut vreun rău? . . . . . Da.....Nu
12. Te-ai supărat cândva pe cineva, fiindcă nu s'a jucat cu tine? . . . . . Da.....Nu
13. Te-ai supus totdeauna poruncii celor mai mari, fără să zici nimic, nici măcar să-ți fie necaz? Da.....Nu

14. Ai felicitat totdeauna cu bucurie pe cei ce te-au întrecut la învățătură? . . . . . Da.....Nu
15. Ai făcut vreodată pe cineva atent, când ai avut haine sau pantofi noi? . . . . . Da.....Nu
16. Ai râs vreodată de cineva când a făcut un lucru greșit? . . . . . Da.....Nu
17. Ți-ai scris vreodată numele pe un lucru, care nu era al tău? . . . . . Da.....Nu
18. Ai stricat vreun lucru, care era al altuia? . . . . . Da.....Nu
19. Ai luat vreodată un lucru care era al altuia, fără ca acela să știe? . . . . . Da.....Nu
20. Ai mâncat vreodată mai mult decât ți-a trebuit? . . . . . Da.....Nu
21. Ai făcut câte o faptă bună în fiecare zi? . . . . . Da.....Nu
22. Când vezi doi camarazi bătându-se, îi oprești totdeauna? . . . . . Da.....Nu
23. Ai păzit totdeauna lucrurile altuia, chiar când acela nu ți le-a dat să le păzești? . . . . . Da.....Nu
24. Ai pus vreodată vina pe altul, când ai făcut o faptă rea? . . . . . Da.....Nu
25. Ai lăsat vreodată un lucru neterminat, ca să fugi la joc? . . . . . Da.....Nu
26. Dacă frații, sau prietenii ți-au spus un lucru și te-au rugat să nu-l spui nimănui, nu l-ai spus niciodată? . . . . . Da.....Nu
27. Ai citit Biblia în întregime? . . . . . Da.....Nu
28. Ți-a fost frică vreodată să ieși noaptea afară din casă? . . . . . Da.....Nu
29. Dacă ai primi un premiu, sau o altă răsplată și ai ști că altcineva o merită mai mult, ai refuza-o, fără părere de rău? . . . . . Da.....Nu
30. Subliniază din cărțile de mai jos, pe acelea pe care le-ai citit.

1. Palatul Zânelor, de I. Dragoslav.
2. Pădurea cu Smei, de Marin Plăieșu.
3. Stânca de Aur, de I. Sandu.
4. Guliver în Tara Ingerilor, de Swift.
5. Moș-Toader, de A. Savin.
6. Turturel și Turturică, de N. Petrică.

Chestionarul a fost aplicat la 289 de copii la etatea de 10—14 ani având o singură condiție de instrucție: Se da copiilor explicații ori de câte ori nu pricepeau vreo întrebare. Deasemenea erau invitați să se gândească asupra întrebărilor și să răspundă sincer interzicându-li-se conversația întreolaltă.

Rezultatele.

Pe etăți: Din motive streine de orice interes științific, nu putem prezenta curbele pe etăți, în mod grafic, deși din alcătuirea lor regulată se pot trage concluzii favorabile asupra valorii chestionarului.

Din expunerea curbelor pe etăți nu se poate desluși care este sensul minciunii și mai ales variația ei între aceste etăți la care am studiat fenomenul. Această exprimare poate arăta numai că distribuția minciunii într'un fragment de populație, cum este în cazul nostru, copiii la care s'a aplicat chestionarul, împărțiți pe etăți, se supune normelor generale statistice, adică rezultatele pot fi exprimate în curbă gaussiană. Prin aceasta se vede că majoritatea copiilor a obținut o cotă mijlocie la minciună, adică sunt potrivit de mincinoși sau sinceri, pe când o parte mai redusă de copii e aplicată mai mult înspre minciună, obținând cotă din ce în ce mai mare, iar altă parte, mai mult înspre sinceritate.

Cotarea este foarte simplă: Fiecare întrebare la care a mințit după criteriul nostru, și fiecare carte fictivă pe care a subliniat-o este socotită ca un punct. Totalul punctelor e de 35, însă în aplicările noastre nu am obținut decât o cotă între 2 puncte și maximum 25—27 de puncte.

Variația minciunii după etate se vede însă mai bine atunci, când considerăm direcția minciunii sau mai general spus, tipul de minciună. Având în considerare că directiva minciunii depinde în cea mai mare măsură de directiva totală a individualității, în sensul că minciuna nu este decât un mijloc de satisfacere a anumitor tendințe, și copilul în acea direcție minte mai mult în care simte o mai vie nevoie de satisfacere, am ales din chestionarul nostru câteva întrebări care reprezintă tipic anumite tendințe ale copilului, studiind variația minciunii în jurul lor. În sensul acesta am ales trei directive ale minciunii care se bazează pe câte o tendință fundamentală a copilului:

1. *Minciuna provenită din tendința de afirmare* cum este curajul, vitejia etc. Pentru studiul acestei directive am luat 2 întrebări ale chestionarului și anume:

6) Ți-ar fi frică dacă ai fi acasă singur noaptea și ar veni hoții?

28) Ți-a fost frică vreodată să ieși noaptea afară din casă?

2. *Minciuna provenită din lauda cu cunoștințe*. (Se naște mai ales în mediul școlar). Pentru aceasta am luat tot 2 întrebări:

2) Ai știut totdeauna și tot ce te-a întrebat învățătorul?

27) Ai citit Biblia în întregime?

3. *Minciuna provenită din tendința de a apărea moral*. Și pentru aceasta am ales 2 întrebări:

1) Ai spus vreodată în dos ceva depre învățătorul tău ceeace n'ai îndrăznit să-i spui în față?

21) Ai făcut câte o faptă bună în fiecare zi?

Din faptul că subiecții au mințit, sau nu, răspunzând la aceste întrebări, am studiat variația acestor directive ale minciunii după etate. În rezultate am luat totdeauna media dela cele 2 întrebări, întocmind tabloul următor, în care rezultatele sunt prezentate în procente (cifrele arată în procente numărul copiilor care au mințit la întrebările respective).

Directiva minciunii		Afirmarea proprii; curaj		Laudă cu cunoștințe		Tendința morală	
Etate	Sex	B.	F.	B	F.	B.	F.
10 ani		70%	7%	22%	26%	54%	66%
11 „		56%	10%	19%	13%	53%	58%
12 „		57%	3%	14%	15%	43%	53%
13—14 ani		69%	12%	13%	15%	43%	64%
Total medie		63%	8%	17%	17%	48%	60%

După cum arată și rezultatele testului și tabloul acesta arată că toate directivele minciunii scad în frecvența lor pe măsura etății, începând dela 10 ani până la 13—14 ani. Astfel minciuna provenită din afirmare proprie scade dela 10 la 12 ani cu 10%, numai la 13—14 ani, ridicându-se considerabil. Acest lucru

pare explicabil dacă ne gândim că 13—14 ani este epoca pubertății când afirmarea proprie se manifestă tumultuos. Deci și minciuna pentru satisfacerea ei devine mai frecventă. (Copiii mint că sunt curajoși, tari, etc.). Minciunile provenite din lauda cu cunoștințe și tendința de a apărea moral scad succesiv după cum arată tabloul respectiv. În concluzie și chestionarul arată că frecvența minciunii în general scade, apropiindu-ne de vârsta limitei superioare a copilăriei de 13—14 ani.

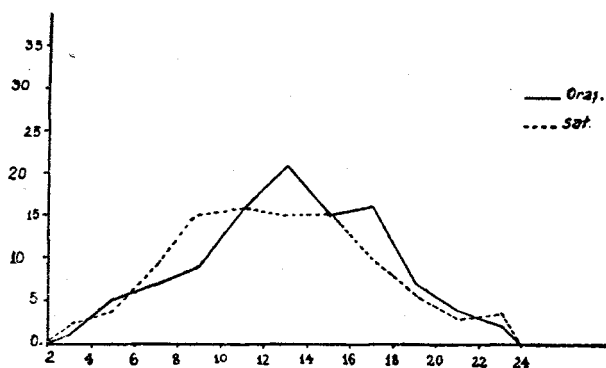
Pe sexe:

Diferențele dintre cele 2 sexe nu sunt remarcabile în ceea ce privește frecvența minciunii. Cu totul altfel însă se întâmplă dacă considerăm directiva minciunii la cele 2 sexe. După cum se vede din tabloul Nr. 1 minciuna provenită din afirmare proprie (curaj) este incomparabil mai frecventă la băieți (63%) decât la fete (8%). Această diferență nu se vede numai în medie, ci la toate etățile în parte. Lucrul e explicabil dacă ne gândim că tendința de afirmare e cu mult mai accentuată decât la fete, deci și minciuna pentru satisfacerea acestei tendințe e mai justificată. (Băieții se laudă cu mult mai des cu curajul și puterea lor). Minciuna provenită din lauda cu cunoștințe este egală în frecvența la ambele sexe, (17%). Tendința aceasta este egal prezentă atât la fete cât și la băieți; ambele sexe simt dorința de a se manifesta prin cunoștințe în egală măsură, deci minciuna pentru satisfacerea acestei dorințe este în același procent. Minciuna provenită din tendința de a apărea moral prezintă tocmai o față contrară minciunii provenite din afirmarea proprie. Aici se vede o frecvență mai bogată la fete. Raportul între cele 2 sexe este de 48% băieți, 60% fete. Deci fetele prezintă o tendință spre moralitate mai vie decât băieții. E cunoscută tendința fetelor de a fi bune, miloase, înțelegătoare, etc. (Deci și minciuna pentru satisfacerea acestei tendințe este frecventă la ele. Ex. al întrebarea „ai făcut câte o faptă bună în fiecare zi”, numărul fetelor care răspund *da* este incomparabil mai mare (aproape cu 20—30%) decât numărul băieților.

În concluzie putem spune că minciuna diferă pe sexe nu atât în frecvența ei cât în directiva ei întrucât ea e strâns legată de directiva generală a individualității și e lucru cunoscut că cele două sexe se deosebesc la orice etate în această directivă.

După mediu:

Mediul în care am aplicat chestionarul e de două feluri: Mediul orășănesc și mediul sătesc. Din considerarea rezultatelor după mediu, prezentăm grafica de mai jos.

Grafica No. 2.

După cum se vede, diferențele de mediu, în ceea ce privește frecvența minciunii, nu sunt considerabile. Se vede o ușoară ridicare a frecvenței minciunii în mediul sătesc, spre deosebire de mediul orășănesc unde se vede o ușoară scădere. (În curba mediului sătesc avem medianul 14, iar în curba mediului orășănesc —12). După cum am spus însă diferențele nu prezintă un caz care poate să fie luat în considerare.

Ceeace este important în variația minciunii după mediu, este tendința subiecților de a folosi minciuna pentru a arăta că apreciază, sau creiază anumite valori care sunt într'un anumit mediu. Astfel, prezentând la sfârșitul chestionarului o listă de cărți fictive și invitând pe copii să sublinieze pe acela pe care le-au citit am observat că în mediul sătesc copiii nu au subliniat nici o carte, pe când în mediul orășănesc s'au găsit 3% din totalul copiilor care au subliniat una sau mai multe cărți. Afirmând că au citit o carte care nu există, copiii au săvârșit în mod evident o minciună. La copiii din mediul orășănesc această minciună a fost justificată de tendința de afirmare, spunând că au apreciat o valoare care trăia în mediul lor și anume cetitul. La copiii dela sate nu se întâmplă acest lucru deoarece cetitul în acest mediu nu este o valoare. Pe când copiii dela orașe își afirmau

sentimentul amorului propriu arătându-și o superioritate prin faptul că susțineau că au cetit una, sau mai multe cărți, copiii dela sate nu simțeau acest lucru pentru că la ei nu s'a născut mândria de a fi cetit, din motivul simplu, pe care-l spuneam, că cititul în mediul lor nu este o valoare. Astfel mediul social cu sistemul său de valori poate determina directiva minciunii la copil, deoarece copilul tinde să se afirme pe sine atunci când spune că a îndeplinit o valoare existentă în mediu, iar această afirmare o face de multe ori mințind, adică spunând că a îndeplinit un lucru valoros, care aduce prestigiu social, fără ca de fapt să-l fi îndeplinit.

* * *

Chestionarului aplicat de noi i-s'a făcut și corelația interioară dându-ne coeficientul: la 11 ani de .60, iar la 12 ani de .40. Indicele de fidelitate este 47 (12 ani) și 60 (11 ani).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Moartea poetului

*Poetul a plecat, în primăvară,
Cu tristețea toată 'nchisă 'n el.
Undeva, un sbor de porumbel
Zice-se, l-ar fi condus în seară.*

*Iar în urmă-i au rămas sub cer
Toate cum erau și mai 'nainte.
De nici unde nu 'nflureau cuvinte
Pe tăcerea cât un dom de fier.*

*Undeva, sub lanurile 'n soare
Totuși se știa de cel plecat
Că ducea cu sine neîmpăcat
O inimă cât un clopot mare.*

*Și-a rămas în urma-i un caiet
Cu mai multe credincioase file,
Unde se puteau găsi discret
Pentru oameni, lucruri inutile.*

*Despărțirea 'n fond a fost frumoasă:
Primăvara izbucnise tare.
Numai soare și porumbi în zare
Străjuiau plecarea de mătăasă.*

Requiem

*Paseri albe, mari rotesc ogoare
Pentru ora mea de 'nmormântare.
Nici un semn nu se îmbie, viu
Sub cupola grea, peste sicriu.*

*Inima, ea nu mai cere nici
Primăveri în sbor de rândunici.
Pasul ancorat în noapte grea
Stă 'nlemnit, sub ochi mirat, de stea.*

Inima Domniței

*Inima Domniței fremăta în seară
Ca o melodie de chitară.
In amurgul roșu și înalt
Cât un sbor din țărnul celălalt.*

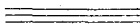
*Țara și-a ingenunchiat cirezlie,
Să se roage 'n taină cu livezile,
Cu sălbăticiunile pădurii și cu bourii,
Cu tufănelele, cu apele, cu nourii.
Toate și-au despletit cosița,
Să plângă 'n taină cu Domnița.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Inima Domniței nu știa
Ce Arhanghel nou, ce stea
Purtătoare de Destin
S'a desprins din cerul plin.
Inima Domniței nu citea
In oameni, în timpuri, în stea.*

*Dar Țara, toată fremăta în seară
Ca o melodie de chitară.*

Ion Moldoveanu.

Siminoc împărat*)

Mihail Lungianu.

Odată, de mult, un cârd de copii păzea vitele pe livezi. Cât era ziua de mare, o ducea într'un *zben* și 'ntr'o voie bună, făcându-și de cap cu năzdrăvăniile lor.

Acu, după rânduiala vremii, urma să aibă 'ntre ei un împărat, care să judece certurile și faptele lor rele, când veneau înaintea-i cu pâra, și să dea pedeapsa, ce li se cădea, celor vinovați.

Intr'o dimineață, când ajung ei colo sus, într'o zăpodie largă, departe de sat, se gândesc, că trebuie s'aleagă o căpetenie. Se vorbesc ei, se sfătuiesc, cine să fie? Nu se'nțeleg și pace. Hotărâsc să lase asta'n voea sortului. Să zică fiecare o *cemătură* de joc și pe care o cădea de trei ori *buful* ei, să iasă din rând și să le fie stăpân.

Zice atunci unul:

*Roata-roata,
Ea netoata,
Ii bogată,
Imbelșugată,
Șade'n valo,
Tot pe șale,
Și veghează,
De vânează
Petricele,*

*Peticele.
Corn,
Horn,
Bzalt,
Psalt,
Crust,
Must.
Trost,
Prost!*

Iese din rând unul, Siminoc, un băețandru mai măricel, tare vrednic, dar tăcut la fire, aspru la arătare. Nu se juca 'n-

---

*) Va apare în volumul de legende „*Atotputernicul pe lume*“.

tr'una cum se jucau ceilalți, nu șăguea, nu mințea. Era tare așezat și drept la sufletul lui. Zic tovarășii:

— Asta nu-i bun de 'mpărat. Cu el nu-i de jucat. D'ar ieși or care altu', numa' el nu.

Spune altul cemătura:

*Ono sâna
Sana-pită
Câte o pită
Chistim boale,
Drept în moale,
Ne costila
Dai cu sticla,
Tangăr,*

*Mangăr,
Diafto,
Ii mișto,
Naftatur,
Belengherbur,
Hai în sus,
Paranghel hus!*

Iese afară tot Siminoc.

— Măi, că asta nu-i bine! șoptesc câțiva copii.

— Nu-i de loc, nu-i noroc! îngână ceilalți.

Incearcă a treia oară.

Zice băeatul venit la rând:

*Una rama,
Catarama,
Cu doi lei
Tumburei
Și șerparu'
Dai cu paru'*

*Ș'un pălțău,
Ești clănțău,
Uite tuha,
Te duci buha
Băsmălușe,
Ești din ușe!*

Cine iese? Siminoc!

— Asta nu se poate!

— S'a umblat cu șoală!

— Să mai zicem odată!

— Să fie de patru ori!

— Cu soț!

— Să fie!

Incepu unul să 'nșire la vorbe:

*Unilica,
Titilica,*

*Titifana,
Coșofana,*

<i>Nu te duci,</i>	<i>Din cocârlă,</i>
<i>In papuci,</i>	<i>Doar de cuci,</i>
<i>Neculae,</i>	<i>Să te spurci,</i>
<i>C'o tigae?</i>	<i>Nu te'nduri,</i>
<i>In pădure,</i>	<i>Că sunt suri.</i>
<i>Să nu fure,</i>	<i>Hența, panța,</i>
<i>Pui de sturzi,</i>	<i>Dimineața,</i>
<i>Că sunt surzi</i>	<i>Custurici,</i>
<i>Și de mierlă,</i>	<i>Piei d'aici!</i>

Cum s'a făcut, cum s'a dres, a ieșit tot Siminoc.

Se minunează copii toți:

— Măi, că să fie afurisit!

— Mai rar așa mangosit!

Dar el de colo:

— Fie, dacă-i așa, nepoate!

— Dacă altfel nu se poate? zic toți.

Și l-au pus 'mpărat, pe el, pe Siminoc.

Își rânduiește el straja, tot cu sorți. Zice două cemături.

Una:

<i>Unilița,</i>	<i>Câțu,</i>
<i>Gâștilița,</i>	<i>Mățu,</i>
<i>Sava,</i>	<i>Găitan,</i>
<i>Tava,</i>	<i>Sto curcan!</i>

Cea din urmă punere de mână a căzut p'copilandru slab, oacheșel.

Zice și p'a doua:

<i>Una ela,</i>	<i>Cu oglinda,</i>
<i>Caravela,</i>	<i>Niscovei,</i>
<i>Dodi eli,</i>	<i>Brebenei,</i>
<i>Mahmudeli,</i>	<i>Toporași,</i>
<i>Cara binda,</i>	<i>Prinde baba epurași!</i>

A căzut beleaua pe unul 'nnălțat, slab deșirat.

— A trăsнит de i-a 'ntâlnit! râd copiii.

<i>Un șoltic</i>	<i>Ș'un plod!</i>
<i>Ș'un pitic!</i>	<i>Un fânțar</i>
<i>Un nerod</i>	<i>Ș'un măgar!</i>

Și se'ntind la glume, la porecle și la răs pe seama lor.
Dar Siminoc se'ncruntă și zice tare:

„Pe la moara hâncului,   In poala cu bureți,
Pe vârfu' oblâncului,   La strajă băeți!”

Cei doi pleacă la joacă, printre tovarăși, să stea de pază, să pue mâna pe buclucași, să-i aducă la 'mpărat, care s'a și suit p'un trunchi retezat, la umbră. Se așezase, ca pe tron, cu *bâtca* 'n mână.

Stă el, stă. Copiii-și făceau de cap.

Se'njură doi inși. Straja merge cu ei la 'mpărat:

— Uite ce au făcut ăștia!

— Așa? Dă-le câte zece la palmă!

Și vâtafu'-și face datoria.

Mai stă, ce mai stă. Vine iarăși cel pus de veghe:

— Uite, ăsta a'nșelat p'un tovarăș!

— Rău! Să-i numeri douăzeci la spate.

Și zisa lui e literă de evanghelie.

Jocul urmează, straja veghează, împăratul dă mereu porunci și vâtafu' le'mplinește fără crâcnire, fără oboseală.

Se'ntâmplă însă un lucru mai mare. Un copil ia bățul altuia, încalecă pe el și o rupe la fugă. Păgubașul-l prinde, cheamă paza, îl părăște. E dus la 'mpărat, la judecată:

— Uite, ăsta a furat un cal!

— A furat un cal? se miră și se'ncruntă 'mpăratul.

— Așa, așa! întăresc pâra copiii toți.

— Dacă-i așa, mâne mergi la spânzurătoare! hotări Siminoc, dând cu toeagul în pământ.

Se duc ei seara acasă cu vitele. Băeatul cu pocinogul plângi și plângi.

— Ce-i mă cu tine de te *zmeorcăi* într'una?... îl întrebă părinții lui.

— Dacă' o să mă spânzure mâne?...

— Măi, că taci, *nagodă*, ce-ți trăzni pân cap!?...

— Ba, că nu-i șagă! Am furat un cal.

— Și unde-i?

— Afară la prag.

Deschide mumă-sa ușa, se uită. Dă cu ochii doard' un cio-mag.

— Aista-i calu'?

— Aista!

— Bată-te pustia de copilărie, că multe năzbâtii mai faci!
Și râde.

Dar țăncul plânge mereu.

— Ci taci, că te-'oiu bate!

El de unde? O ține 'ntr'un *chircăit*. Ea-i dă o palmă.

— Mă bătuși, mămucă, da' mâne o să merg la spânzură-toare și ți-'o părea rău. Lae-mă, primenește-mă! Și-i spune tă-rășenia toată.

Ea-i trage o chelfăneală bună, c'a ținut vacile nepăscute, până l-a făcut să nu mai zică nici cârc.

A doua zi pleacă el la livezi.

— Acu, mamă, o să ne vedem pe *a lume*!

— Ba mai bine să iei seama la vite, să nu vie flămânde, că-i mânca iară-i o păpară, de-i ține-o minte multă vreme!

Cum ajunge acolo, umblă cât umblă cu *cemetia* lui, până vine vremea amiazului, când o duce la apă și apoi în pădure la umbră.

Aci, după ce au mâncat, după-ce-au mai tăinit, hai la joacă.

Împăratul s'a suit pe tronul lui:

Când duce straja, pe cel osândit, Siminoc strigă la el:

— Ce mă? Nu ți-a dat mâne-ta cămașă albă de spânzură-toare?

— N'o vrut. M'o bătut de-am cerut!

— Așa?... Să-i jupuiți o juncă, să-l înveliți în pielea ei, intoarsă pe dos.

Tae ei vita, îl înțolesc ca de nuntă.

Dă iarăși poruncă 'mpăratul și au înfipt strajele și vătăful două furcuțe 'n pământ, au pus d'asupra-le o stinghie, au luat un curmei, au prins pe vinovat și l-au atârnat de ea.

— Nici una, nici două! Scurt. S'o gătat legea 'mpărătească! așa vorbea de pe tronul lui Siminoc.

Vin pitcocii sara toți cu vitele. P'ale mortului le duce altul în curte.

— Da' al meu unde-i? întrebă cu inima sărită muma puș-teanului.

— L-o spânzurat sus în deal împăratu' nost! îi răspunde un țânc.

— Dac'o furat calu'? adaugă altul.

— Ș'o pus să tae și junca de l-o 'nvelit în pielea ei, să hie alb îmbrăcat, ca la moarte, de! vorbesc toți ceilalți la poartă.

Părinții merg pe dată la *zacon*, părăsc pe 'mpăratul copil. Și judecata a fost grea. Dar era acolo un boer. A ascultat și i-a plăcut.

— Aista o să fie cu dreptate băet! Am să-l scăp și am să-l ieu cu mine!

A pus bani mulți jos, a dat unde și cât a fost nevoe, l-a apărât de pedeapsă și a ieșit cu el de mână.

Acu, dacă l-a scos dela judecată și l-a dus cu el, l-a pus paznic la un cârd de boi.

— Să ai grije de toți, da' mai ales de Ciobănică. Să nu se pearză, să nu moară, să nu i se 'ntâmple ceva, că-i fi mort!

Băeatul a 'nțeles și a plecat la târlă. Acu toți boii erau tineri, grași, frumoși, dar Ciobănică îi întrecea pe toți. Avea coarnele *țapoșe*, cu totulii tot de aur.

Șade el, Siminoc, la vite, slujește cu credință, ani mulți se făcuse mare. Stăpânul era tare mulțumit de el. Nu l-ar fi bănuit de ceva, nu l-ar fi certat, feritu-l-a Dumnezeu! Și nu s'ar fi lipsit de el, pentru nimic pe lume.

Acu face el odată o petrecere strașnică. Vin boeri mari și mulți. Incep ei să dea fală fiecare cu ce avea mai de preț. Unul da laude moșiile nenumărate, altul de vitele tare mândre, ce avea fiecare. Stăpânul lui Siminoc l-a scos înaintea pe el și pe Ciobănică:

— Eu am un bou cu coarnele de aur ș'un paznic drept și nefățarnic, comoară neprețuită, nu altceva!

Se miră toți d'ăsa ceva nemai auzit. Dar un megieș cu gând rău, pune rămășag pe moșie. Dacă băeatul ăsta o spune adevăru'-adevărat, la ce-o fi 'ntrebat, apoi el îi dă moșia, dacă nu atunci i-o da-o el, p'a lui.

Intăresc prinsoarea cu jurământ, pun termen de 'ncercare la altă întâlnire peste o lună.

Acu boerul, care ieșise 'nnainte cu tăgada credincioșiei argatului, ce să facă?...

Să aștepte să se lase bătut?... De aceea a pus el în cum-pănă moșia, ca s'o pearză? Ți-ai găsit!

Avea, de avut, o pruncă tânără și tare frumoasă. O trimete să se 'nvârte cum o ști, să ia mințile lui Siminoc, să-l facă să dea cînstea pe rușine. Fata, dracul gol, — că nu-i alt drac pe lume, de cât femeea, — purcede la drum, găsește coliba. Dăna-cul era dus la păscut cu vitele. Intră ea 'nnăuntru, directică, face de mâncare.

Când vine Siminoc seara vede rîndueală 'n toate și se miră. A doua zi iarăși, a treia la fel.

— Că ce să fie asta?... stă el locului și se crucește. Se pune la pîndă. Duce boii 'ntr'un deal, de unde se auzeau clopotele la cojmelia lui și se 'ntoarce 'n preajma ei, păzește cu ochii 'n patru.

Stă ce stă și vede, ieșind din pădure, o dudue, ca o zână. Deschide ușa cușlii, mătură, scutură, aprinde focul, pune bucate la gătit, face de mâncare.

Merge Siminoc încet și o prinde.

— Uite, cine-mi face mie toate aci! zice el.

— Slugă-ți sunt și ți-'oiu fi! răspunde ea.

— Nu slugă, ci stăpână!

— Fie și stăpână, dacă vrei!

Și a rămas acolo. Dar nu i-a fost lui nici slugă, nici stăpână, i-a fost dragoste, cum îi jarul potolit, și soțioară dulce, ca mie-rea de primăvară. Și au prins să trăească 'mpreună: ea bună, cum îi pâinea caldă, și bărbată, ca o albină, el vioi, voios, vred-nic și credincios, cum îi era firea.

O duc ei așa, cât o duc, până ce-i trimite stăpânul vorbă lui Siminoc să vie la curte, în o anumită zi, dar să fie premenit, *spilcuit* și să ia seama la ce o fi să fie 'ntrebat, să n'alunece p'alături de adevăr, c'o fi prăpăd de moarte.

— Ce-o fi? se 'ntrebă el. Dar nu trece decât o zi și se 'mbolnăvește ea, tovarășa dragă a vieții. Gogeste și gogeste, o zi, două. Nu se 'nsănătoșea, nu se scula din pat.

— Tare mi-i rău! O să mor! oftă ea adânc.

— Cum așa? se poate una ca asta? Așa tânără și frumoasă și vrednică și drăgăstoasă?...

Și 'ncepe el să plângă. Și ce plâns? Se zgâlțâna tot, par'c'ar fi fost cuprins de friguri.

Ea de colo, ce zice?

— Taci, nu mai boci, că-mi rupi inima!

Și el:

— Cum să tac? Ce-o să mă fac fără' de tine?...

— Ce-ai făcut și mai 'nnainte și ce-ai făcut ș'acu, dacă nu mă cunoșteai. O să mă uiți și'o să-ți treacă!

— Ce vorbești?... Crezi, c'am să mai fiu în stare? E rău când se deprinde cineva cu binele! Nu mai e 'n stare să trăească fără' de el.

— Invățu' are și desvăt!

— 'Or fi având toate 'n lume numai al dragostei nul

Au oftat amândoi și au tăcut.

Doarme ea, suflă greu, moare și moare.

Și el plângi și plângi. Ce era să mai facă?

Se deșteptă ea odată speriată:

— Unde sunt?

— Aci la noi!...

— Nu-s moartă?...

— Nu! de unde?... Central University Library Cluj

— Nu? Adevărat?...

— Cum vezi!...

— Vai, ce vis am visat! Și se cutremură.

— Spune-mi și mie!

— Să-ți spui. Ascultă. Se făcea că murisem. Mă duceam prin o pădure singură, singurică. Și eram așa de slabă că d'abia mă târam. Mă 'ntâlnește o babă:

— Rău, fata mea! zise ea. Te prăpădiși așa tânără! Și bietu' Siminoc ce-o să facă fără' de tine?...

— Rău, băbuță, ce să fac, dac' a fost să fie așa?...

— De, dacă ai fi știut să mănânci ciorbă din Ciobănică, ai fi scăpat nu te-ai fi prăpădit!

Și a pierit mătura, ca o umbră. Și eu, infiorată, m'am trezit din somnu' greu. Tace ce tace, apoi:

— Ce vis ciudat! ce-o mai fi și asta: Ciorbă din Ciobănică?...

Și plânge și ea să se prăpădească, trăgând să moară.

El ce să zică și ce să facă?...

— Taci și vie-ți inima la loc, că ți-oiu găsi leacu'.

— Cum se poate?... De unde ciorbă din Ciobănică?

Și repetă: Auzi? Ciorbă din Ciobănică, nu altceva!

Cum să tai tu un cioban. Doamne apără și păzește d'ășa gând. Și iarăși se svârcolea și se pierdea 'n aiurări.

— Nu te speria, taci, că nu-i ce crezi! Și nu te mai îngriji atâta, că-i leac la boală. Ciobănică e un bou boeresc. Are el coarnele de aur, e vită scumpă, da' ce să fac? L-'oiu tăia și te-oiu scăpa!

Ea se saltă puțin în sus, îl cuprinde și-l sărută.

— Da' vezi, de se poate, mai iute, că uite simt cum mă lasă puterile!

El își pierde mințile, prinde cuțitul și iese pe ușe.

Merge repede la Obor, prinde pe Ciobănică, și, nici una, nici două, îl tae, pune la foc din el, face ciorbă și o dă fetei.

Și, cum soarbe de câteva ori, sare ea 'n sus:

— Uite, știi că mă 'nsănătoșii? Ca minune!

— Ș'om trăi d'acu nedespărțiți! se mângâie el.

— Ș'oiu fi a ta viața toată! îi întări ea nădejdea.

Rămâne fata să vadă de treburi prin colibă, și el pleacă la boi, să-i pască cum se cade, că-i ținuse cam multă vreme 'nchiși, ori prin preajmă fără earbă.

Când vine seara, ia de unde nu-i pe dulcea și pe scumpa lui soțioară. Pierise ca o umbră, ca o părare, când dă soarele și când își face omul cruce, frecându-se la ochi.

— Ce să fie? Merge el în *timnic* unde pusese carnea. Lipseau coarnele lui Ciobănică. Vai și amar. Plâns și jale:

— Uite-mă acu și fără Ciobănică și făr' de ea.

Și nu știa de care-i părea mai rău?... După o toană bună de frământare 'n el, desmeticindu-se:

— Ce-i de făcut acu' și pe unde o să scoț cămașa?...

Sosise vremea să meargă la curte primenit, spilcuit. Și i-a venit din nou vorbă, s'aducă veste de ce e pe la târlă, dar să spue drept, c'altfel o fi foc și pârjol.

— Hait! se cutremură el. S'o și dat sfoară 'n țară de prostia mea. Cum să dau s'o dreg?...

Sta locului, cu mințile revășite, rătătit, bombănind:

— Fata m'a lepădat, pe Ciobănică l-am tăiat, coarnele mi s'au furat. Ce-o să zică boeru' și ce o să mă fac?

Se pâr pâlea și se pârjolea tot, cu trup și cu suflet, ca un

pește pus de viu pe grătar. Era ca pus pe ghimpi, par'că ardea 'n para focului.

Toată ziua și-a bătut capul, cum să iasă din încurcătură.

Infinge el *bâta* 'n pământ și pune *cușma* 'n vârful ei. Se duce departe și vine la ea, la judecată:

— Bună ziua, cucoane! zise el la *bătă*, la *căciulă*.

— Bună să-ți fie inima, Siminoc! Da' ce-i la *târlă*? da tot el răspunsul.

— Bine, cucoane! Doar Ciobănică s'o îmbolnăvit, o *gobit* vre'o două zile. Ca să nu-l pierdem de tot, l-am tăiat, l-am făcut pastramă.

Răspunde *bâta*, adică nu, el ca boerul:

— Bine, Siminoc, din atâția boi, cum tocmai Ciobănică să se 'mbolnăvească, așa ca să fii nevoit să-l tai?

Și apoi tot el:

— Nu, nu-i ghine! Nu merge așa. O să zică să-i aduc pielea, s'o vază. Ș'atunci?

— Bine, da' coarnele unde-s? Le-ai vândut?

Se duce mai departe și vine la *ciomag*:

— Bună, coane!

— Bună, Siminoc! Ce mai fac boii?...

— Bine, pace! Toți bine. Doar Ciobănică s'o 'mpiedecat, o căzut în gât, și și-i l-o rupt. Și-o frânt și coarnele și l-am tăeat.

— Cum, Siminoc?... Din câți boi am toți sunt zdraveni, numai Ciobănică să-și frângă gâtul, să-și rupă coarnele, să-l tai?

Și tot el:

— 'Nu merge nici așa!

— Bine-bine o să zică. Să te crez dar coarnele unde-s?

Și-și bate mereu capul cum s'o scoată la capăt?

Se duce și mai departe și vine la *căță*!

— Bună ziua, boer dumneata!

— Bună Siminoc și la tine! Da' ce-i cu Ciobănică? Ii *ghizdav*?

— Nu prea, coane! S'o luat la trântă cu ceilalți boi și l-o răpus. I-au fărâmat coarnele, de n'o mai rămas *nic* din ele. L-am luat și l-am junghiat, să nu moară mortăciune. Ii iau pielea, așez carnea, când caut fărâmele de coarne, nu-s. Le-au ciugulit păsările.

— Cum una ca aiasta, Siminoc?... Să-i farme coarnele boii

ceilalți?... De ce nu le-a fărâmat el lor?... Și să se peardă fărâăturile toate?... Să nu mai rămâne nic? Cum să *pigule* păsările aur?... O fost așa de mărunț, l-a măcinat cineva?...

Și tot el:

— Hm!... Nu merge nici așa! Cum s'o 'ntorc, cum s'o sucesc? Nu-i chip de crezare, or ce-'oiu zice! Adevăru'-adevărat tot iese d'asupra odată ș'odată. Așa știu eu. Nu trebuie ocolit, ci spus pe d'antregu', pe față, fie or ce-ar fi! Ce-o să-mi facă? Să mă bată? Bată-mă! Nu-s bun de bătae? Să mă 'nchiză?... Inchiză-mă! Așa-mi trebuie! Să stau la răcoare, să-mi vie mîntea la loc, că tare slabă a fost, să se potrivească ea unei *țărnicii*! Ei, da' o sta să fie cam rău. O pune să-mi scoată ochii! Scoată-mi-i! Așa mi se cade. Să nu mai alunece după frumusețe pămîntească, să 'nșele sufletu', să-l vâre 'n păcat!

Poate m'o omori de tot! Ș'apoi! Tot nu-s eu vrednic să trăesc. De ce să mai fac umbră pămîntului, prostîț, batjocorit d'o muerușcă? Bărbat sunt eu? La ce să mai port cușmă?...

Și se duce la ea, drept, hotărit:

— Bună ziua, coane! *Central University Library Cluj*

— Bun venit, Siminoc!

— Ei, cu ce veste?

— Nu bună, coane! Sunt un rău, un prost, un nemernic! am înșelat bunătatea inimii tale, dragostea ce mi-ai arătat.

— Dece Siminoc?... Ce s'a întâmplat?...

— Uite ce! O venit o dudue, mândră foc. Mi-o măturat prin colibă, mi-o gătit de mâncat. Și la urmă, m'o pus să tai pe Cio-bănică, s'o scap dela moarte și o plecat cu coarnele lui. Is vinovat. Acu mi-i face ce-i vrea. Așa a stat, să fie. Am fost un prost. M'am învrednicit de ura și de pedeapsa ta!

Și a plecat la curte, ca la moarte, spălat, primenit cu cămașă albă, nouă, cum se cade să se ducă omul pe lumea cealaltă, din a păcătoasă de aci.

Ajuns acolo, e chemat drept la sfat. Se strânsese boerime, nu glumă, ca părul din cap de multă și de deasă. Ședea 'n jurul scaunului de judecată. Il ia stăpânul lui la 'ntrebări:

— Ei, Siminoc, te-am chemat, să spui ce-i la târlă.

Și el, fără să se pue o clipă pe gânduri, fără să șovăe:

— Rău, coane! Rău de tot!

Și începe să spue totului-tot cum a fost. Și plînge de ciudă,

c'a greșit și cere să i se dea pedeapsa, ce s'o găsi mai nimerită, mai dreaptă, or cât de grea o fi să fie, fără milă, fără 'ndurare, că i se cade pe bun-dreptate!

— Numa' așa o să-mi ispășesc păcatu' greu! oftă el adânc.

Care nu i-a fost însă mirarea, când a văzut pe boer cu fața luminată, zâmbind și zicându-i:

— Taci, Siminoc, nu te căina atât! Că-i bine, nu-i rău. Ai fost slugă credincioasă și-i fi d'acum stăpân de nădejde!

Și se sfătuiesc ei boerii, îl aleg să fie lor mai mare. Ii zic:

— Ii sta să fii d'acu ispravnic peste noi și peste popor, să ne judeci. Să fii sănătos și să faci dreptate.

Dar el:

— Să trăiți, că bine ați judecat. Da', ca să mă 'nvrednicesc de cinstea ce-mi arătați, tot îmi trebue pedeapsă, pentru greșala ce am făcut. Nu vreau iertare, că nu-i bună. Să-mi scoateți ochii. Numa' așa 'oiu fi drept, altfel nu! Că, de are vederi omu', e supus ispitelor, pe când fără ele, nu. Știți vorba din bătrâni: „Ochii văd, inima cere”...

Boerii au râs, dar li-a plăcut. I-au împlinit dorința și l-au pus apoi ispravnic, și orb cum era.

Judeca și pedepsea drept, fără părtinire. Se dusesese pomina de el peste mări și peste țări. Veneau toți cu drag și cu 'ncredere multă înaintea scaunului lui.

Acu era pe vremea când umbla Dumnezeu cu Sân Petru pe pământ. Mergeau să vadă cum trăesc oamenii, care li-i credința, care legea? Pe unde pășeau picioarele lor auzeau numai și numai de judecata lui Siminoc. Se duc și Ei s'auză cu urechile și să vadă cu ochii lor.

Era 'ntr'o sărbătoare, zi de judecată.

Poporul se strângea 'n curte și ispravnicul ședea 'n pridvor. Se strânsese lume peste lume, din depărtări largi venite. Cădea 'nnaintea lui în genunchi, spunea, se ciorovăea. El îi îndemna să se 'mpace, îi sfătuia:

*„Judecata-i nas de ceară,
S'o cauți pe drum de seară,
De-i umbla după ea ziua,
Ea-i pisălog și tu piua;
Se topește nasul,*

*Rămâi cu pricazul.
Un sfat să-ți ajungă:
Sărăcie 'n pungă,
Fețe slabe, supte
Și picioare rupte,*

*Asta-i judecata;
Ea dă cu lopata,
Nu ceartă, n'alungă,
Nu cearcă să 'mpungă
Strâmbătatea,
Nedreptatea.
Dacă-mi vrei judecător,
Caută un crăpător;
Ia-l în mână frumuseț
Și jură cinstit pe el:*

*— Jurător
Pe crăpător,
Dreptatea trăească ,
Necinstea pleznească!
Singur cu țesala,
Săți piepteni greșeala,
Să tot uiți
Și să ierți,
Așa scapi de rău
Și ai saț la zgăul"*

Le asculta apoi păsurile, tăcea-tăcea și hotăra.

Dumnezeu cu Sân Petru văd și se bucură:

— Așa judecător, mai înțelegem!

Fac urechile tot mai lungi, nu se satură de auzit.

Vin trei frați și un cârciumar.

— Uite, prea dreptule ispravnic! Noi suntem frați. Am umblat în țară, negoțând. Am stat să *conăcim* odată la crâșmaru' care e aci, uite, lângă noi.

Cerem noi asta, asta. Ne dă. Ne fierbe și trei ouă. Măncăm, mulțumim, plătim și plecăm. Pe drum ne aducem aminte, că n'o pus crâșmaru' 'n socoteală ouăle.

— Ce e de făcut? Eram departe, încărcăți cu mărfuri și ne grăbeam s' ajungem acasă, c' aveam treburi.

— Să-i dea Dumnezeu îndoit și 'ntreit! zice unul din noi, cel mai mare, aista! și-l arată.

— Să-i fie pe lumea celaltă: adăugă altu', cel mijlociu, aistăltalt, care e lângă mine. Și-i puse mâna pe umăr.

— Ba nu! sar eu în sus. Să-i plătim omului ouăle. Când 'om mai merge în țară, să ne abatem pe la el. Să-i dăm ce i se cade pentru ele și ceva câștig.

Ș' așa am făcut. La vreun an am trecut iarăși p'acolo. Ne oprim. Ne dă de mâncare, plătim.

— Uite ce! zic eu. Mai pune la socoteală trei ouă, cu dobanda lor p'un an. Ne-ai ospătat mai an pe vremea aceasta și nu ți le-am plătit. Am uitat nu din nadins.

El de colo, face ochii mari, ca trezit din somn. Și ce-mi zice?

— Trei ouă îmi scoteau trei pui și cei trei pui îmi făceau

câte treizeci de ouă. Uite socoteala: plățiți prețul la trei găini și la nouăzeci de ouă cu dobânda lor.

Ce zicem noi?

— Cam mult!

El:

— Nu-i mult de loc!

Eu:

— Ți-om plăti prețul ouălelor, da' cu dobândă.

El nu. Or tot, or nimic.

— Încearcă altul:

— Ți-om plăti trei găini, da' fără ouă, că dac' au ieșit din ele găinile, cum o să le mai plătim.

El: ți-ai găsit!

Zice al treilea:

— Ți-om plăti trei găini și nouăzeci de ouă, da' fără dobândă. Că or îți datorăm ouăle cu dobânda lor, or găinile și ouăle. Și ouă și venitul lor și dobândă nu se poate. Nu-i drept. E ca și cum ai ține să iei trei piei de p'o oae.

El nu și nu:

— Or cum zic eu, or hai la judecată.

Noi:

— Vezi, nu te mulțumești cu ce-ți dăm din inimă curată; dacă nu-ți mai călcam prăvălia, or nu-ți aduceam aminte, cu ce te alegeai?

El nici vorbă să se moae. A pus mâna pe marfa ce aveam. ne-a luat-o zălog.

— Hai la judecată, dacă e pe așa! ne 'ntărâtăm noi. Și uite am venit înaintea feței tale, să hotărâști cum e drept.

Așa? Bine! Uite ce hotărâsc eu. Să mergeți la casele voastre și să veniți la anul! Să luați fiecare din voi trei cu prețu' a un ou, grâu nou, să-l fierbeți și să-l semănați, să-l secerați, să-l treerați. Și ce-o ieși din el să fie preț al celor trei ouă fierțe, al găinilor, ce ar fi ieșit din ele, al ouălelor, ce ar fi fost ouate, și al dobânzii. Să-l dați pârâșului vostru!

— Bine, sări 'n sus crâșmarul, da' dac' or fierbe grâu', cum o să mai răsară?... Și, dacă n'o avea ce să răsară, ce o să se cere, ce o să treere și ce o să-mi aducă, să-mi plătească paguba?

— Așa te vreau! il certă ispravnicul. Să te văz venit singur

la dreapta judecată. De bună samă că grâu' fiert n'o să răsară. Da' și ouăle ce ai dat drumeților ăstora, erau fierte. Atunci cum puteau să mai iasă pui din ele și puii să ouă?

Omul s'a rușinat și a plecat cu capul în jos. Iar judecătorul cel drept și bun a rostit:

— Să-ți plătească ouăle fierte cu dobânda lor. Atât, or nimic.

Lumea toată a rămas mulțumită. A râs și s'a bucurat de pățania crâșmarului nesățios. Au licărit și ochii Dreptului și Marelui Judecător:

— Vezi sântă?... zise El, către 'nsoțitorul său. Ce bine împarte dreptatea ispravnicul ăsta orb?

— Văz, Doamne! Dăruiește-l cu ceva, nu-l lăsa nerăsplătit.

Și bunul părinte a suflat asupra-i și 'ndată i-au venit vederile. Și s'a minunat poporul tot și s'a 'nchinat, prea mărink puterea lui Dumnezeu.

Și plecând El, Prea Darnicul Stăpân, a 'ntins mâinile asupra-i, bine cuvântându-l:

— Să trăești, Tată, s'ajungi împărat. Să fii *steajer* de nădejde lumii și fala cerului.

Și așa a fost. Ispravnicul Siminoc a ajuns în curând împărat, cinstit și proslăvit peste mări și țări. Și, de n'o fi 'mpărțind și judecând și azi, drept și cinstit, stălp de reazăm omenirii, o fi de bună seamă fală, sus, în Impărăția Cerurilor, unde se duc toți dreptii de pe pământ, să trăească 'n veci de veci fericiți.

*Iar eu de am povestit,
Azi mi-am închipuit,
C'o sta cumva să fie,
D'acu până 'n vecie,
In lumea asta largă,
O inimă întreagă,
Să judece în goană,
Și fără de prihană
Pe toți nemulțumiții,
Pe toți nedreptățiții,
Să merg și eu la el,
Să merg cu-al meu mișel,*

*Pe care toți îl știu,
Că-i rău și e sanchiu,
Să merg l' al lui suflet,
El nu știe de umblet
Și nu știe de-amar,
Cât trepăd în zadar,
Să aflu aci 'ntre oameni,
Dreptate nu de fameni,
Cum este el și toți
Din juru-i niște hoți,
Să-l ia de chic' atunci,
Pe el fără de prunci*

Să-i spue, să dea seamă,
De ce nu i-a fost teamă,
Când m'a tot fiert atâta,
Lovindu-mă cu bâta
Și aruncând obida,
Ca 'n grâne pălămida,
In neamu' meu sărac,
De-atuncea că tot zac,
De scârbă și rușine
Și nu știu cum nu vine
Năpraznica de moarte,
Să curme fără de șoapte
Ce e simțire 'n om,
Rămână doar pe lume,
Ca din o ploae spume,
Din drojdie boștina,
Prostia doar și vina;

Dar nu, de-o fi să vie,
Să tae 'n carne vie,
Un drept judecător,
Să-l pue 'n tăetor
Pe el, boul de linte,
Ce crede c' a lui minte
Luceafăr e 'ntre stele,
Nu goz între surcele
Și inim-ai de câine
E miezul de la pâine
Și fruntea lui îngustă,
Venită de pe pustă,
Menită e să joace,
Ca oul în găoace,
Ca sâmburele 'n pară,
Dreptate peste țară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al. Tohăneanu

Acuarelă

Veac cu blesteme

*Grăiau popoarele în veacul cu blesteme
Limba strânsă 'n vergi de idiom.
Pe-atuncea nimeni nu 'ncerca să cheme
Ca să nu blesteme om pe om.*

*Vorbeau cu pomi și-au învățat să scrie
Pe frunze moi, pe scoarțe și pe piele.
Și-așa vorbi o 'ntreagă 'mpărăție
In veacul de blestem sortit cu rele.*

* * *

*Gura s'a strâns să nu 'nțeleagă vina
Sărutului din seara de urgie,
Când burgurile-și stinseră lumina
S'o țină-ascunsă 'n becuri și în glie.
S'au frânt din os și din înțelepciune
Prinții păgâni sub soare și uitare,
Iar buzele ce n'au avut ce spune
Se frământau în marea evocare.
Dar burgurile mari tăceau uitate,
Crescând pe 'ntinderi desrobite 'n zare,
Prin turle, brațe lungi împreunate
Departa undeva, cereau iertare.*

C. S. Anderco

Lupul

*Iordan Iovcov*¹⁾

— Neicio, copilul ni se prăpădește, Neicio. Ia scoală-te și vezi ce fierbințeli are, arde sărăcuțul.

— Ce să facem acum Neicio!... spune...

Ce puteau să facă! Neicio se sculă, privi copilul și de durere i se rupse inima — începu să umble de colo până colo prin casă neștiind ce să facă. Antița se întoarse spre copil și începu să plângă de i se roșiră ochii de atâta plâns.

Fără să se mai gândească Neicio, își luă tot ce-i trebuia și se găta de drum.

— Antițo! Eu pornesc, mă duc în oraș.

— Du-te Neicio, du-te. Dar să nu întârzii mult, Neicio, să te întorci cât mai repede.

Ea mai zise ceva, dar vorbele i se pierdură în plâns și Neicio n'a mai înțeles nimic.

Iată-l singur în miezul nopții și în mijlocul vijeliei, gata de oraș. A pornit, dar la ce era mai important nu s'a gândit. Rețeta dela agentul sanitar o luase, dar bani?... Bani n'avea. Poate o să roage pe cineva dela moară, dar moara era la 10 kilometri

---

1) La 15 Octombrie 1937, a încetat din viață unul dintre cei mai buni povestitori bulgari. Nu se găsește nici un copil care să fi trecut prin școală și să nu fi cetit măcar câteva, dintre frumoasele povești și povestiri ale lui Iordan Iovcov. S'a născut în anul 1884 în satul Jeravna din Bulgaria, dar copilăria și-a petrecut-o în satul Cifutcoi din Dobrogea. Liceul îl face la Sofia, unde urmează apoi la Universitate. După ce isprăvește studiile intră ca profesor și funcționează în mai multe comune din Dobrogea. După sfârșitul războiului balcanic și mondial se stabilește la Sofia.

Opera lui literară este adunată în 14 volume dintre cari: 8 volume sunt povestiri, 4 piese de teatru și două romane.

Una dintre frumoasele lui povestiri este și „Lupul”, pe care o dau în traducere aci.

deacolo, iar orașul la cincisprezece. Mai bine să se ducă în oraș, o să roage pe hangiu pe badea Atanas, sau o să-i spună farmacistului că este nespus de sărac, poate... Dar o să vadă el ce va face, mai întâiu să ajungă în oraș.

A ieșit din pădure și în fața lui se profilau mate dealuri întinse și golașe cu o vale mai la o parte. În jurul lui, ceață, frig, ger, pustiu.

Înțelese că e în loc primejdios și că e singur. Să se întoarcă? Se poate? Unde să se întoarcă? Vântul începu să bată mai cu tărie, aruncându-i zăpada cu putere în ochi, orbindu-l.

Mai încolo o să se oprească să-și asculte bătăile inimii, dar tot n'o să se întoarcă.

Deodată, vântul bătu și mai cu putere și în zbuciumul vijeliei auzi un lung urlat de lup, care se apropia din ce în ce mai mult. Neicio îngheță de frică. Câteva clipe nu mai auzi nimic. Apoi din ce în ce se auziau alte și alte urlete, mai slabe, dar erau acoperite de puterea și vâjâitul vijeliei.

Neicio de frică, se întoarse înapoi și-o luă la fugă.

Pe urmă se opri și începu să-și dea singur curaj, pornind înainte, cu pași repezi. Inima-i bătea în piept ca un ciocan.

El o luă pe coastă la vale, până ajunse jos, atunci se întoarse ca să privească înapoi. Sus, pe coama dealului, ședea un lup mare cât un vițel. Ședea și se uita la el. Urechile și le mișca în toate părțile, iar coada îi ajungea pe pământul înzăpezit, blana îi era plină de fulgi de zăpadă.

Neicio era ca'n vis, făcu câțiva pași în neștire, lupul porni după el, Neicio se opri, se opri și lupul. De frică Neicio începu să-l cheme ca pe un câine și deodată simți cum prin tot corpul mii de ace i se înfig în carne. Glasul îi era slab. Lupul nici n'a tresărit, stătea și-l privea. Neicio lăasă cărarea și porni de-a dreptul. Nu îndrăsnea să fugă, ca nu cumva lupul să sară la el, de sus, dar se grăbea din toate puterile. Deodată un fulger îi trecu prin minte. Auzise el că mulți au scăpat de lupi dacă — și desfăceau brâul de pe lângă ei, astfel lupul credea că e vreo armă și dispărea.

Se întoarse să vadă lupul, dar acesta încă nu ieșise din vale. Când duse mâna la brâu, deodată simți că i s'au desfăcut turecii de lână pe care-i avea la picioare și-și duse mâna ca să-i lege. Atunci simți sub talpă ceva moale, duse mâna acolo și deodată

văzu o pungă cu bani. Câți era nu-și putu dea seama, dar văzu că nu erau puțini. În timpul acesta turecii i se târau pe zăpadă ca niște șerpi negri. El mergea înainte, însă din când în când își mai întorcea capul, să vadă dacă lupul îl urmează. Lupul nu mai era nicăieri. Iuți pașii ca să câștige distanță și timp. Când nu-l mai văzu, o luă la fugă. Își mai întoarse odată capul dar nici acum nu zări lupul. Deodată auzi scârțâind o căruță, se uită în toate părțile și văzu că ieșise la drum. O căruță mergea înaintea lui, văzu și omul din ea. Atunci Neicio se opri. Răsufală odată din toată inima, desfăcu punga și se uită. Avea destui bani, nici nu-i numără, dar văzu că nu sunt puțini.

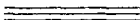
În oraș nu se opri nicăieri, ci merse deadreptul la farmacie. Copilul s'a însănătoșit.

Veni primăvara, se topi zăpada. Neicio ieși la săpat și dus fiind de o mare dorință, se apropie de locul unde a dat de punga cu bani. Observă bine locul, și văzu că, între doi mărăcini și iarbă uscată, răsărise un păr. Se minună și-și zise că numai Dumnezeu l-a scăpat de lup și numai Dumnezeu făcuse să răsară părul. Se întoarse în sat, luă două căruțe cu pământ bun, lopata și hârlețul și se duse de puse pământul în locul unde Dumnezeu făcuse minunea cu el. Ingrădi bine părul ca să fie păzit de oameni și de dobitoace.

Se poate ca nu numai gardul acela să fi păzit părul ani de-a rândul cât întâmplarea cu lupul a lui Neicio, însănătoșirea copilului, precum și întâmplarea cu punga pentru a cumpăra leacuri copilului. De atunci părul stă singur într'un răriș, mare și încrîngurat. Oamenii i-au spus de atunci „Părul lui Neicio”.

Sofia, Nov. 1937.

Din bulgărește de *Vasile Negrea*.

Olimpică

*In inserarea asta ai fost o apă vie
Ce-a curs prin mine calmă și-apoi s'a 'ntors să dea
Drept nemurire formei o dragoste pustie,
Și-o frunte peste care doar gura ta trecea.*

*Mi-s degetele astăzi o candelă de rime...
— Ci toate sunt trofee când nu le știm cu noi —
Invins în trupul cărții căutat-am sens în mine
Și m'am găsit cu sute de veacuri înapoi...*

*Și'n laurii pe care de nu-i mai simt pe mine
In suflet se sfârșește cu freamăt cineva,
La moartea lui supremă umflându-mi pieptu-n vine
In bulgări de lumină crep fiecare stea...*

*Și bat pieptiș arcușul ca să mă sparg în aer
Cu mâinile 'ncleștate pe ultimul azur,
Să caut în nemurire sublimul vieții vaer
Să aflu 'n moarte taina suspinului din jur —*

*Și ca 'ntr'un snop de flăcări să pot răzbate creasta
Să ard în haos mortul așa ca 'ntr'un castel...
...In noaptea asta Zeus și-a spart pe semne țeasta
De mi-am părut în mine supremul trup din el...*

Invățământul 1867—1907

George Racofi

Invățători sau docenți la „scoalele populare gr. cat. elementare — puteau fi — indivizi cari au terminat cursul preparandial și după cel puțin un an de pracsă au depus examenul de calificare (teoretic și practic) cu succes și au câștigat diploma¹⁾.

Diploma aceasta se obținea după 2 cursuri preparandiale, iar mai târziu patru, la care erau admiși candidați cari au terminat cel puțin 4 clase gimnaziale. Invățătorul, putea fi definitivat apoi numai după un an de deprindere a meșteșugului dascălesc și un examen de calificare, cum ar fi astăzi definitivatul. Dacă nu trecea acest examen, nu mai putea fi invățător, cum s'a întâmplat chiar cu docentele Traian, „care după ce nu a depus examenul de calificare deși a fost provocat de mai multe ori, nice n'a volitu a abdica de stațiune (post) — fiindcă e nemodificat, nu mai poate fi docente” (1885).

Pedeapsa ca și azi așa dar era destul de aspră și e cu atât mai surprinzătoare cu cât pe atunci erau foarte puțini învățători încât „Regulamentu” din 1876 prevedea la art. 26, că „în casu de lipsa se potu apleca de docenti si indivizi de aceia cari nu au terminat cursul preparandial”. Aceștia însă erau „datori a proba înaintea autorității superioare experiența și pracsă lor în instrucțiune”. Iar cari nu puteau, „în zilele de vacatiune se constringeau ca se învețe supletorie la vre-un institut de preparandie”. Cei căzuți la examenul de calificare nu puteau fi nici învățători ajutori cari de obicei se recrutau dintre țărani simpli cu școala primară absolvată.

Prin satele noastre, mai trăiesc foști „invățători” de felul

---

1) Art. 25 Regulamentul din 1876.

acesta cum am avut ocaziune a întâlni în comunele: Arghiș, Popești și Feiurdeni (Cluj) dintre cari unii au funcționat și după război, până în anul 1924 când s'a statificat complet școala noastră primară ardeleană.

La Gilău, încă am avut în mulți ani învățători „secunzi” de soiul acesta cum au fost de pildă: Bădia Ioan Michesiu în 1875, Filip Pârvu în 1887, Teodor Botioc, etc. Faptul se explică prin lipsă de învățători cualificați, dar și mai ales că erau retribuiți mai modest. Ei erau „aplicați” (propuneau) la clasele mai mici: I—II.

Iată retribuiția învățătorilor în 1879:

„Învățătorul primariu” — Ioan Chitta — avea 100 fl. valută aur, jumătate cantoratu și jumătate din sesiunea cantorală. „Învățătorul secund” — Alexandru Pop — care în cazul de față era diplomat, cum au fost de altfel în regulă de acum înainte — avea 200 fl. v. a., „cvartir și lemne”. „Docenții provăzuți cu diplomă, se constituiau pe viață și din oficiul lor nu se puteau delătura decât prin sentință formală adusă de senatul scolastic protopopesc și aprobată de Consistorul Metropolitan”. Adevărul e, că se schimbau foarte des, fie că nu le ajungea leafa, fie că erau înlăturați de „senatul scolastic” comunal sub presiunea opiniei publice a satului, când nu le convenea de ei. Cei mai mulți însă plecau din cauza mizeriei crezând că în altă parte vor găsi o soartă mai bună. Iată o demisie benevolă care ne spune totul:

„Prea onorate Domnule Protopópe și Onoratu Direptore scolasticu!”

„În anul 1891 în 10 Octomvrie amu ocupatu postulu de învêțtoriu la scola confes. din Gelou unde amu și functionatu cu tota acurateția pana în presinte, dar împregiurările următorie care unele din ele mi-au causatu prea mari și multe neplăceri și anume:

I. „Nu sumă în deajunsu cu salariulu care dacă sê computa dupa cuvenintia nă sê urca preste 200 fl. nice unu cruceru, cu unu asia salariu a fi în Gelou invetatoriu et. cant. si acelea cea mai mare parte atatu repartiția de 100 fl. catu si din stola a primi forte neregulatu. Alte neregularități le ținu de superflue fără de ale mai înșira”.

II. „În tempu de iernă nu este cine să faca focu în scola — mai inghiață omulu în scola. Lemne de focu nu suntu.

„Copiii nu aducu lemne de multe ori amu fostu silitu a duce lemne dela mine și a face focu în scola”.

„Instrucția și legea pretinde curațienia în scola. Copii nu potu curați, cea mai mare parte suntu forte micuți abia suntu vre-o 5—6 copii care suntu mai mari, acea dacă-i punie omu nu curațiescu, um să cuvine, ba parinți loru se scola asupra mea, ca totu copilulu lui să curația scola; unū învețeatoriu care are de-a instrua 60—70 elevi de securiu nu-i demite tempulu a mai curați și scola. Ar mai fi și alte multe impregiurări cari mă silescu a abdire, care cu tempu mar face de risu înaintea inteligenți straine din Gelou, dacă aș mai remane, ceiace nu ași dori nice odată, dar mă restringu numai la celea II. puncte din susu”.

„În urma acestora, vă rogu a me absolve de-a mai fi învătătoriu la scola din Gelou. Petre Buzoianu (1892)”.

Odată învățătorul plecat, se deschidea concurs pentru reocuparea postului cu următoarele „Emolumente” (condiții):

1. Grădina cantorală de 658 m². 2. Loc arător 6 jug. 3. O delință de lemne. 4. 65 netrețe (mierțe) de cucuruz și tot atâtea zile de lucru. 5. Una sută de floreni aur. 6. Casă de locuit.

Pentru postul doi de învățător, leafa era de două sute floreni, casă și lemne.

Se întâmpla uneori să nu se găsească învățători pentru reocuparea postului în care caz erau siliți să propună preoții în postul rămas liber cu „angajament” în regulă cum e acela a lui Ioane Popu dela 1878.

În caz de concediu de boală a învățătorilor sau alte motive de forță majoră, preoții erau asemenea obligați a-i suplini.

În calitate de directori ai școalei, preoții erau destul de vigilenți în supravegherea învățământului drept și obligație pe cari li-e conferea „Regulamentu” art. 48 „ca orele prescise să se țină regulatu, a visita scola de mai multe ori pe săptămână”, etc. Așa încât pentru o singură zi, învățătorul părăsea școala cu concediu aprobat anticipativ „pentru a putea merge la Clusiu fiindcă lipsele suntu de mai multe feluri pe cari nici nu le poți astupa”.

Găsesc, că chiar în împrejurări anormale învățătorul care a părăsit școala fără concediu (1888) se scuza: „că e drept că

în 9 și 10 luna curinte nu amu ținutu prelegeri cu fetițele deoarece joi amu mersu la Clusiu spre a mă îngriji de viduali și de alte lipse a casei, deoarece fără nici un crucer nu amu pututu subsista în Gelou".

Cele mai dese conflicte le aveau învățătorii, cu „inspectorul” din sfatul școlar, care era țăran după cum spuneam, cu atribuții de-a „visita școala” din punct de vedere al frecvenței și pe cari și le lărgea uneori cu dela sine putere, de unde se iveau apoi certuri mari între ei. Iată ce ne povestește „învățătorul ajutoriu” Filip Pârnu în 1886:

„Azi după masă la 3 ore coratorele primariu si inspectorele scolariu a venit la mine în scola cu nu știu ce fumuri și a început a sbiera asupra mea ca să iesu afară din scola si a ridicatu un botoi (bătă) asupra mea ca să dea în mine. Eu nu am făcutu nimicu ci l-am rugatu înainte fetițelor de scola ca să nu dea si numai așa nu a datu că l-a rugatu fata lui”.

Turcu judecă, turcu pedepsește — tocmai așa a pățit mai pe urmă bietul învățător pentru care coratorele „inspectoriu” nu se mai îngrijea să-i încaseze salariul lăsându-l în cea mai neagră mizerie. Răzbunarea o ducea până acolo Ioane Michesiu (așa îl chema pe „inspectore”) încât îndemna pe propriul lui fiu la indisciplina.

S'a făcut o anchetă și coratorul primar până la urmă a fost înlocuit. Țăranii nu s'au mulțumit însă cu aceasta, pentru cari prețuia coratorele mai mult decât învățătorul și cereau reintegrarea lui. „Noi subscrișii, în numele mai multor poporeni, vă rugăm să ne desfaceți cauza, pentru care îi vorba că l-au ținutu pe D. I. Michesiu din coratorie și inspectoriu școalei. Pentru că el nu se poate țipa fiindcă dascălii voiesc și unii inimi cari chiar au stricat ușa școlii”.

„Noi protestăm ca D. Michesiu să fie ținutu din coratorat și în urma înțelesului, că dascălii astăzi sunt aici, mâine în alt loc și ei s'au apucat a învăța poporul cu care au beut”...

Când păraseau o școală învățătorii cereau certificate de bună purtare dela oficiul parochial, de care se serveau la reocuparea altor posturi.

Nu toți însă se puteau lăuda cu o purtare bună și au fost cazuri când Protopopul ordona Parohului să „admonesteze în

scris pe docente în numele senatului scolastic, pentru că a fost beat în școală”.

Nu era așa dar deajuns a fi cineva învățător destoinic, ci i se cerea în primul rând și o purtare exemplară cum prevedea Regulamentul (1879):

Art. 27 „Docentele e datoriu să fie cu totu respectu și ascultarea către autoritățile scolastice, iar în tractarea pruncilor să fie blând, modest și nice decâtu morosu sau duru. Pre toți școlarii are să-i întâmpine cu amore ca prin aceasta să-i atragă și îndulcească către sine și către școală”.

Art. 37. „Docentele în toată săptămâna odată adecă Sâmbăta, are să facă după ieșirea din școală relațiune în scrisu despre starea învățământului aretându-și pedecelile care ar fi obvenit în instrucțiune”.

Lucru foarte bun era acesta și putem afirma cu toată tăria, că dacă am avea o altă organizare a școlii de azi, cu niște directori cu mai multe drepturi ar fi bună măsura aceasta și pentru noi.

În viața lor privată învățătorii erau hărțuiți de sărăcie, de cele mai elementare condiții de trai și totuși și-au purtat crucea și au purtat-o și pe aceia a neamului care astăzi trebuie să-i preamărească.

Prea puține urme am aflat despre spiritul solidar asociaționist al învățătorilor. E probabil să se fi manifestat în altă parte mai deosebit, dar credem că și în Gilău să se fi produs dacă ar fi existat. Câteva urme sporadice din anul 1881 despre „Reuniunea docenților din protopopiatul Clujului” — un soi de cercuri culturale — ne spun prea puțin. N'au existat așa dar inițiativele de Bănci populare, obștii satești, coopeartive, etc. similare celor din Vechiul Regat, pentru că nu-le favoriza mediul.

Inspectarea școlilor din punct de vedere administrativ și pedagogic era în atribuția preotului și a protopopului tractual, dar inspectori vigilenți erau și din partea Statului, în virtutea art. XXXVIII din legea învățământului din 1868 după cari „fiecare institu confesiunale stă sub vegherea Statului”. Această inspectare trebuia să se facă măcar odată într'un an.

Foarte larg conturate atribuțiunile de inspectare, ele dădeau

putință la măsuri vexatorii în ce privește învățământul și mai ales în ce privește existența școalelor însăși. Dacă măsurile „inspectorilor regești” erau aspre, nu mai puțin erau și acelea ale autorităților bisericești împotriva directorilor și a învățătorilor după cum se vede dintr-o sentință sinodală din 1870/71, care pentru motivul că directoarele n'a înaintat listele de amenzi primite dela învățători și școala s'a început numai din 1 Noembrie, a fost pedepsit „să solvească în fondul școlar 10 florini, iar pe viitor dacă nu se va mai îngriji de cursul școlar, să fie suspendat amăsurat cerculariului metropolitan N. 71. din 1872”.

Și credem că numai prin asemenea disciplină de fier a putut să se mențină școala românească în împrejurările grele de dinainte de război și care ne-a dat bunii Români, purtători ai idealului de reînviere națională.

Învățământul în timpul acela avea un aspect cu totul deosebit și dacă n'avea calitățile celui de astăzi, avea mai multă stabilitate morală sub care se acoperea discret o mare pulsație națională. În schimb corpul didactic din cauza mizeriei era o masă flotantă care după război și-a găsit ce-i drept echilibru pe cari noi cei de astăzi l-am pierdut în ce privește reformele dese și programele.

Autonomia școalelor confesionale române a fost destul de larg conturată la 1868, mai apoi prin reforma învățământului din 1876, dar aceasta trebuia să se strâmteze din ce în ce pentru a îngradi cu orice chip progresul cultural și național al Românilor ardeleni.

De unde după 1868 învățământul se predă numai în limba română, prin art. XVIII a legii din 1879, se introduce un nou obiect în programa școlilor confesionale: limba maghiară. Aceasta avea „să se învețe de acum în legătură cu cea maternă”. Și în adevăr în noul plan de învățământ se prevedea că încă din cl. I „numele obiectelor pertractate docentele le spune și în limba maghiară. După puțină le leagă în propozițiuni simple. În modul acesta cu o cale să învețe și limba maghiară”.

Iată „planul orelor pentru școlile populare cu doi învățători” care era în funcție la Gilău:

O B I E C T E L E	Învățătorul A.			Învățătorul B.				
	Propune școlarilor din anul		Suma órelor	Propune școlarilor din anul				Suma órelor
	I	II		III	IV	V	VI	
Religiunea și moralul	2	2	—	2	2	2	2	—
Intuițiunea și limba maghiară	3	6	9	3	3	3	3	6
Cetire și scriere în l. ma- ternă și maghiară	4	4	8	3	3	2	2	5
Gramatica limbei materne	—	2	2	2	2	1	1	3
Aritmetica și Geom.	2½	2½	5	3	3	3	3	6
Geografia	—	—	—	1	1	1	1	2
Istoria și elemntele Con- stituițiunei	—	—	—	—	—	3	3	3
Istoria naturală	—	—	—	—	—	1	1	1
Fisica și chimia	—	—	—	—	—	2	2	2
Cantul	1	1	1	1	1	1	1	1
Gimnastica	1	1	1	1	1	1	1	1
Exerciții de grădinărit și economie	—	—	—	Mercuria și Sâmbăta după amplazi.				
Suma órelor școlarilor	13½	18½	26	16	16	20	20	30

Pre lângă acestea pentru școla de repețiune se adaug iarna 5 ore, vara 2 ore pre săptămână, ce au se și le împărtășcă ambii învățători între sine.

Se prevedeau acum nici mai mult, nici mai puțin, decât 3 ore „de intuițiune și limba maghiară” la cl. I, 6 la cl. II și 3 la clasele III—VI. Separat de acestea se propuneau la „Citire și scriere în limba maghiară”: 4 ore la cl. I—II, 3 la cl. III—IV, și 2 la cl. V—VI.

Adecă, dintr'un total de: 13½ ore la cl. I, 18½ la cl. II, 16 la cl. III—IV și 20 la cl. V—VI, mai mult de 50% adecă 7 erau de limba maghiară la cl. I, 10 la cl. II, 6 la cl. III—IV și 5 la cl. V—VI.

Și totuși dacă au fost timpuri când școala noastră a fost eclipsată de intrigele preotului maghiar, sau a autorităților cu ocaziunea clădirii școalei primare de stat, când parohul cerea ca Protopopiatul să ia măsuri, căci „contrar școala noastră confesională e pierdută”, în 1879, apoi par'că era un făcut căci înflorea mai bine, ca oricând. În 1901 Parocul Geloului scria au-

torităților superioare bisericești „că ar fi de dorit cât Prea Veneratul Consistor Metropolitan, să aplacideze din fondul scolastic archidiecezan sau să intervină la Comitetul Asociației Transilvane (Astra) pentru plățirea salariului la un al treilea post de învățător, că poporul credincios nu mai e în stare a jertfi nici un filer pentru salariul docental”.

Dacă aceasta era situația școalelor confesionale românești, cu instrucțiune aproape jumătate în limba maghiară dela anul 1879 încoace, apoi sub regimul românesc autonomia școlilor maghiare e desăvârșită, iar limba românească începe să se predea, numai dela clasa treia în sus și acolo ca vai de lume, după cum vom vedea la capitolul „Școala maghiară”.

Ceeace la ei se caracteriza prin intoleranță apăsătoare, la noi se caracterizează nu prin concesiuni peste marginile legale, ci prin dezertare dela datorie. „Instrucțiunea școalei populare — avea — două cursuri: instrucțiunea ordinară (cotidiană)” care ținea dela vârsta de 6 ani, până la 12 ani, împărțită în 6 clase și „instrucțiunea în școala de repetiție” care se continua dela vârstă de 12 ani, până la 15 ani. *Library Cluj*

Numărul maxim de elevi pentru un învățător, era de 80, peste care confesiunea era obligată a angaja un nou învățător „adjunct” sau diplomat. Adevărul e, că instruiuau mult mai mulți elevi peste acest număr după cum vedem din situația școlară din acest timp, căci numai elevii dela școala de toate zilele întreceau acest număr, iar ceilalți de repetiție, erau instruiți aparte seara, în sărbători sau după masă în anumite zile de 2 ori pe săptămână.

Data începerii școalei era la 1 Octomvrie la sate ca și la orașe și se sfârșea în luna Mai la sate și în Iunie la orașe. În schimbul acestei vacanței destul de lungă de 4 luni vara, la Paști și Crăciun se respectau numai zilele de sărbătoare, fără nici o altă vacanță. Mai aveau liber copiii Miercurea și Sâmbăta după masă.

O dispoziție bună a „Regulamentului” art. 19, era că elevii peste 10 ani în comunele cu populație agricolă, puteau fi scutiți de școală pentru sezonul de munci agricole compensând în schimb orele pierdute de școală, în zile de sărbători. Acum încă lipsesc pe timpul lucrărilor agricole și fără permisiune, fără a le putea face nimica, deoarece absentează din cauze de forță

majoră. Iși formează astfel convingerea că se pot călca regulamentele, fără a fi sancționați, fapt ce nu se încadrează regulilor educației.

Clasificarea sau promovarea — „calculii” — cum erau denumiți în „Regulamentul” școlii, se statoreau după următoarele grade: purtarea morală care putea fi: exemplară, lăudabilă, legală și nelegală. „Diligința”: foarte mare, mare, suficient sau nesuficient. Progresul: eminent, lăudabil, bun, suficient și nesuficient. Astăzi se calculează în cifre care oferă un grad mai mare de obiectivitate.

Am văzut, că școala avea două „despărțăminte” distincte: școala de toate zilele și cea de repetiție. Împreună, dădeau un număr de 9 ani de școlaritate. Deci mai mult cu 2 decât azi și totuși anual această școală dădea un contingent numeros de absolvenți integrali de școală. Faptul se datorește organizării ei deosebite. Școala de repetiție de atunci, era separată de școala cealaltă și ar corespunde azi, mai mult școlii de adulți. Așa erau și împărțiți: în două categorii: a „acelora cari au terminat cursurile prescrise ale școlii populare elementare, cu curs de toate zilele și acelora cari n’au cercetat școala deloc, sau mai puțin”.

Programa diferă și ea în felul acesta. Numărul orelor la această școală era de 5 iarna iar vara de 2 ore săptămânal.

În anul 1896, Ministerul de instrucție maghiar, în înțelegere cu cel de Agricultură, înființează așa numita „școală economică de repetițiune” pentru regiunile agricole cu o programă și învățători separați de cei de până acum. Statul le pune la dispoziție un inventar agricol, iar restul se statorea după un regulament aparte de împlinirea căruia răspundeau învățătorii. „Limba de predare era în regulă cea maghiară”.

Școalele confesionale, încă erau obligate să-și înființeze asemenea școli de repetiție economică”. Și Gilăuanii, au și purces la treabă nu atât dintr’o simțită trebuință a ei, cât de frică „căci, dacă pruncii de repetiție dela școala noastră ar fi necesitați a se înscrie la școala de Stat, am pierde foarte mult” — scria Directorul Protopopului în 1906. Scopul acestui învățământ se definea: „a desvolta în elevi simțul față de economia rațională”. Mijloacele: deprinderea practică a agriculturii în ferma școlii. Erau secții aparte, de băieți și fete. În caz când

școala confesională nu avea o asemenea școală de repetiție economică, elevii erau obligați s'o frecventeze pe cea maghiară de care am văzut, cât le era de frică conducătorilor. De aceea, în afară de această școală, învățătorii Români, au căutat să dea o astfel de educație însăși populației adulte, prin demonstrații de pomărit, stupărit, etc.

Ca o influență a importanței ce se dădea lucrului manual în Germania, a început să se propună acesta și în școlile din Ardeal. La început în Gilău s'a propus facultativ iar apoi s'a impus.

Învățătoarele dela școala primară de stat făceau la început mare vâlvă cu această indeletnicire care atrăgea și multe fete de Români. Pentru a contrabalansa această scurgere „Prea Veneratul Consistoriu în 1885, constituiază și în Gilău la școala românească de institutoria pentru lucru de mână pe Veronica Micheșiu, aplicându-i una retribuție anuală de 50 floreni”. În fiecare lună direcțiunea era obligată să raporteze ce a lucrat și „să trimită câteva lucruri spre aretare”. La început lucrul a mers greu pentru că era o inovație și pentru că „maestra” n'avea o pregătire corespunzătoare, dar mai târziu a contribuit mult „la reînvierea portului național”.

Introducerea lucrului manual în școală, era un semn de prețuire a muncii meșteșugărești, la care abia în anul 1888—9 aflăm că și-a îndrumat învățătorul 7 elevi cari s'au dus să învețe câte-o meserie în Cluj, Turda și loc.

E interesant răsunetul pe care l-a avut biruința „Curcanilor” Români în 1877 asupra „păgânului” și anexarea Dobrogei unde un mare număr de Români ardeleni și din Gilău au plecat chiar în acele vremuri și s'au stabilit ca coloniști acolo. Informațiuni, aveau dela „Mocanii” cari mergeau an de an în părțile acelea la iernatul oilor. Numai în anul 1881 au plecat din comuna noastră 9 familii, iar în anii următori altele și altele. Era aici în afară de goana după o bucată de pâine și dorul libertății și al conștiinței de-a se simți stăpâni în propria lor țară, ideal pe care nu ni l-a adus tuturor decât războiul mondial.

Situațiile școlare (1889 și altele) ne descoperă un mare număr de elevi din comunele vecine: Mărișel, Măguri, Someșul Rece, Cald, Lona de sus ș. a. cari frecventau școala românească

din Gelou, fie pentru că în comunele respective nu erau școli fie că gravitau la Gelou, el fiind un centru mai mare, un oraș.

Am văzut marea grijă a Statului care sub masca „controlului” exercita o continuă presiune asupra învățătorilor. Cu atât mai mult erau suspectați preoții. Guvernul pretindea preoților, ca în schimbul sumei de 80 coroane pe care le-o dădea lunar pentru catechizarea elevilor Români dela școalele primare de Stat, să propună acest obiect în limba maghiară! Măsura era nelegală și arbitrară, de aceea Metropolitul dădea ordin preoților: „că intrucât au primit sau vor primi Ordinațiunea D. Ministru privitor la propunerea Religiei și Moralei în altă limbă decât cea Română, să nu se acomodeze”! Iată dar, că vlădica era mai mare decât ministru!

Adevărate serbări naționale pe vremurile acelea erau, examenele de sfârșit de an dela școli, petrecerile cu diferite ocaziuni și adunările asociației pentru literatura poporului Român, Astra. Geloul, a avut frumoase succese în privința aceasta. Ele erau organizate cu elemente locale și din jur și sub directa supraveghere a Protopopului care iată ce scria în 1886:

„Amu trimisu invitațiunile la petrecerea ce se va face în favorul școalei din Gelou. Vor veni la ea: D. Silași, Podoba și d. Vaida. Ar fi de dorit să se îmbrace unele fete în costume naționale, vasăzică în catrințe și pe vremea cându se va lua examenulu învățătoresc, se învețe a coase catrințe, ca așa să fie la examen ca să putem introduce iar portul național care e unul dintre factorii conservării naționalismului nostru sfânt”. De aci se vede, că la aceste serbări de fine de an la cari participa protopopul obligator în fiecare comună, mai veneau și oaspeți înalți oameni politici, etc.

După ce am văzut cum era organizat învățământul în această epocă, care era modalitatea de susținere a școalei și salarizare a învățătorilor, să vedem acum cari sunt rezultatele acestui învățământ?

Dau mai jos situațiile pe 19 ani din cari am găsit date, deși ea ar trebui să înglobeze 39 de ani câți avem în ordine calendaristică. Cred însă că se pot trage concluziuni și numai din aceștia mai ales că nu sunt în șir neîntrerupt. Concluziile, le rezervăm la urmă.

Nr. cor.	Anii școlari	Elevi între 6-12 ani		Elevi între 12-15 ani școala de repetiție			Promovați to- tal din ambe- le categorii	N-rul învă- țătorilor	Elevi pro- movați de învățători
		Înscriși	Au um- blat la școală	Obligați de școală	Înscriși	Promo- vați			
1	1880		168				168	2	84
2	1888-9		187				187	2	93
3	1889-90		220				220	2	110
4	1890-91	242	147	64	27	27	174	2	87
5	1891-92	310	141	82	43		141	2	70
6	1892-93	310	162	43	40	40	202	2	101
7	1893-94		184		38	38	222	2	111
8	1894-95		173		10	9	182	2	90
9	1895-96		164				164	2	82
10	1896-97	212	140				140	2	70
11	1897-98		156		56		156	2	78
12	1898-99		159				159	2	78
13	1899-900		162		75		162	2	80
14	1900-901	222	158		62	30	188	2	94
15	1901-902	231	156		39	39	195	2	97
16	1902-903	227	142		40	38	180	2	90
17	1903-904	226	130	97	42	40	170	2	85
18	1904-195	223	125	109	32	32	157	2	78
19	1905-196	210	114	112	43	43	157	2	78
TOTAL .		2413	2988	507	547	336	3324		
MEDIA .		241	157	84	43	33	175		87

Dintr'un respect pentru acei cari au dus greul muncii în școală și lupta pe terenul național, dăm aci:

Tabloul învățătorilor dela școala primară Română gr. cat.
din Gelou între anii 1868—1907.

Nr. cor.	N u m e l e	Anii când a servit	Nr. cor.	N u m e l e	Anii când a servit
1	Gavril Sturza	1874	13	Maria Lăpușteanu	1888
2	Nicora Simu	1874	14	Eugenia Botei	1900—1906
3	Ioane Michesiu	1875	15	Nicolae Maier	1889—1907
4	Ioane Chitta	1878—1881	16	Lucreția Chiș	1889—1897
5	Pop Alexandru	1878—1882	17	Petre Buzoianu	1891—1895
6	Ioane Mureșanu	1880	18	Lidia Banciu	1893—1896
7	Ioane Bogățianu	1882	19	Ioan Popu	1893—1896
8	Ioane Ramonțianu	1883	20	Teodor Boțioc	1893—1906
9	Traian Moldovan	1883	21	Nicolae Popu	1895—1896
10	Ilariu Coltor	1869, 1886—89	22	Eugenia Ioanovici	1894—1899
11	Filip Părvu	1887	23	Ana Bobinca	1891—91
12	Gavril Gălgau	1888—1891			

P s a l m

*Doamne,
Din lutul meu sărac de bucurii
A năzuit un clopot să sune liturghia
În serile tăcute, sfioase și târzii,
Așa cum poate n'a putut spune hârtia.*

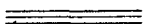
*În pagini aș fi vrut să pun
Vin tămâios pentru cuminicare,
Ori sânge vechiu din lege de străbun.*

*Dar dorurile toate au căzut pe rând
Rănite de o mână nevăzută,
Le-aud și azi în mine sângernând
La cuibul lor de lacrimă tăcută.*

*Mi-e sufletul acum așa de abătut
Așa de trist și-atâta de pustiu,
Că-mi pare o poveste tot ce-am vrut.*

*Doamne,
Treci blând prin toamna mea străină
Și de mă pârguiesc în răni de vise,
Tu scutură-ți din pomii de lumină
Poemele ce n'au putut fi scrise.*

George Todoran

C= R= O= N= I= C= I

● IDEI, OAMENI, FAPTE ●

Sărbătorirea Prof. C. Sudețeanu

Asociația profesorilor secundari din Cluj a sărbătorit zilele acestea pe fostul ei președinte, Prof. C. Sudețeanu, cu ocazia numirii D-sale la catedra de sociologie a Universității din localitate. Această catedră rămasă vacantă în urma lui V. Bărbat fusese suplinită tot de D. C. Sudețeanu, până în Februarie 1936 când a fost pusă la concurs, în urma căruia D. Sudețeanu a fost propus de Senatul Universitar și numit ca agregat al ei.

În tot timpul activității D-lui Sudețeanu ca profesor suplinitor la această Universitate, generațiile de studenți trecute prin secția de filosofie au avut ocazia să audieze la sociologie o serie de cursuri de o deosebită valoare atât în ce privește forma în care erau expuse cât și conținutul lor științific. Sistematice până în amănunte, ideile prindeau uneori o formă am putea zice geometrică, în ce privește ordinea și claritatea lor logică. Esențiale în conținut, cursurile prezentau întotdeauna o informație bogată și precisă, utilizând părerile celor mai consacrate autorități în materie de sociologie, în discutarea oricărei probleme. Conținutului savant i se adăuga o claritate discursivă impecabilă și o eleganță intelectuală de mare altitudine.

Din toate cursurile D-sale reiese o concepție personală absolut obiectivă asupra sociologiei: sociologia este știință și ca atare constată și studiază anumite fapte, *faptele sociale*. Atât. Ea nu trebuie să se adreseze pasiunilor omenești și nici să facă vre-o judecată de valoare, sau să dea indicații de conduită mersului societății. Omul de știință trebuie să păstreze, față de obiectul pe care-l cercetează, distanța pe care i-o impune obiectivitatea absolută de care va da dovadă și totodată o apropiere

pe care numai interesul științific trebuie să i-o inspire. Și ceea ce este într'adevăr îmbucurător este că această atitudine științifică înaltă, prof. Sudețeanu a reușit să o inspire tuturor elevilor săi, fie prin cursuri unde expunerea materialului era însoțită de cercetarea riguros critică a lui, fie în seminarii unde studenții puteau să învețe ce însemnează probitate și exactitate științifică.

De altfel, toate aceste calități au fost oarecum consacrate prin decizia comisiei de examinare dată acum doi ani, care comisie a binevoit, în cele din urmă, să le recunoască.

Studențimea l-a sărbătorit atunci pe prof. Sudețeanu cu toată căldura entuziasmului ei. Și eu aș avea prea puțin de adăugat.

D. Isac

E. Ciuca

„Crucea vieții“

• C Ă R T I •

Eugen D. Neculau: Jean-Jaques Rousseau, Iași 1938

DI Eugen D. Neculau profesor de filosofie la Seminarul teologic „Veniamin Costache” din Iași, a publicat a II-a ediție a cunoscutei sale lucrări „Jean Jacques Rousseau”, revăzută și completată. Noua lucrare e împărțită în 2 capitole, având la sfârșit o listă a lucrărilor lui J. J. Rousseau. Lucrarea are un citat principal și câte unul la începutul fiecărui capitol. Fiecare capitol tratează o parte din viața marelui gânditor, după localitatea unde a fost dus de soartă. Autorul insistă asupra evenimentelor importante, asupra evoluției gândirii și analizează operele mai importante în ordinea lor cronologică. Lucrarea ține deci cont de criteriul timpului și al spațiului. Citatul din fruntea fiecărui capitol, e semnificativ pentru psihologia și manifestarea oarecum particulară a marelui reformator, după maturitatea și locul unde a văcut.

În capitolul I dă referințe familiare, arătând prima fază a copilăriei lui Rousseau la Geneva, plecarea lui în pribegie și descrie viața până la vârsta de 16 ani.

În cap. II ne arată pe Rousseau la Annecy unde a cunoscut pe dna Warens care a jucat un rol important în viața lui și i-a rămas atașat sufletește toată viața. De aici a plecat la internatul din Turin unde i s'a făcut solemnitatea catolicizării sale, cu tot fastul evlavios pentru public și umilitor pentru el. Aici a ascultat muzicanți celebri la liturghie, s'a angajat la negustoreasa Basile pe care a impresionat-o, de care s'a amoretat și de unde a fost concediat de soțul acesteia. Intră lacheu la dna Vercellis, unde stă trei luni. Aici cunosc pe abatele Gaime. Alungat de aici trece servitor la contele Gouvon, unde câștigă simpatia marchizei de Breil. Cu abatele Gouvon învață italiana și face traduceri. Concediat și de aici, pleacă cu amicul Bâcle spre Geneva. După ce răătăcește 6 săptămâni ajunge la Annecy. Aici prietenul lui dispare și el rămâne la dna Warens unde a dus o viață de destindere. A fost instalat la seminarul de aici, unde reîncepe studiile de latină. Pleacă în călătorie cu muzicantul Villeneuve și ajunge la Belley, apoi la Lyon. Lasă pe stăpânul său într'un atac de epilepsie și fuge la Annecy. Aici stă cu Venture căci dna Warens era plecată la Paris. Se împrieteni cu

Anne Marie Merceret. Porni spre locul din Lausanne, trecu prin multe peripeții până când se angaje să însoțească pe arhimandritul Paulus Athanasius ce mergea spre Ierusalem. La Berna, a vorbit convingător în fața senatului, dar la Soleur ambasadorul de Bonac descoperi un escroc în arhimandrit.

Plecă la Paris unde îl tenta cariera militară, deși încerca deziluzii că nu va ajunge mareșal fiind miop. Aici a încercat decepții și a plecat spre Lyon. În drum a încercat prima revoltă în contra ăsupritorilor poporului.

Capitolul III descrie viața dela Chambéry unde regăsi pe dna Warens și cunoscă pe dra Claude Annet prin care a prins gust pentru Botanică. La 1733 scrie prima sa piesă „*Narcisse ou l'amant de soi même*”. Face exerciții de cânt. Avea un serviciu la cadastru care nu-l atrăgea deloc. Plecă spre Besançon spre a se instrui la muzică cu abatele Blanchard. În drum trecu pe la tatăl său în Geneva. A vrut să plece la Paris, dar dela frontieră se întoarce la Chambéry. Aici dă lecții de pian și e bine primit, dar cu durere își depășește dragostea platonică față de dna Warens. După aceasta începe iubirea lor. „Maman”, cum îi zicea el dnei Warens, mergea spre ruină, iar Rousseau suferea pentru asta. Obsedat de ideea că e bolnav, începu să citească medicină, iar în urma unui accident își făcu testamentul. Plecă spre Montpellier, asistă la Grenoble la reprezentarea piesei „Alzire” și îi ieși în cale dna Larnage care i-a răsculat senzualitatea. Aceasta îi destină pe fca ei, dar i-a ocolit casa la întoarcere ca pe un păcat. Reveni la Chambéry.

Cap. IV arată viața dela Les Charmettes unde se instalase cu „maman” și cu noul ei intendent. În această regiune minunată dela poalele Alpiilor, se instrui făcând multă lectură și meditănd asupra lui Locke, Malebranche, Leibnitz, Descartes, etc. Se ocupă apoi de Algebră, Geometrie, Astronomie. Il pasiona însă și Homer, Platon, Tacit, Seneca, Virgil, Plutarch. Liniștea și singurătatea de aici i-au fost un mediu excelent. Dna Warens reveni cu Rousseau la Chambéry. Incepe opera „*Iphis*”. Preocupările lui erau foarte variate. În articolul „*Le nouveau Dédale*” se ocupă de navigația aeriană. Din cauza certurilor dintre dna Warens și intendentul ei, plecă la Les Charmettes unde a petrecut clipe de liniște și frumusețe. Aici medita, cetea seara Biblia. Pleacă apoi la Lyon ca receptor la familia Mably, fratele marelui abate Condillac. Nu avea aptitudini de educator și întrebuința ca metode: sentimentul, mânia și raționamentul. Pe la 1840 scrie: „*Projet pour l'éducation de M. de Sainte Marie*”. Mai scrie aici: „*La decouverte du nouveau monde*” și probabil „*Epître à M. Bordes*” unde disprețuește pe bogați. Revine la dna Warens, căreia îi mergea din ce în ce mai prost. Inventă un nou sistem de notație muzicală prin cifre.

Se desparte definitiv de „maman” și pleacă la Paris, încheindu-și prima parte a vieții sale.

Capitolul V. Paris. La 1741 ajunge la Paris cu 15 ludovici, având comedia „*Narcisse*” și *Proiectul de muzică*. Își asigură existența prin lecții de muzică și o slujbă de secretar. Își termină „*Lettre a Parissot*”. Aici răsar idei asupra inegalității și tendințele republicane. Prezintă proiectul de muzică Academiei, care nu-l găsește potrivit, dar îl încarcă de complimente pe autor. Aceasta îl ambiționează și tipări la Hachette prima sa lucrare intitulată: „*Dissertation sur la musique moderne*”. Cunoscu pe dna Buzenval, a cărei casă era frecventată de oameni de litere ca Fontanelle, abatele Saint Pierre, Buffon, Voltaire. Pe la 1742 compune piesa „*Les prisoniers du guerre*”. Il apasă un acces de boală și în friguri, concepea un balet eroic, din care a scris „*Les muses galantes*”.

Cap. VI. Pleacă la Veneția ca secretar pe lângă ambasadorul Montaigu. Aici pătimește multe și concepe planul lucrării: „*Institutions politiques*”. Se îndrăgosti de o tânără brunetă Zulietta. Părăsi Veneția și plecă spre Paris, trecând în drum prin Nyon unde găsi pe tatăl său.

Cap. VII. Revenit la Paris trase la hotelul Saint Quentin unde cunoscu pe Thérèse de Vasseur, femeie simplă, bună, modestă, nevinovată. În tovărășia ei, Rousseau s'a simțit bine, fericit adesea. Ea l-a îngrijit întreaga viață. Au avut 5 copii, toți dați la azil. Nu uitase totuși pe „maman”. La 1745 își termină baletul și izbucnește un conflict între el și marele muzician Rameau, care l-a taxat pungăș, fără talent. Pe Richelieu l-a încântat însă, încât l-a recomandat lui Voltaire să-i refacă muzica baletului „*La princesse de Navare*” ce trebuia să apară sub numele de „*Fêtes de Ramire*”. Cade bolnav, piesa are succes. Își câștigă dragostea lui Voltaire, cu care începe o corespondență. Incepea să se vorbească de el. Se împrietenise cu Diderot cu care a scos o foaie periodică. Primul număr apărut sub titlul „*Le persifleur*” scris în întregime de Rousseau. Aceasta i-a câștigat prietenia lui d'Alembert. Plecă un timp la Chenonceaux unde compuse comedia „*l'Engagement téméraire*”. Tot aci scrie cea mai bună lucrare a sa în versuri, poezia: „*L'Alée de Sylve*”. Aruncarea copiilor la azil, o justifică prin faptul de a nu dezónora pe Tereza, cu care nu era căsătorit legitim și spre a le asigura o creștere mai bună; iar ca ultim argument, aducea cuvintele lui Platon.

La castelul Chevrette, în 1748, cunoscu pe dna D'Epinay și dra Houdetot alte două prietene. Se angajă să facă partea muzicală la dicționarul enciclopedic al lui Diderot și D'Alembert. Nesuportând ateismul și materialismul acestei lucrări, se certă cu autorii și s'a rupt de ei. Academia din Dijon publică premiu pentru lucrarea ce-i va deschide drumul spre glorie lui Rousseau: „*Si le rétablissement des sciences et des arts avait*

contribué à épurer les mœurs". Acest subiect l-a răscolit până la delir. Printre altele, Rousseau spunea că: Astronomia s'a născut din superstiție, elocvența din ambiție, ură, înșelătorie și minciună; geometria din avariție, fizica dintr'o curiozitate goală; toate, chiar și morală, au răsărit din orgoliul omenesc. Științele și artele s'au născut din viciile noastre. În prefața „*la Narcisse*” atacă din nou științele și artele. Își propune să fie virtuos. Fa-guet îl face criminal. Devenise apreciat și femeile încercau multe mijloace ca să-l aibă la masă. Casa lui era asaltată și devenise răsfățat. A avut replici cu Regele Poloniei Stanislas Leczinski. Se începe o campanie pentru salvagardarea culturii condusă de Gautier, Vernet, Bordes. Rousseau rezistă și le răspunde. Iar se îmbolnăvi. Compune opera „*Le devin du village*” care i-a încoronat succesul carierei sale muzicale.

Participă la premiul Academiei din Dijon asupra problemei: „*Quelle est la source de l'inégalité parmi les hommes et elle est approuvée par la loi naturelle?*”. Meditând asupra problemei, scrise: „*Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*”. În contradicție cu Aristoteles și Hobbes afirma asociabilitatea omului pe care și-l imagina în prima stare viguros și idilic. Aici se descrie omul primitiv și se analizează cauzele ce l-au dus la inegalitate prin societate. Acest discurs a fost dedicat Genevei și astfel primi titlul de cetățean. Criticele nu au întârziat. Cu Gauffecourt pleacă la Geneva, unde e bine primit mascând legăturile lui cu Tereza. Revine la calvinism. Era măgulit de afecțiunea cetățenilor. Revine la Paris și încearcă să scrie „*Histoire du Valais*”, traduse prima carte din Tacit și continuă „*Institutions politiques*”. Prietenii creșteau. Pentru enciclopedia lui Diderot publică „*Economie politique*”. Incepe o polemică cu Rameau și compuse povestea „*La reine fantastique*”.

Cap. VIII. L'Hermitage — locuința dnei D'Epina. Pleca scârbit de viciile Parisului. Aici s'a simțit bine, în afară de persecuțiile prietenilor și a scris mai multe lucrări, printre cari „*La morale sensitive ou le materialisme du sage*”, un „Dicționar de muzică”, „*Extrait du projet de la paix perpetuelle de l'abbé de Saint Pierre*”, „*Jugement sur le projet de la paix perpetuelle*”, „*La polysincdie*”, etc. În acest timp începe romanul „*La nouvelle Heloise*”. Incepe prietenia cu dna D'Houdetot, continuând totuși prietenia și cu dna d'Epina. Cu idei de persecuție și amărât, pleacă la Montmorency.

Cap. IX. Viața liniștită din casa ce era situată în pădurea dela Montmorency. Se rupea de Diderot, D'Alembert, Grimm și se adâncea în credința în Dumnezeu. Din conflictul ce se angajase între D'Alembert și clerul din Geneva, scrise la îndemnul pastorului Vernes „*Lettre à d'Alembert sur les spectacles*”, în care atacă teatrul. Teatrul, zicea Rousseau, „chiar de nu inspiră

totdeauna pasiuni criminale, în schimb dispune sufletul la sentimente prea gingașe, cari se satisfac în dauna virtuții. El nu poate să corijeze moravurile, ci dimpotrivă le alterează". Face o severă critică teatrului, de unde se naște o ură între el și Voltaire, care a durat tot restul vieții lor. Ii asigură o pensie Tereziei. Incep atacuri. Termină „*La nouvelle Héloïse*" care apărură în 1760 la Amsterdam. Romanul a fost bine primit dar și criticat. Voltaire zicea că e o infamie a acestui secol, că a primit o lucrare monstruoasă ca asta. Piéron, Grimm, Valter Scott, Lamartine, toți îl atacau. A avut mai mult succes la Paris decât la Geneva. În lumea feminină a avut mare răsunet. Multe femei celebre i-au scris. Din opera lui s'a inspirat Chateaubriand, George Sand, Alfred de Musset, Lamartine, Goethe, Laménais, Bernardin de Saint Pierre. Prin aceasta Rousseau devine precursorul romantismului. La Montmency se împrietenește cu familia ducelui de Luxembourg care îl prețuiește și îl ajută. A și locuit chiar la el. A mai avut prietenie cu dna Verdelin. În singurătate, mai târziu și-a petrecut timpul în tovărășia Tereziei, a câinelui și a pisicii.

La 1760 cearta cu Voltaire devine acută. Rousseau îl acuza că a pierdut Geneva. El se bucura în schimb de protecția altor puternici. În familia de Luxembourg cetă lecturi din Emile. Iarna ce a urmat, l-a repus în singurătate, hotărându-se să devină virtuos și să nu mai publice nimic. Peste câțva timp, reîncepe însă relațiile cu femeile. În situații grele, găsea mângâierea la Tereza. Îi creșteau elogiile. Incepea să se creadă totuși persecutat. Se certă cu librării lui din Olanda unde se tipăreau cele două lucrări: „*Emile*" și „*Contractul social*". Acestea au apărut în primăvara anului 1761. Iarăși sbucium sufletesc, luptă, replici, dușmani, boală. Parlamentul s'a sesizat, a hotărât arestarea lui, dar familia de Luxembourg l-a scăpat, trimițându-l la principele de Conti. S'a decis arderea lucrării „*Emile*". A rătăcit mult, devenise nenorocit. Genevezii îl admirau. Voltaire a rămas înduioșat de necazul lui și a plâns.

Cap. X. Viața din Motiers Travers, unde a stat sub protecția guvernatorului provinciei și a regelui Prusiei. Incepu să-și compună „*Memoriile*". Aici trăiește stare de singurătate și de amar. Mai scrie ceva, ca „*Projet de constitution pour les Cor-ses*". Voltaire publică un pamflet în legătură cu reformele lui Rousseau, fără să-l semneze, prin care îl atacă vehement, făcându-l nebun, furios și cerând să-l lege.

Cărțile sunt interzise rând pe rând de țări. Ajunge în conflict cu pastorul Montmollin, e tradus în fața consistorului. I-a fost atacată într-o noapte locuința. În Sept. 1765 pleacă prin Neuchatel și se stabilește pe insula Saint-Pierre pe teritoriul orașului Berna. Forțat să plece de aici, a luat calea pribegiei tre-

când prin Strasbourg, Paris și de aci cu filosoful D. Hume porni spre Anglia.

Cap. XI arată viața plină de sbucium, a lui Rousseau din Anglia. Boala mintală i se agravase, trăia agitat. A plecat, a avut un acces de nebunie și în fine a sosit în Franța.

Cap. XII descrie ultimele zile ale lui Rousseau. În Franța vine la Fleury sous Meudon și la castelul dela Trye al lui Conti, unde a trăit cele mai grozave turburări sufletești și abia a mai fost în stare să compună câteva scrisori. Fuge și pleacă cu Terezia la Lyon, spre Grenoble, merge la Chambéry și plânge pe mormântul dnei Warens. Dela Grenoble trece la Burgoin, unde a fost sărbătorit. Se hotări să se cunune cu Tereza fără formalități. Simțindu-se rău, se gândea să plece în America, Grecia, Cipru, dar se stabili la Monquin. Se restabili, continuă „Confesiunile” și se ocupă cu Botanica. Plecă la Paris unde stătu 8 ani într-o stradă îngustă, fără lumină, fără aer. Era copist de muzică și trăia greu. Incepea să-i fie silă de lume. Reputația îi creștea peste graniță. Boala a mai izbucnit de câteva ori. Scrie un manifest intitulat: „*A tout français aimant encore la justice*” și apoi ultima lucrare: „*Reveries du promeneur solitaire*” pe care n'a terminat-o. Ultimul gând l-a închinat dnei Warens. Pleacă și se instalează la Ermenonville cu medicul familiei Girardin. La 30 Mai 1778 muri Voltaire și acest fapt îl impresionează. Tot în această lună a cunoscut și a vorbit cu Robespierre. La 2 Iulie în acel an, moare, iar peste două zile e înmormântat în insula Plopilor. Revoluționarii i-au fost recunoscători, dând pensie Tereziei și aducându-i osemintele la Panthéon. Tereza a murit și ea la 1801. Acestea sunt pe scurt fazele vieții lui S. S. Rousseau pe cari autorul le-a analizat așa de bine.

Di E. Neculau atât prin puterea stilului, cât și prin documentare, prin structura logică a lucrării d-sale, reușește pe deplin să zugrăvească viața și gândirea acestui titan și revoluționar al sec. XVIII. E o monografie care te captează dela început în frământarea unei vieți atât de amănunțit analizată. Pentru cultura noastră și în special pentru literatura filosofică atât de modestă, însemnează o prețioasă contribuție, pentru care s'a învrednicit de toată recunoștința publică. Dacă autorul insistă mai mult asupra vieții decât asupra operii e îndreptățit, întrucât opera e într-o bună măsură cunoscută, cercetată în învățământul nostru în timp ce viața marelui gânditor, era mai puțin cunoscută. Acest stil de viață se reliefează minunat de bine în operă. Toată activitatea lui Rousseau e inseriată în ordine cronologică și încadrată în viață, de care se leagă organic. Autorul insistă asupra momentelor capitale, spre a justifica pe deplin evoluția gândirii și a creațiilor. Arată minunat de bine tot ansamblul de împrejurări interioare și externe, cari l-au împins pe Rousseau să fie un pribeag, un răsvrătit, care a cunoscut

viața în părțile ei dureroase, atașându-se de clasele umilite, al căror exponent s'a făcut în sistemul său de politică socială, care a reformat structura monarhiilor absolute.

Din cartea dlui E. Neculau se pot trage multe învățăminte și concluzii duiioase dar și valoroase pentru triumful celor ce înfruntă în viață prin forțe spirituale și tenacitate morală.

Dr. Gh. Vătășescu

D. Braharu : Nuvela istorică în literatura română transilvană.

— Ion Al. Lapedatu —

La sărbătorirea de acum doi ani a fraților Alexandru și Ion Lapedatu s'a evocat, în bogate studii și alese cuvântări, personalitatea scriitorului Ion Al. Lapedatu, tatăl lor, decedat la 1878 în plină tinerețe creatoare. S'a scos în evidența zilei marele talent al profesorului de filologie clasică dela liceul Șaguna din Brașov, talent risipit în atâtea pagini de promptă și subtilă inspirație, de cald și provocător patriotism.

S'a vorbit cu largi stăruințe despre contribuția tânărului Ion Al. Lapedatu la dezvoltarea revuistice ardelene din a doua jumătate a secolului trecut, ilustrând-o cu exemplele parcursului înregistrat de scrisul său patetic și impetuos prin revistele vremii, pornind dela „Familia” lui Iosif Vulcan, trecând prin „Traian” ziarul lui B. P. Hașdeu, prin „Albina Pindului”, prin „Revista Literară Științifică”, prin „Orientul latin” al lui Aron Densușianu și sfârșind la „Albina Carpaților” revista lui Visarion Roman, dirijată și redactată în fapt de Ion Al. Lapedatu. S'a vorbit cu multă condescendență și nu cu mai puțină emfază despre încercările poetice, la început lirice și pline de romanticism, mai apoi înlocuite cu poezii patriotice, ale tânărului debutant, pătruns de puternice ecouri insurecte față de „Situația tristă — cum spune însuș — în care se găsește patria și tirania ce apasă pe Români într'această țară nefericită”. S'a insistat asupra încercărilor sale dramatice, cari fixează în piesa „Tribunul” un punct de reper al îndreptării dramaturgiei române spre modernism.

Din această varietate de direcții în cari fecundul Ion Al. Lapedatu și-a risipit talentul său năvalnic, o deosebită însemnătate, atât pentru condițiile sale estetice cât și pentru îndrăzneala subiectelor abordate, poartă nuvela istorică, concepută și realizată în planuri de artă, dacă nu desăvârșită cel puțin plină de noutate. Cu această nuvelă istorică, gen care consumă maximum de perfecțiune literară și împreună cu acesta ultimii doi ani de viață ai lui Ion Al. Lapedatu se ocupă într'un studiu detaliat, profesorul D. Braharu.

Studiul dlui Braharu, pentru fixarea cadrului literar al momentului apariției nuvelei lui Ion Al. Lapedatu, face o incursiune în trecutul nuvelei istorice românești. Pornind dela literatura diluată a lui Asachi, al cărui primat nuvelist este încă controversat, d. Braharu parcurge până la Ion Al. Lapedatu cele patru etape moldovene și una munteană în nuvela istorică. Asociindu-și opiniile cu cele suficient analoge ale istoricilor noștri literari Ovid Densusianu, N. Iorga, E. Lovinescu, C. Damianovici, G. Marinescu, etc. d. Braharu constată o preocupare, dacă nu exclusivă, dar opulentă și continuă a scriitorilor din Moldova și Muntenia pentru nuvela istorică. Pe parcursul ei până la 1877, data când apare Ion Al. Lapedatu în acest gen, d. Braharu înregistrează în Moldova pe Asachi, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu și N. Gane și în Muntenia pe Alexandru Odobescu.

Dacă Asachi utilizează numai ca pretext emblema nuvelei, C. Negruzzi, cu toate deviațiile sale literare din istorie, știe să se ridice la nivelul unei arte, pe care emulul său în primatul nuvelei istorice n'a cunoscut-o. Nici Mihail Kogălniceanu n'a avut șansa să fixeze în literatura noastră un moment mai de seamă, singura lui nuvelă „Trei zile din istoria Moldovei”, deși bine pornită, rămânând neterminată. N. Gane, înzestrat cu deosebite resurse de talent, dispune și de suficientă originalitate deși în parte reia subiectele lui Asachi. Cu prezența lui Al. Odobescu în Muntenia se consumă etapele fixate în introducerea studiului dlui Braharu. Lipsite de unitate și de originalitate nuvelele lui Odobescu nu fac decât să asigure, prin imitația nuvelor lui C. Negruzzi, acestuia din urmă întâiul loc în istoria nuvelei noastre istorice.

Până la Lapedatu toate nuvelele vor fi așa dar izvorâte din cronici și poleite cu romantism. Nici Lapedatu nu va izbuti să treacă mai departe în ceea ce privește izvoarele sale de inspirație. Și el va utiliza datele cronicilor, evident augmentate cu produsul unei fantezii necesare creației unui subiect de nuvelă. Și el va rămâne tributار romantismului, cu toate scăderile acestui curent în mare vogă pe vremea aceia. Dar dincolo de aceste detalii Ion Al. Lapedatu se impune printr-o desăvârșită originalitate. El nu va imita pe nici unul din antecesorii săi; va rămâne personal în toată arhitectura nuvelor sale istorice. Tratează subiectele cu o mare stăpânire a tehnicei stilistice. Știe să introducă dialogul sprinten și vioi acolo unde descrierea și narațiunea amenință să devie prolixă. Știe să dea viață personagiilor create de fantezia sa romantică.

Pe deasupra tuturor calităților rămâne însă pentru Ion Al. Lapedatu limba nuvelor sale. Departe de contemporanii săi ardeleni seduși de etimologismul ciparian, Lapedatu se știe emancipa. În toate scrierile sale, nu numai în nuvele, el utilizează o limbă curat românească, „o limbă clară, fără arhaisme, doar

câteva provincialisme". Neologismele sunt destul de rare, în unele nuvele, chiar absente. În orice caz Lapedatu se detașează complet de limba decăzută a intelectualilor ardeleni, scriind așa cum scria prietenul său Eminescu, cum au scris toți nuve-liștii cari l-au precedat în Moldova și Muntenia.

Se va recunoaște că alături de remarcabila pricepere cu care Ion Al. Lapedatu își susține acțiunea, dând viață și celui mai infim personagiu, această extraordinară, pe atunci, atitudine stilistică, a avut un efect care avantajează nuvelele lui Ion Lapedatu față de toate cele ale înaintașilor săi. Înainte de toate Ion Al. Lapedatu a avut intențiunea de a populariza în masele ardeleni figurile și epocile eroice ale istoriei noastre. Prin acest detaliu nuvelele sale au fost mult mai mult gustate decât ale lui Asachi și Odobescu chiar, fiind, spre deosebire de ale acestora, accesibile lecturii generale, doar Negruzzi mai știuse să găsească cititori în orice strat social.

Nuvelele lui Ion Al. Lapedatu — patru la număr — evocă epocile frământate ale istoriei noastre. Nuvela „Amor își răzbu-nase” evocă pe Vlad Țepeș în toată cruzimea lui, atenuată de amorul său pentru Păuna, fiica lui Stanciu Orbul. „O tragedie din zilele bătrâne”, o veritabilă narațiune istorică, vorbește de agitațiile pentru domnie ale Movileștilor; „Moartea lui Asan” prima nuvelă cu subiect din viața Românilor din Balcani, rela-tează detaliile crudului final al lui Asan. „O dușmănie cu bun sfârșit” ultima și cea mai bună nuvelă a lui Lapedatu, redă străduințele lui Șerban Cantacuzino de a ajunge la scaunul Țării Românești.

Apărute la început în „Albina Carpaților”, ajunsă pentru marea cerere de pe piață la ediții duble, nuvelele lui Ion Al. Lapedatu se bucură de un volum abia la 1905 și 1906 când An-drei Bârseanu, slăvind memoria fostului său profesor le edi-tează în biblioteca Asociațiunii.

Toate aceste detalii își găsesc în d. Braharu un subtil co-mentator. Dsa știe să valorifice, cu mare aparat critic și com-petență istorică, fiecare amănunt prețios pentru obiectul stu-diului dsale. Dela biografia, model de complexitate în lapidari-tatea ei, până la bibliografia, supliment al studiului, Ion Al Lapedatu găsește în d. Braharu alături de onestitatea criticului istoric, bogăția de informații care adaugă un plus de prestigiu acestui ardelean atât de viguros și plin de prospețime. Pentru obiectul cercetărilor dlui Braharu, pentru seriozitatea documen-tării ca și pentru eleganța și distincțiunea cu care evocă perso-nalitatea primului veritabil scriitor ardelean, studiul dsale tre-bue consultat de orice intelectual care caută să desprindă din manifestările literare ale trecutului și altceva decât divertis-mentul de lectură.

Horia Stanca

C. Răuleț : Epigrame

Din cele aproximativ o mie de epigrame risipite prin diferite publicații periodice d. C. Răuleț a selecționat optzeci pe cari ni le servește într'un volum prefațat de o epigramă explicativă, în proză, adresată propriei sale persoane. „Dacă făcea selecția un prieten — spune d. Răuleț — opera vreo patruzeci; dacă plivea un om obiectiv, reținea, poate, douăzeci; dacă operațiunea cădea în sarcina unui dușman, nu știu de găsia demne de lumina tiparului măcar zece dintree ele; iar dacă aș fi rugat pe un confrate epigramist să-și dea verdictul, fără îndoială că mi-ar fi răspuns cu sinceritate:

— „Mă, ai scris în viața ta, o singură epigramă bună, una singură”.

Pentru această singură epigramă bună d. Răuleț dă la iveală volumul.

Și noi vom spune că cea mai bună epigramă, din cele optzeci, este tocmai aceasta introductivă. Ceeace nu înseamnă că în cuprinsul volumului nu vom găsi cele zece epigrame bune, douăzeci bunișoare și încă zece acceptabile, ca să împlinim cifra selecției prietenului de care vorbește autorul.

D. Răuleț este un epigramist aristocrat. Prin aceasta în epigramele sale devine foarte îngăduitor. Ironia dsale nu are împrimatele pe cari le are la ceilalți epigramiști ai noștri. Ironia dlui Răuleț izvorește dintr'o eleganță de spirit, dintr'o noblețe de suflet, care îi anihilează esența de otravă. Este o ironie senină, care nu urmărește decât efectul artistic. Ea nu doare, nu indignează, nu turbură, nu răscolește. Săgețile dlui Răuleț nu sunt otrăvite. Ele pornesc dntr'un arc delicat, fin. Acest fapt colorează toate epigramele dlui Răuleț cu inedit.

Finețea ironiei dlui Răuleț nu stă în subtilitatea ei, care o face cu atât mai îndrăzneță, ci în delicatețea ei, care îi temperează efectele. Viciile, scăderile, la cari apelează și pe cari le vizează epigrama dlui Răuleț sunt privite cu o doză de îngăduință care la Cincinat, de pildă, nu există. Cincinat nu menajează, nu circumscrie. Epigrama dlui Răuleț nu provocă. Adeseori atitudinea dlui Răuleț este aceea a unui prieten care te face atent; niciodată aceea a dușmanului care te incolțește.

Epigrama dlui Răuleț n'ar preferințe pentru anumite subiecte, cum are de pildă epigrama lui Păstorel. Ea se adresează cu aceiași vigoare unui conferențiar:

*Dus de ale vorbei valuri
Oratorul făcea larmă;
Noi dormiam visând în staluri,
El... vorbea să nu adoarmă.*

și unei expoziții (a pictorului D. Ghiață):

*Am văzut la Ateneu:
Un incendiu, flori, o piață.
Dar erau — pe Dumnezeu! —
Toate pânzele D. Ghiață.*

Ea se adresează cu aceeași proștețime norocului:

*Mărginit! Dă 'n gropi! Zbanghiu
Ce răbdare minunată:
Il insult de când mă știu
Și nu sare să mă bată!*

și unui orator:

*În parlament — eu nu vă minț —
E plin de nevinovăție:
Vezi, el combate bunul simț
Fără să știe!*

Mult mai prompte vor fi epigramele cari vizează pe scriitori. Cu deosebire cele adresate lui I. Minulescu în călătorie la Toledo:

*Nici să vezi, nici să te vadă...
La Toledo știu ce vrei:
Te-ai gândit să-ți iei o spadă,
De când nu mai ai condei.*

lui Micșunești, în jurul piesei sale „Pământ”:

*Pământu-n teatru a băgat...
Sublim curaj, măreț avânt!
Dar de rușine a intrat
La rându-i, Teatrul... în pământ.*

și alta cu acelaș subiect:

*Și-n mânia mea păgână,
De-aș avea puteri cerești,
Aș lua „Pământu”-n mână
Și-aș zvârli în Micșunești.*

Poeziile „Printre oameni în mers” de Cotruș își au și ele o epigramă izbutită.

*Cel care a scris un vers —
„Printre oamenii în mers”
Mâniat e astăzi, foc
Sigur c'a rămas pe loc.*

Plină de spirit e această epigramă dedicată lui Han:

*Muzele-s aristocrate
Nu le mai chema în van:
La Palasuri trag, fârtate,
Nu la... han!*

și alta, celebră, citată în toate ocaziile pentru subtilitatea ei:

*La fel cu fetele bătrâne
P. Carp — nedreptățit de neam —
Așa a fost, așa rămâne:
Visează solitar la geam.*

Am rperodus câteva din stocul de optzeci de epigrame cari colorează volumul dlui C. Răuleț. Se vede din ele întreagă factura celorlalte. Pe deasupra oricăror considerații epigramele dlui Răuleț rămân timbrate de eleganța spirituală a autorului lor. D. Răuleț rămâne mereu fin, delicat. Atacă defectele mai mult din divertisment, pentru plăcerea de a construi o epigramă, niciodată din resentimente sau din umbre de ură.

Volumul dlui Răuleț adaugă în paginile finale câteva epigrame traduse și localizate, câteva opinii de cronicari literari, despre epigramele sale și un îndreptar bibliografic de cel mai mare preț, pentru cercetătorul scrisului acestui intelectual înzestrat cu așa de frumos talent și cu atâta discernământ pentru valorile estetice.

Horia Stanca.

Mihail Beniuc : „Cântece de Pierzanie“, Poeme, Colecția Abecedar 1938

Poezia lui M. Beniuc, înmănunchiată deocamdată într'un volum e vrednică de un popas mai îndelungat și mai ales de o cumpănire a ei cu răgazul și conștiința pe care ți le dă un fenomen scos din mersul obișnuit al vremii. Aceasta, pentru motivul, că în poezia nouă românească prezintă o linie de deosebită originalitate, o linie reprezentată cu o vigoare poetică ce amintește de poezia mare de pretutindeni. De aceea față de poeziile lui Mihail Beniuc cititorul nu va putea rămâne cătuși de puțin într'o simplă ipostază de gustător, de consumator de frumusețe, privind numai valoarea în sine a poeziei; el va trebui să-și deschidă privirea și să urmărească lumea poetică a lui Mihail Beniuc în rosturile mai largi ale poeziei românești. Cititorul va trebui să considere această poezie, nu numai în ceea ce este, dar mai ales în năzuințele ei revelatoare de sensuri pentru lumea poetică românească. Aceasta o spunem dela început cu pretențiunea — nemodestă de altfel — de a propune cititorului un cadru larg spiritual în care să deschidă și să înțeleagă această

carte, din credința hotărâtă că cu sub alt unghiu poezia lui M. Beniuc își va pierde fără îndoială, din vigoarea sa.

Poezia lui M. Beniuc coboară din filonul poetic modern care a luat o pozițiune de revoltă în fața poeziei pure și în special în fața ermetismului. Poezia pură, pornind cu pretențiunea manifestă de a eteriza și lustrui valoarea poetică s'a pomenit la un nivel al său de evoluție, la o formă închisă, bătută de un ofilitor rigorism formal. Poezia pură, făcând din formă o valoare și-a tăiat legătura cu viața rămânând suspendată la înălțimi, asemenea unui smeu, căruia i se taie sfoara. Geometriceste lucrând, poetul își oprea orice dorință, orice sentiment de a se arată sub forme, singurele născătoare de valori poetice.

Cum se întâmplă adeseaori, evoluția a sărit și de astă dată peste scândurile contradictoriului. În poezie, viața interioară a poetului a pretins tumultuos accesul în formele poetice. Deocamdată lucrurile au mers foarte departe. Conținutul care a voit să se urce până la rangul formei în poezie, de astă dată nu mai vrea să rămână la scheme generale așa cum s'a întâmplat în poezia romantică, care „cânta” ideii mari, sau teme generale ale vieții, ci sub formă individuală așa cum sălășluște el în sufletul poetului. Astfel poezia actuală printr'o lovitură dată purismului a ajuns la un fel de *individualism poetic*, în sensul că poetul a făcut din propriile sale trăiri, sub nuanța lor intimă, nematematizată, pivotul poeziei. În astfel de cazuri forma a suferit o schimbare radicală. Dela complicația din care ea tindea să nască poeticul, a trecut la o uimitoare simplitate; a rămas pur și simplu o haină care îmbracă o frântură din viața poetului. În poezia nouă se pare că viața însăși ca trăire a poetului are poezia cusută în propria sa pânză, iar forma nu face altceva decât să mijlocească cât mai *direct* această față poetică a ei.

Aici stă poezia lui M. Beniuc în mersul poeziei generale. Cât în mersul poeziei noastre, credem, că nu mai trebuiesc dovezi ca să arătăm că stă în acelaș loc.

Din aeeastă pozițiune răsare marea simplitate sub care se înfățișează poezia lui M. Beniuc. În poezia sa forma este un umil serv al conținutului; pretutindeni simți cum viața însăși gâlgăind se aruncă până în straturile poetice ale existenței. „Pentru mine forma nu e o problemă” spune poetul, dacă e permis să folosim aici mărturisiri verbale. Și într'adevăr, cine nu simte că în poezia lui M. Beniuc nu plesnesc multe chingi ale forme, citind versuri ca acestea:

*Nu caut tristeților leacuri
Pe unde trecum laolaltă.
Acesta pe vremuri fu lacul,
Din lac a rămas doar o baltă.
(Versuri de seară).*

Sau altă strofă luată tot la întâmplare:

*Sfoara nevăzută care trage
Mărul de pe creangă la pământ
Astăzi-mâne are să mă bage
Și pe mine hm! hm! în mormânt.*
(Dorință simplă).

Individualismul poetic, care în poezia lui M. Beniuc are mâna liberă nu aduce numai o simplitate a formei o naturaleță și un stil direct, ci se implantă caracteristic și în conținutul poeziei sale.

Să luăm aspectele fundamentale în această privință ale poeziei sale.

Sunt trei linii de conținut în jurul cărora se realizează poezia lui M. Beniuc: poezia dragostei, poezia revoluției și poezia morții. Poetul însuși printr'o intuiție a unității sale a exprimat aceste linii în una din cele mai reușite poezii ale sale, care poate sta alături de orice poezie mare de pretutindeni, în „Cele trei corăbii”. Sunt trei corăbii care poartă sufletul aprins de poezie al autorului „*Cântecilor de Pierzanie*”: Corabia albă a dragostei, Corabia roșie a revoluției, și corabia neagră a morții.

Conform individualismului poetic de remarcă este că poetul nu cântă dragostea ca un sentiment general sau ca o temă a vieții sentimentale, nici femeia ca un prototip, așa cum se întâmplă în poezia romantică. Poetul, cântând dragostea și femeia își cântă propria sa experiență, își urcă la luminișul poeziei propriile sale tensiuni sentimentale. Femeia în poezia lui M. Beniuc este bună și rea, înțelegătoare și plină de capricii, femeie pe care o iubește și o urăște, o înalță și o ironizează sau o ponegrește.

Iată versurile în care femeia apare învelită în dorurile de adolescent:

*Fetiță bălaie, bălaie,
Cu cer amintit sub pleoape,
Apar din cenușă, vâpaie,
O, vino aproape, aproape ...*
(E ceasul târziu).

De aici începe gama variată a experienței poetului cu femeia și dragostea pe care uneori încearcă să le respingă, altele le simte ca un destin:

*Alunecă pe apă al lunii ultim sfert,
Nu pot, iubită mică, nu pot să nu te iert.*
(Dor).

Până când stors de neliniște pare a uita:

*Zi de zi întinde vremea giulgiu
De uitare peste cele scurse.
Tot mai rar visez la ochii dulci,
Tot mai rar la fragedele-și buze
(Întinde vremea giulgiu).*

Dragostea se stinge formând o lume închisă în care se cuprind toate nuanțele; în curcubeu, după cum spune poetul:

*Curcubeul dragostei s'a stins
Pe 'nserate 'n cerul amintirii,
Norii grei uitarea și i-a 'ntins
S'a plouat răceală 'n sânul firii.*

*Cine știe ce rădvan trecu
De-au pierdut potcoava lunii caii,
Stelele sunt umede și cu
Amintiri albastre și bălaie.*

*Eu străbat pădurea mea de gând,
Umbre se strecoară să se-ascunză,
Și-i tăcere, doar din când în când
Pică stropi de ploaie de pe frunză.*

(Curcubeul dragostei).

Din același principiu iese și poezia revoluționară a lui M. Beniuc. Ceeace este izbitor în această parte e că poetul nu cântă revoluția ca un conținut exterior, ca un concept istorico-social învățat din cărți, el își cântă propria sa tensiune interioară, o năvalnică nevoie de transformare și răsturnare a lumii care biciuește sufletul poetului pretutindeni. Aici e un punct de adevărată înălțime o poeziei lui Beniuc față de majoritatea poeziei noastre tinere. Poetul și-a făcut din revoluție un conținut interior și de aceea din poezia sa revoluționară mustește viața. Poetul e sincer, pentru că are ce spune. Transformarea revoluționară se ridică la o temperatură atât de accentuată în sufletul poetului, încât adeseori ia proporții de năruire cosmică. Deosebit de caracteristică în această privință e poezia: „Cu sanie fără fără clopoței”, din care cităm ultima strofă:

*Moșnege! Lasă drumul slobod,
Să treacă smeii mei în tropot.
De 'mpărăția ta sbor mai departe,
Dincolo de viață și dincolo de moarte!*

*Pe unde n'a fost până acum nimic
O lume nouă Eu am să mă ridic!
Di! caii mei,
Nu vă lăsați,
Sburați ca smei
Inaripați.*

*Spre creste de vis,
Spre vis de creste,
Vis nedescris
Nici în poveste.*

Unde poezia lui M. Beniuc își arată mai slobod întinsul apelor sale este fără îndoială acolo unde cântă sumbra corabie a morții. Moartea apare în poezia sa dela arătările ei cele mai eterice, de amenințare, ca în strofa de o uimitoare eleganță și armonie.

*Inima și gândul meu se teme
Când apar în toamnă crisanteme
Și le duc cei vii la țințirim.
Înimă și gândule murim!*

(Teamă de toamnă).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sau sub o formă și mai apropiată de sufletul poetului:

*Dar va veni o zi când târnăcopul
Înpotmolit se va opri în stei,
Lin am să șed, punând alături clopul,
Și voi tuși cu sânge, ochii mei
Vor deveni sticloși, secându-și stropul...
— Atunci, veți pune oare-un ban pe ei?
(Miner).*

până când ia forma întunecoasă a unui destin:

*Voi intra în apa fără fund,
Apa'ncercuri s'o isbi de maluri,
Lin apoi s'o 'ntinde peste valuri
Pace 'naltă: semn că nu mai sunt.
(Plecare).*

Mihai Beniuc nu e un poet delicat al trecerii și al morții, e un cronicar ales al sentimentului morții, al melancoliilor, temerilor, al turburărilor și sguuirilor pe care le naște acest sentiment.

Regretăm că am trecut în fuga mare când a fost vorba să deschidem aspecte din lumea poetică a lui Mihai Beniuc. De o

discuțiune mai amplă și de o analiză mai amănunțită a acestei poezii, subscriitorul acestor rânduri se va ocupa în curând altundeva.

Să spunem deocamdată câteva cuvinte ce cuprind lucruri generale despre poezia lui Mihai Beniuc.

Ceeace formează pilonii de bază ai poeziei lui Mihai Beniuc este tensiunea conținutului din ea. Pretutindeni se simte că poezia e împlântată adânc într'un suflet în care problemele vieții se mișcă gâlgâitor. De cântă dragostea, revoluția sau moartea, poetul le scoate pe toate din cazanul clocotitor al vieții. Poezie pentru Mihai Beniuc înseamnă *para sufletului*. Sentimentele în poezia sa câștigă atâta intensitate încât, fără nici o tehnică exterioară, se ridică la generalitatea ideii. Să ne gândim bunăoară la proporțiile de ideie în ceeace privește generalitatea pe care le ia sentimentul morții din strofa pe care am citat-o și mai sus:

*Voi intra în apa fără fund,
Apa 'n cercuri s'o isbi de maluri,
Lin apoi s'o 'ntinde peste valuri
Pace 'naltă: semn că nu mai sunt.*

Din această înaltă tensiune se explică de ce poetul ajunge în dese rânduri la o adevărată *dialectică a pasiunilor*. Sentimentul, la maximum de temperatură, duce de cele mai multe ori la încercarea sa în apele morții. Astfel Mihai Beniuc moare întru dragoste sau moare întru revoltă. Orice dorință, orice sentiment sau ideie în sufletul poetului, ridicate la para vieții sale, ajunge până la *pierzanie*. (Numai sub acest aspect, titlul volumului este justificat, altfel, luat numai de pe copertă, „Cântece de Pierzanie” e un titlu de poezie decadentă, tocmai ceva opus poeziei lui M. Beniuc).

Din această *saturație de conținut* poezia lui M. Beniuc pare atât de naturală; e naturală și sinceră pentru că poetul are ce spune, ascultându-se pe sine, iar forma *directă* nu-l îndeamnă cătuși de puțin să facă drumuri întortochiate. (A se observa din această privință funcțiunea simbolului în poezia lui Mihai Beniuc).

Să spunem și câteva cuvinte de critică în sensul răutăcios al cuvântului. Volumul în felul în care se prezintă este inegal. Alături de poezii din care mustește genialitatea stau poezii de un nivel scăzut. Și un alt lucru, care se poate repara mai ușor. Alături de strofe de înaltă valoare stau strofe cari pot lipsi.

Aceste observațiuni însă, nu pot să arunce nici cea mai palidă umbră asupra credinței noastre că viguroasa poezie a lui Mihai Beniuc descinsă de pe muchea Ardealului e un punct de răscruce în poezia românească, punct ce deschide o zăriște de lărgimea puținilor poeți de culmi ai noștri.

Zevedeu Barbu.

Paul de Kruif : Vânători de Microbi.

Editura *Lepage* din Cluj a publicat în ultima vreme cartea de mare valoare a lui *Paul de Kruif: Vânători de Microbi*, în traducerea Prof. Dr. Val. L. Bologa și a Dr. Lia Dima, cu o prefață de Prof. Dr. Ionescu Mihăești.

Dacă s'a putut spune că teoria relativității reprezentată de Einstein face parte din cultura generală a omului modern în aceeași măsură cu sfericitatea pământului și mișcarea sa în jurul soarelui, ne este imposibil de conceput cum ar putea să lipsească din domeniul de cunoștințe al omului cult de astăzi, etapele dramatice prin care a trecut microbiologia până s'a constituit ca o știință cu incalculabile rezultate practice în domeniul salvării și păstrării vieții omenesti — așa cum se prezintă azi, după admirabilele eforturi și sacrificii făcute de întemeietorii și reprezentanții ei.

Magistrala carte a lui Paul de Kruif arată că istoria microbiologiei nu durează de prea multă vreme. Până în secolul al XVII, lumea microorganismelor nu făcea parte din domeniul de cercetare al omului de știință, iar explicarea cauzei boalelor era lăsată pe seama fanteziei, a superstițiilor sau a credinței. Deabia atunci s'a întâmplat evenimentul de o capitală importanță pentru binele omenirii: olandezul Leeuwenhoek se uită printr'o lentilă, construită de el, într'o picătură de apă și descoperă lumea nouă a ființelor mici. El este primul muritor care a privit lumea microbilor, acești feroci asasini ai oamenilor.

Leeuwenhock nu era cine știe ce savant al vremii sale; fusese ucenic. apoi vânzător la Amsterdam, la 21 ani ajunge el însuși negustor, iar în cele din urmă se stabilește, ca portar, la primăria din Delft. Știința uza pe acea vreme de limba latină: Leeuwenhock nu cunoștea decât olandeza, iar în ce privește cu noștințele sale, ne lămurim deplin dacă aflăm că „toată biblioteca lui consta dintr'o biblie scrisă în scumpa lui limbă olandeză”.

Totuși, printre marile evenimente, istoria omenirii trebuie să înregistreze cu grijă și respect momentul în care portarul primăriei din Delft a privit cu microscopul lui rudimentar o picătură de ploaie. Atunci se deschidea ochiului omenesc o lume nouă: lumea microorganismelor, și se lăsau cercetării științifice niște ființe despre care Kruif în limbajul lui minunat spune pe bună dreptate, că „nici balaurul care scuipă foc, nici hidra cu o sută de capete nu e așa de teribilă ca acești ucigași muți ce nu cruță nici pe copilul din leagăn, nici pe regele înconjurat de garda lui”.

Descoperirea lui Leeuwenhock trebuie pusă în legătură cu

---

*) Se citește *Levenhuc*.

faptul că el era cel mai bun șlefuitor de lentile al timpului său. Ceeace vedea prin ele comunica Societății Regale din Londra, care construindu-și și ea un microscop, a confirmat spusele portarului olandez și l-a ales membru al ei trimițându-i și o diplomă. Faptul acesta l-a bucurat mult cum îl va fi bucurat și vizita ce i-a făcut-o Regina Angliei și Țarul Rusiei (Petru cel Mare). Dar nu asemenea bucurii visa Leeuwenhoek. El a rămas toată viața un om simplu, tare ciudat, consătenii săi îl considerau chiar țăcnit. Avea însă o pasiune și o calitate: pasiunea de a șlefui cele mai bune lentile și calitatea de a se minuna de ceea ce vedea cu ele. Ca să nu greșesc, trebuie să însemn că mai avea încă o pasiune care pentru el nu era de cea mai mică importanță: ținea ca nimeni să nu privească prin lentilele lui. Astfel, când trimisul Societății Regale din Londra, Molyneux, a venit la Delft și s'a uitat prin lentilele lui Leeuwenhoek, a exclamat: „Dar lentilele domniei-tale sunt admirabile, cu ele se vede de o mie de ori mai limpede decât cu cele mai bune din Anglia”.

— „Ah Domnule, — răspunse Leeuwenhoek — dacă ți-aș arăta-o pe cea mai bună pe care o am, prin care îmi fac observațiunile în mod particular! *Dar aceea o păstrez pentru mine și nu o arăt nici familiei mele*”. Ciudat om!

Desvoltarea interioară a microbiologiei cunoaște trei etape importante: în prima, lumea microorganismelor parvine cunoașterii omenești; în a doua se dovedește că în ea stă cauza boalelor de care suferă omenirea și a treia, care derivă imediat din a doua, constă în studierea și găsirea mijloacelor de combatere a microbilor (în această din urmă etapă, microbiologia colaborează intens cu medicina). Aceste etape se urmează și se condiționează în ordinea în care le-am expus, și din care rezultă imensa importanță a lui Leeuwenhoek: căci dacă el n'ar fi descoperit microbii, studierea și combaterea lor ar fi întârziat și milioane de vieți n'ar mai fi fost salvate din ghiarele morții. Slavă deci lui!

În cele ce urmează vom trece în revistă pe alți mari reprezentanți ai microbiologiei care și-au pus viața în pericol, au suferit fizicește și moralicește, au fost adesea învinși și au triumfat, pentru binele umanității. Nu avem loc să insistăm asupra nici unuia, cum am făcut-o cel puțin asupra lui Leeuwenhoek. Cartea lui Kruif stă însă la dispoziția oricui ca o comoară a stilului și ca un emoționant film: *vânătoarea microbilor*.

Microbii erau acum descoperiți, dar se puneau întrebarea de unde provin ei. Explicațiile fantastice nu lipseau. Italianul *Spallanzani* a dovedit prin experiențe științifice că teoria generației spontanee e falsă și că microbii ca orice ființă se nasc din părinți prin diviziune.

I-a fost dat însă fiului tăbăcarului din Arbois, *marelui Pasteur* să emită părerea că microbii sunt cauzele boalelor și im-

preună cu nu mai puțin genialul medic neamț *Robert Koch* să dovedească experimental acest lucru și să găsească și metodele de combaterea lor.

Sufletul pe care Pasteur l-a pus în cercetările sale, dimensiunile și perspectivele problemelor ce le-a desbătut, puterea uriașă de muncă și tenacitatea sa în sacrificiu, umplu încă și astăzi lumea de mirare. Rezultatele practice obținute n'au făcut decât să-i confirme și să-i desăvârșească gloria cu care a onorat știința franceză. Imbinând teoria cu practica, experimentalul cu utilul, Pasteur a dat omenirii ideea inoculărilor preventive a căror utilitate și eficacitate a dovedit-o prin experiența publică făcută în fața unei comisii din *Melun*. A studiat turbarea și i-a găsit leacul în împrejurări dramatice, a dus polemici cu savanții Franței și cu Koch; imaginația productivă a lui Pasteur cu greu își găsea limite și ei i se datorește în mare măsură succesul său.

Koch a demonstrat înaintea lui Pasteur ceea ce acesta afirmase mai de mult, anume, că microbii sunt cauzele boalelor. Demonstrează în fața savanților din Breslau originea dalacului și precizează măsurile de luat pentru distrugerea microbului. Descopere bacilul tuberculozei și propune tuberculina, tratament de altfel indoelnic.

În acele vremuri, goana după microbi era deschisă. Koch pleacă în Alexandria împreună cu elevul său Gaffky pentru a găsi microbul holerei. Pasteur, care rivaliza cu Koch, și-a trimis și el tot acolo, doi din elevii săi: *E. Roux* și *Thuillet*, dintre care, acesta din urmă n'avea să se mai întoarcă niciodată, căzând, ca primă jertfă a bacteriologiei — răpus de groaznica boală.

Koch merge în India și descoperă vibrionul holerei. Întors în Germania, teoriile sale sunt admise de unii, combătute de alții. Între aceștia din urmă se numără și *Pettenkofer* care a ținut să-l combată pe Koch într'un mod original și totodată periculos: i-a cerut o cultură de vibrioni ai holerei și a înghițit-o. *Pettenkofer* n'a murit dar riscata sa experiență n'a dovedit altceva decât că îmbolnăvirea depinde și de rezistența organismului.

Odată descoperit rolul asasin al microbilor prin cauzarea boalelor, privirile savanților se îndreptau înspre aflarea lor și a mijloacelor de a-i combate.

Roux va descoperi toxina microbului difteriei, *Behring* antitoxina, după ce *Loeffler* le dăduse indicații precise în urma descoperirii acestui microb. *Yersin*, elevul lui *Roux*, va descoperi bacilul ciumei negre, rusul *Mecinicov* va arăta acțiunea binefăcătoare a fagocitelor. Tot *Mecinicov* cercetează sifilisul și îi găsește metode de combatere.

Th. Smith, va dovedi, că febra de Texas e răspândită de o

căpușă. De aici va porni marea luptă împotriva insectelor răspânditoare de microbi. *D. Bruce* va descoperi agentul boalei somnului și va dovedi musca țețe ca purtătoarea lui, *Ross* și *Grassi* vor combate țânțarii purtători de malarie, brava comisie a lui *W. Reed* va învinge, după sacrificii de neecrezut, febra galbenă, iar *Paul Ehrlich* va ajunge, după uriașe cercetări să găsească remediul sifilisului.

Iată atâtea mari figuri ale microbiologiei pe care ne sfiim că le enumerăm așa de „în treacăt”. Și Paul de Kruif n'a ținut să ni-i înfățișeze chiar pe toți acei care au contribuit cu mintea și jertfa lor la progresul acestei științe. Au rămas încă ne pomenite nume mari ca ale lui Nicolle și Calmette, Wassermann și Neisser, Noguchi și Levaditi. Printre acestea trebuie să se numere și numele a doi români, Victor Babeș și Ioan Cantacuzino.

Di Prof. Bologa amintind cadrul în care a înțeles Paul de Kruif să prezinte această istorie a microbiologiei, ține să adauge la șirul biografiilor expuse de acesta, viața și opera științifică a celor doi savanți români pomeniți mai sus. Născut în 1851 la Viena, dintr'o familie de Români bănațeni, *V. Babeș* și-a făcut studiile la Viena și Budapesta, lucrează apoi alături de *Virchow* și *Koch* și ajunge chiar cercetător al turbării în preajma lui *Pasteur*. După ce devenise cunoscut în rândul savanților cu faimă mondială se întoarce ca profesor la Budapesta, iar de acolo e chemat la București. Aici studiază bacilul tuberculozei și lansează noțiunea de *asociație microbială*, face studii rămase clasice, asupra leprei, studiază mai deaproape turbarea, înființează serviciul antirabic unde vin pentru tratament bolnavi și din străinătate, iar metoda inoculărilor antirabice stabilită de el a fost adoptată în urmă și de Institutul Pasteur din Paris, fiind găsită mai sigură decât altele. Babeș „a găsit și descris pentru întâia dată 42 de microorganisme patogene” și a făcut seroterapie înainte de Behring. Activitatea sa științifică a fost recunoscută și apreciată și în străinătate unde se bucura de mare considerație.

Ioan Cantacuzino s'a născut în 1863 la București. După studii făcute în Franța în Institutul lui Pasteur, având de maestru pe Mecinicov, se întoarce ca profesor la Iași de unde trece apoi la București. Desvoltă în timpul campaniei din 1913 și al războiului mondial, o activitate imensă și de neprețuit.

A făcut cercetări asupra vibrionului holerei, a fost cel dintâi care a aplicat pe o scară întinsă metodele nouă în vaccinarea antiholerică. Studiază *bacilul tuberculozei* descoperindu-i particularități necunoscute, *al morvei*. A studiat scarlatina, a introdus vaccinul B. C. G. în România și a combătut tifosul exantematic; a descoperit elemente noi în domeniul imunității.

Activitatea imensă și spiritul director de cari au dat dovadă, fac din acești doi savanți români — cari au adus contri-

buții noi în știința universală — stâlpii de bază ai medicinei românești contemporane.

* * *

Expunerea necesar sumară a cuprinsului cărții lui Paul de Kruif ne-a oprit să ne exprimăm entuziasmul ce l-am simțit citind-o. „Vânători de microbi” este o carte a curajului, a ingeniozității, a inteligenței și a măreției omeniești. Viețile și personalitățile descrise aici au într’adevăr ceva extraordinar în ele. Toți vânătorii de microbi erau într’un sens oamenii aventurii, ai riscului. Oare chiar meticulosul R. Koch nu înfrunta primejdia bacililor cu același calm și eroism cu care D. Bruce înfrunta teroarea muștei țete? Cine va rămâne indiferent citind isprăvile de necrezut ale comisiei lui W. Reed? Ce gesturi eroice, cât sacrificiu! Și toate acestea pentru binele omenirii întregi...

Deasemenea, nu găsim suficiente cuvinte de admirație pentru minunatul stil în care e scrisă cartea. Talentul de a povesti, al lui Paul de Kruiff, nu poate fi primit decât cu superlative (... dacă din nefericire în vremea noastră și mai ales în materie literară superlativele n’ar fi complet devalorizate). Cuprinsul acestei cărți este emoționant, dramatic, măreț; stilul e maiestos, plăcut, surprinzător de modulat. Am găsi cu greu un roman care să suplinească lectura unei asemenea cărți.

Traducătorii ei au trei motive, credem, de a se felicita: că au ales o carte deosebit de valoroasă în conținutul și forma ei, că au reușit să o tălmăcească într’un stil unitar și limbă plăcută, și că însfârșit, au ținut să adauge și ceea ce s’a înfăptuit în domeniul microbiologiei românești, de însemnătate universală.

Ei au făcut o operă utilă atât pentru oamenii de specialitate cât și pentru cei de cultură generală.

Isac Dumitru

=====

• R E V I S T E •

Revista de Psihologie Teoretică și Aplicată. Vol. I. Ianuarie—Martie 1938, Nr. 1.

Dl Prof. Univ. Florian Ștefănescu Goangă, în colaborare cu membrii Institutului de Psihologie din Cluj, a editat primul număr al Revistei de Psihologie Teoretică și Aplicată.

Revista de Psihologie vine să realizeze unul din multele planuri ale sale, ținând să dea un cât mai mare impuls „activității psihologice din țara noastră atât în domeniul teoretic cât și în cel aplicat, pentru a stimula gustul și deștepta interesul pentru problemele și cercetările psihologice și pentru a răspândi și populariza în cercuri cât mai largi cu putință cunoștințele de psihologie și a informa lumea românească asupra mișcării psihologice contemporane din țară și străinătate”. (Cuvânt înainte, pag. 8).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceeace caracterizează această publicație este unitatea. Studiile statistice, experimentale, de orientare și selecție academică și profesională, ec., prezintă între ele o coeziune strânsă, având toate la bază „o doctrină psihologică bine determinată și o atitudine unitară de concepție și metodă”. Toate se conformează perfect, directivei dată de *intemeietorul* ei, prin a cărui strădanie a luat ființă la Cluj o școală psihologică ce se conduce după principii și metode bine conturate și precizate în urma unor bogate și minuțioase cercetări experimentale.

Primul studiu din această revistă este al dlui Nicolae Mărgineanu cu titlul: „Măsurarea atitudinilor sociale”. Dsa arată importanța pe care trebuie s'o dăm acestor atitudini, în special când este vorba de psihologia socială. Expune apoi diferite metode de măsurare a acestor atitudini sociale, de ex. acele ale soților Murphy, C. Murchison, Rice, etc., insistând în mod deosebit asupra metodei preconizate de Thurstone. Acesta reușește să înlăture mult din neajunsurile metodelor anterioare, astfel că măsurarea acestor atitudini să se poată face cât mai precis și mai obiectiv posibil. La urmă dl Mărgineanu ne dă câteva indicații referitor la măsurarea atitudinilor sociale la noi.

Un alt studiu este al dlui Alexandru Roșca: „Psihologia intereselor”. Aici dsa expune o serie de părerii ale diferitelor cercetători consacrați în materie de psihologie experimentală, asupra intereselor. Aduce apoi, precizările necesare referitor la relația dintre interese și aptitudini. Arată metodele de exami-

nare obiectivă a intereselor, insistând asupra metodei chestionarului. Expune o serie de cercetări proprii făcute cu ajutorul unui astfel de chestionar elaborat de Institutul de Psihologie din Cluj, căutând să stabilească gradul în care se găsesc la noi interesele: teoretic, practic, social, economic, etc. În partea ultimă expune diferențele dintre sexe cu referire la diferite interese.

Dl Dimitrie Todoranu în: „Orientarea academică” insistă asupra necesității destul de accentuate de a pune capăt desorientării tinerilor bacalaureați care odată scăpați de sub autoritatea îngrădită a liceului, nu știu încotro s'o apuce în viață. Desorientarea aceasta poate fi înlăturată prin înființarea pe lângă fiecare Universitate a unui oficiu de orientare, de îndrumare, care folosind metodele psihologiei experimentale să descopere aptitudinile, potențialitățile fiecărui tânăr și astfel să-l îndrume spre Facultatea în care va putea desvolta la maximum aceste aptitudini. Se vor înlătura astfel multe neajunsuri și vor putea fi întrebuințate toate energiile de care dispune noul student, asigurându-i dela început existența.

Îmbunătățirile și ajutorul de netăgădui ce-l poate da psihologia experimentală și aplicată în domeniul juridic, sunt expuse de către dl Dr. Salvator Cupcea în studiul: „Expertiza Psihologică”. Dsa arată cum pe bază de măsurare psihologică se poate stabili dacă inculpatul e vinovat sau nu, dacă mărturia celui ce-o depune este, sau nu falsă. Arată apoi, un număr însemnat de foloase și ajutoare pe care le poate aduce expertul psiholog judecătorului în cazuri complicate. Având în vedere faptul că manifestările sufletești sunt extrem de complexe, dsa este pentru „o strânsă colaborare a diferitelor specialități care văd viața fragmentar și utilizarea tuturor metodelor pentru cunoașterea omului real sub toate aspectele lui”. (R. de Ps. pag. 64).

Dl Liviu Rusu în studiul: „Simțul de datorie și disciplină la copil” aduce argumente hotăritoare împotriva acelor care condamnă principiile și metoda școlii active. Aceștia susțin că școala activă anarhizează pe elev dându-i prea mare libertate. Dsa arată că anarhizarea în școală vine din aplicarea și înțelegerea cu totul greșită a principiilor și metodelor acestei școli și precizează că dela natură copilul este înclinat spre ordine și disciplină. Aceasta se observă în activitatea lui creatoare când, intenționat, el se supune anumitor reguli, norme, bine precizate, care, acolo unde nu există, sunt create de copil însuși. Educatorul nu va face decât să supravegheze această activitate creatoare a elevului spre a-i da directiva cea mai potrivită. Se va ajunge astfel nu la *anarhie*, ci la *disciplină*.

Un studiu cu exemplificări dintre cele mai noi și mai interesante este: „Evoluția psihică la animale” scris de dl Mihai

Beniuc. Dsa, consultând un vast material în domeniul psihologiei animale, a reușit să elaboreze și să pună în lumină o serie de lucruri importante, arătând că psihicul evoluează dintr'o unitate difuză, la animalele cele mai inferioare, diferențiindu-se în aspecte din ce în ce mai distincte pe măsură ce ne urcăm în sus în scara animală, urmând linia unui continuu proces de subordonare.

Seria de studii este încheiată cu lucrarea dlui Tudor Arcan care în: „Problema orientării și selecțiunii profesionale” scoate în relief necesitatea organizării cât mai raționale a muncii naționale prin înființarea Oficiilor de orientare profesională care pe baze strict științifice să stabilească locul fiecărui ucenic, potrivit cu aptitudinile sale psiho-fiziologice.

Revista de Psihologie Teoretică și Aplicată pe lângă partea de studii de specialitate, mai cuprinde și o serie de recenzii asupra ultimelor lucrări de psihologie teoretică, socială, comparată, evolutivă, aplicată, economică, medicală, juridică, militară, metodologie, etc., semnate de dnii: Zevedeu Barbu, Mihai Beniuc, Salvator Cupcea, Nicolae Mărgineanu, Alexandru Roșca, Tudor Arcan, Avram Giurcă, etc. Urmează apoi diferite note și informații în legătură cu mișcarea psihologică din lumea întreagă.

Astfel prezentată, Revista de Psihologie, umple un adevărat gol în literatura psihologică dela noi. Nu ne îndoim că rosturile pe care ea și le va stabili vor fi la înălțimea intențiunilor fondatorilor ei.

Mihai N. Peteanu

Revista de Pedagogie

La Cernăuți apare cea mai bună revistă românească de pedagogie. Această revistă aduce o aleasă contribuție atât științei pedagogice în general cât și în legătură cu fundarea unei pedagogii românești sub aspect teoretic-doctrinar, precum și prețioase sugestii în legătură cu organizarea practică a învățământului nostru.

Meritul apariției și ținutei acestei alese reviste, în concertul publicisticii științifice românești, îl are vrednicul director al Institutului și Seminarului Pedagogic Universitar din Cernăuți dl prof. univ. C. Narly.

Caetul I, anul VIII, ne aduce ca de obicei un bogat și variat material.

Dl Ar. Dragomir, în „Contribuții la problema educației religioase în școala primară”, analizează starea de fapt a educației religioase din școlile noastre primare, constatând că se face mai mult un învățământ religios și mai puțin o educație religioasă. „Astăzi în școală punctul cel mai greu se pune pe acu-

mularea cunoștințelor subtile dogmatice în cantitate mare, fără a se ținea seamă de utilitatea acestor cunoștințe pentru viață".

Dl Ar. Dragomir pledează pentru împărțirea învățământului religios în două părți mari, cari trebuiesc totuși făcute simultan:

I. Invățare de cunoștințe elementare dar precise asupra lui Dumnezeu și a religiei în genere. II. Trăirea internă religioasă și aplicarea moralei creștine în toate împrejurările vieții".

„Educatorul trebuie să fie și el un exemplu viu și permanent de atitudine creștinească. Educația religioasă să nu se facă numai în orele de religie — ci în fiecare moment prielnic — la alte obiecte și în activitatea extrașcolară".

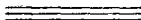
Dl *Dimitrie Petroff* din Sofia ne dă, în „Pedagogia bulgară contemporană" o sugestivă și edificatoare frescă a mișcării pedagogice și învățământului din țara vecină.

Dl *Sebastian Popovici* publică un interesant studiu intitulat: „Timiditatea și educația socială". Se știe că, datorită impresionabilității lor, foarte mulți copii, sub influența mediului social, sunt profund tulburați sufletește; copii cu frumoase posibilități sufletești sunt împiedecați de acest mediu de a-și pune în valoare forțele lor, lăsându-se uneori învinși, alteleori ajungând la grave tulburări psihice. Articolul dlui Popovici pledează pentru înțelegerea și salvarea lor.

Dl *G. Zapan* publică o comunicare pe care dsa a făcut-o la Congresul internațional de Psihotehnică din Viena, în 1937: „Diagnosticarea obiectivă a aptitudinilor pe bază de intuiție". „Un procedeu pentru școală, Organizațiile tineretului, Armată și industrie".

În afară de studii, *Revista de Pedagogie* aduce un bogat material în paginile sale intitulate: „Revista documentară", „Experiențe și sugestii", precum și numeroase recenzii de cărți și reviste române și străine. În „Revista documentară" ia parte la omagierea Profesorului *Ion Petrovici* prin alesele cronici scrise de un mănunchi de condeie de înaltă competență. Astfel dl prof. univ. *C. Narly* semnează: „Omagierea profesorului Ion Petrovici"; prof. univ. *Al. Ieșan*: „Filosofia Kantiană, interpretată de dl I. Petrovici"; prof. univ. *Traian Brăileanu*: „O carte nouă despre Schopenhauer".

Alexandru Tohăneanu

INSEMNAȚII.

ANIVERSAREA UNIRII BASARABIEI.

A XX-a aniversare a unirii Basarabiei cu patria mamă făcută la Cluj de corpul didactic primar.

Sărbătorim a XXa aniversare a zilei de 27 Martie 1918, noi învățătorii din municipiul Cluj, ziua în care s'a săvârșit unirea Moldovei dintre Prut și Nistru, în mod definitiv prin voința frățească a Românilor cari au fost încătușați în mod samavolnic aproape un veac și mai bine (1812—1918) de către colosul rusesc care ne-a purtat multe sămbete, în trecutul nostru istoric.

Reintregirea Basarabiei este unul din evenimentele istorice cele mai scumpe nouă, revendicare legală față de istoria națională a României Mari, față de istoria universală și față de pilduitoarea dreptate cerească care trăește veșnic.

Vor trece generații după generații, unele vor lăsa urme, altele nu vor lăsa, nu vor lăsa amprenta pe paginile istoriei; poate că la aceasta categorie din urmă li se vor zice fericiți, fiindcă este un adagiu care ar spune, că „fericiții n'au istorie”; dar ziua de 27 Martie 1918 va rămâne ca o zi mare, un pedestal de crez în România de azi împlinită prin chemarea la sânu-i a provinciilor despărțite de vitregia vremurilor. Ziua de 27 Martie 1918 va fi piatra de hotar definitiv pentru lăcomia acelor cari s'au înfruptat pe nedreptul din bunătățile ei și cari din această zi vor trebui să-și orienteze această calitate aiurea, pe alte plaiuri cu alte locuri pustii spre a nu produce atâta durere.

Înainte a acestei zile a fost în Moldova dintre Prut și Nistru o anumită întocmire cu anumite scopuri diabolice, iar dela înfăptuirea marelui ideal reîncepe viața românească care a fost numai înăbușită, dar fără a putea fi torpilată, exterminată de cei asupritori. Mulți dintre noi am avut fericirea să facem parte din generația care a trăit în mod conștient, atât viața înainte de 1918 cât și acești 20 ani și ca profesiune numărăm mulți colegi cari s'au preocupat de unire înainte de a se fi produs și când s'a făcut se preocupă neîntrerupt de consolidarea ei; de altfel misionarismul învățătorului a fost întotdeauna îndreptățit, întotdeauna bine și la timp venit.

Noi învățătorimea o să ne facem întotdeauna până la capăt datoria, iar în acest popas duminical sărbătorim cu toată bucuria una din puținele zile mari și fericite din istoria neamului românesc și ne legăm cu jurământ că vom veghea asupra comorii ce ne-a fost încredințată, pentru a o păstra și preda integrală, curată, înflorită și sporită generațiilor viitoare.

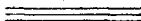
Imposibilul acela de a ne fi furat părți din pământul scumpei noa-

stre Basarabii, ar produce un lung freamăt de durere, o adiere jalnică sfâșietoare s'ar înfiripa de sub glia unde odihnesc vitejii din toate timpurile, morți pentru apărarea și cucerirea ei, dar glasul jalnic de supremă și aspră dojană a lui Ștefan cel Mare din fundul mormântului dela Putna, ne-ar sgudui întreaga ființă; ce-am spune când ne-ar întreba: Ce-ați făcut cu Basarabia sora voastră?

Dumnezeu e mare și ne va ajuta să nu se întâmple nici o dislocare, o palmă măcar de pământ, căci vom fi uragan răsbunător, ne vom sacrifica, vom muri, dar cu gloria deplină și vom transmite generațiilor ce vin, comoara primită și exemple în apărarea ei cu drag.

Serbarea noastră a fost patronată de Inspectorul General, Șeful Regiunei a IV—V-a Cluj V. *Candrea* și Inspectorul General I. *Grigorescu*, amândoi exponenți ai unei lungi experiențe de fapte culturale, neobosiți în orice mediu activ, au creat o tradiție în Clujul cultural de felul cum trebue organizate serbările naționale. Alături de cei doi factori a fost și dl V. *Chintoanu* revizor școlar precum și învățătorii clujeni întruniți în corul „Napoca” condus de eminentul profesor de muzică I. *Caranica*. Serbarea a fost făcută cu concursul școalelor primare și a grădinilor de copii trebuesc organizate serbările naționale. Alături de cei doi factori a fost și adevărată manifestare națională, plină de cel mai curat sentiment românesc, a fost un moment de reculegere și înfrățire; tot ceea ce a simțit Ardealul la această măreață zi de aniversare, românesc, nobil pornește frățeste către sora Basarabia din inima Ardealului.

A. Mitrea, Cluj

INFORMAȚIUNI

Asociația Invățătorilor din județul Cluj.

Nr. 18/1938.

CIRCULARA Nr. 1.

Colegii din orașul și județul Cluj cari au nevoie de băi la mare sunt înștiințați să adreseze prin Asociația județeană cereri Asociației Generale, pentru obținerea de paturi la sanatoriile dela Budachi (Cetatea-Albă) și Carmen-Silva (Constanța) pentru lunile Iulie și August a. c. în serii de câte 15 zile.

Cererile vor fi înaintate cel mai târziu până la 1 Mai a. c., iar reparația camerilor se va face de conducerea centrală și aprobarea se va comunica până la data de 15 Mai cr.

Asociația Invățătorilor din județul Cluj.

Nr. 19/1938.

BCU Cluj / CIRCULARA Nr. 2. library Cluj

Asociația noastră pune la dispozițiunea amatorilor și în anul acesta cinci premii diferite, pentru cele mai bune monografii școlare și sătești. Lucrările vor fi înaintate comitetului Asociației până la data de 15 Martie 1939.

Monografii sătești: Premiul I 1500 lei, Premiul II 1000 lei, Premiul III 500 lei.

Monografii școlare: Premiul I 1000 lei, Premiul II 500 lei.

Asociația Invățătorilor din județul Cluj.

Nr. 20/1938.

CIRCULARA Nr. 3.

Concursul de coruri școlare, gimnastică, dansuri naționale, jocuri gimnastice, cosume naționale și disciplină organizate de Asociația noastră, în anul acesta se va ține în comuna Someșeni, la data de 21 Mai cr. Pentru afirmarea învățătorimii este un bun prilej acest concurs cu atât mai vărtos că este organizat într-o stațiune balneară cu o comunicație excelentă. Doritorii să se pregătească din bună vreme. Cântecul de probă se va trimite în zilele aceste.

Președinte: A. Indescifrabil

Cum se poate câștiga 1 MILION ?

DE OBICEI într'o afacere pentru a realiza un câștig oarecare trebuie investit un capital însemnat.

Totuși există posibilitatea de a câștiga un milion numai cu 200 de lei.

JUCAȚI LA LOTERIA DE STAT și vă veți convinge. Așa au făcut atâția jucători, cari astăzi sunt oameni fericiți.

SECRETUL participării la jocul Loteriei este complet asigurat.

Loteria de Stat

TRAGEREA CLASEI A II-a LA 15 APRILIE 1938

HERCULES

Către

Doamnele și Domnii

Comandanți Străjeri!

AVIZ IMPORTANT!

Toate articolele pentru străjerițe și străjeri:

1. Uniforme complete . . .	dela	354 lei în sus	
2. Piese: berete albe . . .	dela	39	" " "
cravată I calitate . . .		28	"
inel pentru cravată . . .		5	"
centură veritabilă . . .		55	"
ciorapi	dela	29	"
cămăși	"	85	" în sus
pantaloni sau fustă . . .	"	95	" " "

**Domnii Comandanți
plătesc în 4 (patru)
rate lunare**

FANIOANE, INSIGNELE NECESARE

Deasemenea: tunică, pantalon sau fustă și tot felul de piese străjerești pt. comandanți: procurați numai dela

Marele Magazin HERCULES

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND No. 9

Comenzile colective cu rabat special.

Cenzurat

Prețul 20 lei